

6301

Printed in Turkey

ԱՍՏՈՒԱԾԱՄԱՅՐՆ

Ի ԼՈՒՌՏ

ՍՔԱՆՉԵԼԻ ԽՐԵՒՈՒՄԸ

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ

ՀԱՒԱՆՈՒԹԻՒՆ, ՀՐԱՇԲ

891.99

Ա-76

ՆԵՏԻԿ

ԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ

882

1652

31.99

4.76

ԱՍՏՈՒ ԱԾԱՄ ԱՅՐՆ

պ.

Ի ԼՈՒՌՏ

10

- Է

ՍՔԱՆՁԵԼԻ ԵՐԵՒՈՒՄԸ

ՔՆՆՈՒԹԻՆՆ ՈՒ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՀԱՒԱՆՈՒԹԻՆ

ՀՐԱՇԳ

ՎԵՆԵՏԻԿ

ՄԻՒԹԱՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ

2011

1882

23204

Printed in Turkey

Առ ի բաշխել ձրի

Աղօթեցէք վասն բարերարացն

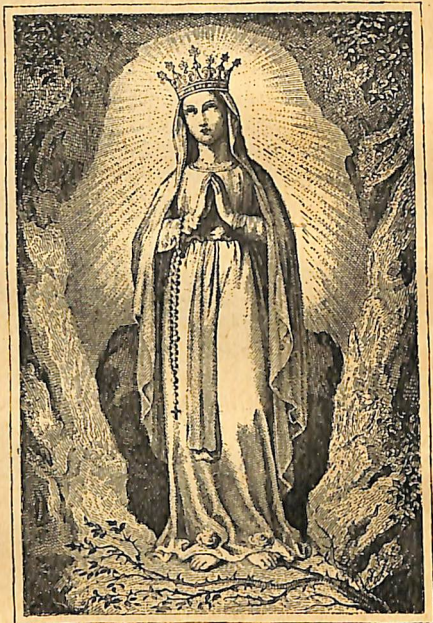
Տարւոյս մէջ Լրւարի սուրբ Աստուածամօր բարեխօս սուրբեամբ՝ յառանձնութեան մենարանիս երեկած երանասոր այցելութիւն մը, անակնկալ ու հրաշալի բժշկութեան մը շնորհք, ոչ միայն սիրալիր սարսք դուրաւ վրանիս՝ երախտագէտ սրտով եւրոպական հրօնական լրագրաց մէջ հռչակել զայն, այլ նոյն սուրբ առնունով մեծարուած աշխարհածանօթ ուխտասեղանն իրաց այս համառօտ տեղեկութիւնս հրատարակելով ծաւալել յազգիս :

Գրուածքս արդէն իր վախճանին հասած պիտի սեռ պուրի, եթէ սուրբ Կուսին Շերմուսնգութիւնն՝ մեր բարեպաշտ ժողովրդեան մէջ ալ աւելի անեցնելու նոր գրգիւ մը բլլայ, որով կը փառաբանի Աստուած՝ և իրեն հետ կ'օրհնաբանուի և կը մեծարուի այն գերազայն արարածը՝ որ մաքուր և անպրատ կուսութեամբ մայր է Աստուծոյ և քաղցրագութ մայր մարդկան :

9 11 3

291
39

Ս.

Հովուռնիկն.

Իննեւտասներորդ դարը, բանաւորականն ու անտարբեր, դերբնականն ու հրաշալին ուղէց և սորվեցուց ուրանալ: Սակայն նախախնամութեան սիրալիր ու մարդասէր խնամքովն՝ առատօրէն կը նկատուի մեզի ժամանակակից անցից մէջ, ու միայն կամաւոր կոյրերն են որ զայն չեն ուղեր տեսնալ: Ուղղափառ աշխարհ՝ քսան ու աւելի տարիներէ ի վէր՝ Պիրենեանց աննշան քաղաքի մը վրայ ակնկաւօոյց, հոն կը զրկէ իր երեսփոխանքն կամ ուխտաւորներն, ու կը սքանչանայ այն հրաշից վրայ որոց ականատես վկայք, ու երբեմն նաև բարեբաստիկ առարկայք են: Առանց ուղեղու ընդհանուր սկեպտիկանութեան մը մէջ իյնալով՝ մերժել ստուգութեան ամէն միջոցներն, անկարելի է լուռօք քաղաքին մէջ կատարուած սքանչելահրաշ գիպուածոց ճշմարտութիւնն ուրանալ: Չանոնք պատմած տեսնիս, անաչառ ու իղձմտանքաւոր քըննութիւններէ ետքը, ուրիշ նպատակ չունինք՝ բայց անհաւատ մտքերն լուսաւորել, բարեպաշտ անձանց հոգեկան միսթարութեան ճարակ մը ընծայել, ու մեր ամենասուրբ Մօրը կարողութիւնը հռչակել: Հաշտուցի, վասն որոյ և իսունցայ: Եւ եթէ սքանչելեաց անուն կուտանք այնպիսի գիպուածոց՝ սրոց վրայ յայտ.

նայէս կ'երևնայ աստուածահրաշ կնիք մը, չենք ուզեր երբէք պահսիլ՝ սուրբ Եկեղեցւոյ դատաստանաց զանոնք ենթաբիւլէն, որ մեր հաւատոցը կենդանի կանոնն է:

Մարիամ Բեռնարդինէ Սուպիրուս՝ ծնած էր ի Լուռա, յամի 1844, աղքատ ու բարեպաշտ ծնողաց զաւակ: Տկար ու խելճ կազմուածքով, մերձակայ լեռնապատ Պարթը գիւղին մէջ գայեկի մը յանձնուեցաւ: Լուռն հանգարա՝ որրայնին մէջէն, մանկութեան ոչ խաղերն և ոչ ալ այն հասակին զուարճութիւններն ծանցցաւ կամ անոնց ետեւէն եղաւ. կուրծքի սկարութեան մը պատճառաւ՝ ամէն պարտսեցնոցից աշխատանքէ հեռու կենալով, մեղամալձոտ հիւանդի մը կերպարանքն ստած էր:

Բնաւորութեամբ քաղցր, հնազանդ և մեծարանօք լի առ ծնողս, իր օրերը դաշտերու մէջ կ'անցընէր, այծերու և ոչխարաց հօտ մը արածելով: Հովուաց գաւաղանն մէկ ձեռքը, միւսովն ալ սուրբ Կուսին պատկը, Ժայռերու վայ կը թափառէր, չգաղբերով սորված մէկ աղօթքն շարունակ կրկնէրէն. վասն զի կարգաւ ալ չէր գիտեր: Այդ խելճ ու տգէտ մանկիկը անմեղութեան և ջարին ագիտութեան կենդանի պատկեր մը կրնար սեպուել:

Երբ Բեռնարդինէ չորեքտասնամեայ եղաւ (1858), ծնողքն քովերնին կանչեցին զինքն, որպէս զի դպրոց մը զգկելով՝ պատրաստել տան յընդունելութիւն սուրբ Հարութութեան: Ընկերակիցքն կը զարմանային անոր աղօթասիրութեանն, սրտի բարութեան, եռանդուն հաւատոց վրայ. բայց երբէք մտքերնէն չէր անցներ՝ թէ մէջերնէն ամենէն խելճը պիտի ընարեր Աստուած՝ գործի մը իր սքանչելեացն և ողորմութեան:

Նոյն 1858 տարւոյն փետրուար 11ին հեան

առած կրտսերագոյն քոյրն ու իրենց ծանօթ աղջիկ մը, Յովհաննա, հասարակաց ճամբուն վայջօր փայտ փնտռելու ելաւ: Աղքատին ու կարկապուն սեւագոյն զգեստ մը հագած էր, ու սպիտակ բրդեայ գլխանոց մը՝ այն երկրին գեղացւոց սովորութեանն համեմատ կը ծածկէր իր գլուխն և ուսերը: Կէս օրուան մօտ՝ քիչ մը հեռու մնացած էր իր ընկերներէն, երբ Մաղապիէլի անձաւին առջեւն հասաւ, որ բնական այր մըն է, քաղքին արևմտեան կողմը՝ Ժայռերու մէջ:

Այն գորշ քարերով ձեւացած անձաւափորը՝ չորս մեզր բարձրութիւն ու հաւասարչափ խորութիւն ունի: Աջակողմը՝ դրեթէ ուղղահայեաց դիրքով, գետնէն վեց ոտք բարձր՝ Ժայռն մէջ ընտակի պատասուածք մը կը կաղմէ, գոգաւոր խորջ կամ արձանասեղի մը ձեւացընելով: Երբէք մարդկային շարտարութեան արուեստը ձեռք դրած չէր Մաղապիէլի անձաւին վրայ, ուր փոթորիկ և մրկիաց ատեն՝ հսկեք և ձկնորջ կը փութային ապաստանիլ: Անձաւիններքին կողմը, անպաճոյճ և դիւրամուտ, ուրիշ զարդ մը չունէր՝ բաց ի վայրի վարդենւոյ ծառէ մը՝ որուն ձիւղերոջն ու ծաղկըներով այդ խորշին ստորտը կը ծածկուէր:

Բեռնարդինէի երկու ընկերակիցքը՝ Ղաղաքք մը դարձընող ջրէն անդին անցնելով, իրենց մերկ ոտքերը այն եղանակին ջրոյն ցրտութիւնն զգային. զոր երբ լսեց Բեռնարդինէ, քիչ մը կանկառաւ մտածելու, չուզելով որ անխոհեմութեամբ իւր սովորական շնչարգելութեանն ու հարբսին ծանրանալուն պատճառ մը տայ: Երկար ատեն աշխատելով որ ջրոյն մէջ եղող քարերուն վրայէն կոխկըտաւելով անցնի, երբ տեսաւ որ անկարելի է, նստաւ ոտքի ամանն ու գուրպանէրը հանելու:

Օգը տխուր բայց հանդարտ էր: Յանկարծա-
կի ձայն մը լսելով՝ աչուրնեքը վեր վերցուց-
կնձնի ծառերուն վրայ, Էնթագրելով թէ ա-
նոնց ճիւղերն են որ հովէն կը տատանին. բայց
տեսաւ որ անշարժ կեցած էին: Հազիւ թէ կօ-
շիկն հանելու վրայ էր, նորէն ձայն մը լսեց, և
իրեն կ'երևնար թէ անձաւին խորէն կու գար
այն ձայնը. մեկէն ծնկան վրայ եկաւ, տարածեց
ձեռուրներն տեսեան մը առջև. որ կը ներկայա-
նար իրեն՝ անձաւին խորը: Քաղթին ամէն զան-
գակներն՝ կէսօրուան առ սուրբ Կոյսն սովորա-
կան Հրեշտակ տեսաւ մաղթանաց կը հրաւիրէին
զհաւատացեալս, մինչ խեղճ օրիորդն երկիւղի
ու գնայման մէջ էր:

Գերահրաշ լուսով մը պայծառացած էր ան-
ձաւը. ու գեղանի տիրուհւոյ մը տեսիլը ար-
ձանատեղոյն մէջ կ'երևնար, վարդենւոյն ոս-
տոցը վրայ: Սպիտակահանգերձ ու բօռեորէսը,
ոսիցը տակ վարդեր կը փթթէին, աչուրնեքն
երկնապիշ՝ ձեռքը կրծոցը վրայ, ոսկեհատ ու
ծայրը խացով վարդարան մը կրէրով: Տիրուհւոյն
դէմքն լի գեղով ու մեծ վայելչուածեամբ, գորու-
վաղից խանդաղառանք ու բարուծիւն մը կը
սոյտնէին, և զոր անկարելի է մարդկային լե-
զուով արժանապէս բացատրել:

Բեռնարդինէ շփեց աչուրներն, ստուգելու
համար թէ արդեօք իրական տեսիլ մ'է իրեն
երևցածը, չէ նէ երևակայութեան արդիւնք.
ձեռքն առաւ վարդարանը՝ բայց չիկրցաւ առջի
բերան և ոչ իսկ խաչակնքել. կարծես թէ խոր-
հըրդական այժ մը բռնած էր զինքն: Տեսիլը մայ-
րագուծ խանդաղառանք նայեցաւ անոր վրայ.
ցրցուց թէ ինչպէս պէտք էր փրկուածեան նշա-
նաւը կնքել ինքզինքն ու վարդարանը զօրուցել:
Բեռնարդինէ նմանեցաւ իրեն, որ նշան մը ընե-
լով իրեն մօտենալու՝ անհետացաւ. և աղջիկն

երկար առէն ծնկան վրայ ինկած մնաց այն քար-
այրին առջև, որ ոչ ևս կը լուսաւորուէր առ-
տուածահարաշ լուսով:

Իր ընկերակիցքն ցրտէն ինքզինքնին ապահո-
վելու համար սագիս անդին վաղվուտելով փայտ
կը փնտռէին, որոնց կը սպասէր մայրը բարեկէն-
դանի հինգշաբթի օրուան կերակուրն պատրաս-
տելու. տեսան զԲեռնարդինէ ծնկան վրայ խո-
նարհած, ու չուզէցին զինք խուզել: Աղթթը ը-
նէլէ զառ բան չգիտէր կ'ըսէին: Բայց Բեռ-
նարդինէ փութաց երթալ քովերնին, ու մեծ
զարմանքովը տեսաւ որ ջրէն անցնելու առէն
ոտքերն ամենեւին թրջած չէին: Քոյրն տեսնելով
զինքը հիացման կերպարանքի մէջ, այլ և այլ
հարցմունքներով ուղեց իմանալ թէ ինչ հան-
դիպէր է. « Ինչպէս, պատասխանեց աղջիկը,
բան մը չտեսիլ » . ու անոնց բացատրական պա-
տասխանին վրայ լուց: Սակայն մտերմական
Թախանձանք յաղթանակեցին իր լուռութեանն.
ու երբ տուն դառնալով հաղորդեցին զայն նաև
Բեռնարդինէի մօրը, անկիպ խափու պատուել-
ից որ ոչ միայն եղածին վրայ չտեսին, այլ և
ոչ մէյմ' ալ այն կողմերն երթան:

Հետեւեալ կիրակին, փետրուար 14ին, մայ-
րենի արդէլմանն յաղթանակելով, ու խօսք տա-
լով որ երէկոյեան ժամերգութեան կը գանուեն
յեկեղեցու, Բեռնարդինէի քոյրն ու բարե-
կամները զինք միւսանգամ Մաղապիէլի անձա-
ւը տարին: Եկեղեցոյն առջևէն անցնելու ժա-
մանակ, շեշ մը օրհնեալ ջրոյ առին հետերնին,
ու ծանրութեամբ ըսին իրեն. « Քեզն երևցա-
ծը կրնայ չար կամ գիւրակական տեսիլ մ'ալ ըլ-
լալ. այդ ջուրը սրմիտ ծառնից՝ պատուիրէ որ
փախչի քեզից եթէ ի ստատանայէ է այդ երեւոյ-
թը. ու մերձենայ էթէ աստուածային »:

Քարայրին առջևն որ հասան, Բեռնարդինէ

խոնարհէցաւ ի ծոռնկս, և սկսաւ աղօթել: Մէկէն ու անահնկալ կերպարանափոխութիւն մը երևցաւ վրան. իր բարեբաստիկ աչուընէն կրկին հանդիպեցան այն գերահօրա տեսեան. « Ահաւասիկ, կ'ըսէր ու ցուցնէր իր ընկերացը, տեսէք զինքն ». իսկ անոնք բան չէին տեսներ. ու անոր գէմքին տարօրինակ փոփոխութեան վրայ սքանչացած կ'ահաբեկէին: Կրկն օրհնեալ ջրոյ շիջ աղվան ձեռացը մէջ, որ սրսկելով զայն՝ կրկին անգամ ըսաւ. « Մօտ եկուր առ իս, եթէ յԱստուծոյ է այդ տեսիլը »: Եւ թեպէտ իր ամէն ուժովը բարձրացուց ձայնը, սակայն քոնը եղողներն բան մը չէին լսեր. « Տեսէք, կ'ըսէր, օրհնեալ ջուրը սրսկած ասեհիտ՝ աչուընէն երկիրը կը վերցընէ, ու կը խոնարհի կը մերձենայ առ իս »:

Երբ Բեռարդինէ անշարժ ու բոլորովին ինքիրմէ գուրս հրաշալի տեսեանն առջև աղօթքի հետ էր, քոյրը անոր երեսաց այլայլութեանն զարհուրած՝ կարծեց թէ մեռնելու վրայ է: Փութաց ջաղացքին քով աշխատող մարդկանց, աղաչեց թախանձեց որ օգնութեան հասնին. բայց անոնց ամէն բռնադատութեան առջևն ալ անտեղիտալի մնաց Բեռնարդինէ. իր զմայլման մէջ յափշտակուած՝ չուզէր հեռանալ այն տեղէն: Իսկ երբ տեսիլքն անհետացաւ, վրայ հասաւ մայրն. ու խոստութեամբ յանդիմանելով աղջկը, « Փորձանք մը պիտի բերես, ըսաւ, գու՛մեր գրուխը, ու ամենուս բանտ մանկերուն պատճառ ըլլաս »:

Բոլոր մերձակայ տեղուանք հուսակեցաւ Մաղապիէի անձաւին դէպքն, և ամէն լսող իր քրմացն համեմատ մեկնութիւն կամ պատճառ կուտար: Լուռտ քաղաքը՝ թեպէտ չուզէր ինչուան այն ատեն աշխարհագրական մեծ կարեւորութիւն կամ համբաւ մը, բայց միշտ նշանաւոր

իր առողջահիկ բաղանեքն. ուր ճոխք և հիւանդք տարուէ տարի բազմութեամբ կը դիմեն՝ Պիրենեան գեղեցիկ ու աննման գրկց մէջ իրենց սփոփանքն փնտռելու, և այլք ալ՝ իրենց ցաւոց և հիւանդութեանց դարմանն: Գետակ մը, կալ, այդ լեռներէն վաղած ամէն ջուրերն ամիփելով՝ Մաղապիէի անձաւին դիմացէն կ'անցնի կ'երթայ՝ յԱսուր և յՈվկիան թափուելու:

Եղած դէպքին վրայ՝ Սուպիրուս գերգաւտանն շատ նշանաւոր անձանց այցելութիւնն ունեցաւ. և Բեռնարդինէ՛ն իրեն եղած այլ և այլ ու բազմապատիկ հարցմաց մէջ՝ այնպիսի անկեղծ ու անմեղ պարզութեամբ իրեն երևցած տեսեան պատմութիւնն կ'ընէր, որ անհաւանք և անհաւատք անդամ չէին գիտոր ինչ զրուցել: « Անկեղծաւոր ու բարի սիրտ մը ունենայուն տարակոյս չկայ, կ'ըսէին ոմանք. զրուցածը սուտ չէ. բայց կրնայ խաբուել: Կարծեր է տեսնել, մինչ իրք բան մը տեսած չէ. աղայալուսն երեւակայութեան հետեանք են »: Ուրիշներ ալ չէին տարակուսուր պնդել թէ անսիրտ իրական է. և թէ Բեռնարդինէի երևցող ինքը սուրբ կոյնն է: Ամէքն անհամբերութեամբ նոր առթի մը կը սպասէին ճշմարտութիւնն ճանչնալու:

Նետեալ հինգշաբթի օրն, փետրուարի 18 ին, ամենայն հաւատարմութեան արժանաւոր երկու անձինք, տիկինն Միլլէ և Անթուանէթ Բէլլըն օրիորդն, Բեռնարդինէի մօրը հաւանութիւնն առին որ ի ծածուկ ընկերանան իրեն մինչև յանձան Մաղապիէի, և քննեն զրուցածին ստուգութիւնը: Աստուծ կանոնի սուրբ պատարագ մը լսելէն ետքը, իրէքն ալ դէպ ի անձաւն գնացին. հետերին տանելով մամ մը, թուղթ, դրիչ ու մելան, որպէս զի տեսեան ալ մէկ մէկ խօսքն բեր վրայ անունու: Իրենց բարեւ

պաշտական կարծիքն էր թէ քաւարանի խեղճ հողիները լլան, որ հաւատացելոյ արօթքը խընդ-
րելու համար կ'երևնային:

Բեռնարդինէ կարծես թէ աներևոյթ ձեռ-
քով մը մղուած, վաղեց ժայռերուն վրայէն, ու
անոնցմէ առաջ հասաւ յանձաւն: Երբ ընկեր-
ներն ալ հասան, տեսան զինքն ծնկան վրայ ա-
ղօթքի կեցած, ու աներևոյթ էակի մը հետ
խօսելով. « Հոն է, ըսաւ իրենց Բեռնարդինէ. և
ինձի նշանացի կը պատուիրէ որ մտեմնամ:
— Հարցուր, ըսին, չքլայ թէ իրեն հաճոյ չքլ-
այ մեր հոս գտնուելը. եթէ անանկ է՝ մէկդի
քաշուէինք»: Բեռնարդինէ՝ տեսլեան մէկ հաւա-
նական նշանին վրայ ըսաւ որ կրնան մնալ: Խո-
նարհեցան ընկան գետին, ու մամբ վստեղով ը-
սին Բեռնարդինէի. « Ստձ անցի. հարցու թէ
ինչ բանի համար հոս կու գայ. արդեօք քաւա-
րանի հողի մըն է, աղօթից ու պատարագաց
կարօտ: Խնդրէ որ այս թղթէկին վրայ նշանակէ
իր կամքը. արտարաստ ենք հաճել զինքն ամէն
կերպով որ կարենան օժանդակել իր հանգըս-
տեանն »:

Հովուուհին լի մեծարանօք և եռանդեամբ
մօտեցաւ առ սուրբ Կայան, մատոյց թուղթն,
դրինն ու մշանը. ու տեսնելով որ ընկերներն
ալ կ'ուզեն մօտենալ, նշան ըրաւ որ մնան տե-
ղերնին. ու ինք անոնց թէրգորած խնդիրն ը-
րաւ: Պատասխան տուաւ տեսիլը. « Ըսէլքս՝
դրի վրայ առնուլ Հարկի է: Դու տանըհինգ որ
վրայէ վրայ հոս գալու անփոյթ մ'ըլլար »: Բեռ-
նարդինէ ուրախութեամբ խոտացաւ: Այն ա-
տեն տեսիլը վրայ բերաւ. « Ես ալ կը խոտա-
նամ երջանիկ ընէլ զքեզ ոչ եթէ այս աշխար-
հիս մէջ, այլ ի հանդերձէրուսն »:

Երբ Բեռնարդինէ իր ընկերակցաց քով կը
գաւնար, տեսիլը գորովագուծ աչք մը ձգեց

Սնթուանէթի վրայ, որ սրբոյ Կուսին Որդե-
գրաց ընկերութենէն էր. զոր լսելով խնդրեցին
խմանալ թէ կրնան իրենք ալ այն հնգեասան
օրերուն ընկերանալ Բեռնարդինէի. ու տեսիլը
հաճութեամբ ընդունելով անոնց փափաքը՝ ան-
հետացաւ:

Փետրուարի 11էն ինչուան նոյն 1858 տար-
ւոյն յուլիսի վեջտասաներորդ օրը՝ ութեւտան
տեսիլք ունեցաւ Բեռնարդինէ. բայց առջի ե-
րեք տեսլեանց մէջ գերահարաչ երևոյթը չուզեց
ըսել թէ ո՛ր է, ինչ կ'ուզէ, և առ ինչ սահմա-
նուած է այն պղտի ու անմեղ հովուուհին: Իր
ձայնը անգամ մը փայն լսելի եղաւ Բեռնարդի-
նէի՝ հնգեասանեակի մը այցելութեան իրմէ
ուզելով: Չկամեցաւ իր հրաշալիքն յայտնել
բանի մը հոգուր առջև, որպէս զի ամէն տեղ ը-
սուի, ու կերպով մը զտիեզերս ամենայն ժողովէ
այն անձաւին քով, ու անոնց ամենուն հետ
խօսի: Լուստի մէջ լսուած այս փափաքը՝ շատ
ժամանակի կարօտութիւն չունեցաւ Գաղղիոյ
հողոյն մեծարայ մասին մէջ հաշակուէրու: Բեռ-
նարդինէի չորս կողմը հաւաքուեցան բիւրա-
ւորք, հաւատացեալք կամ անհաւառք, բարե-
կամբ և հաւածիչք, որ զինք հանգիստ չթողուցին,
ինչուան որ ամէնքն ալ խոնարհին սրբոյ Կու-
սին երևմանն ճամարտութեան առջև ի Լուստ:

Բ

Հրապարի հնգեասանեակը.

Ուրբաթ, փետրուարի 16ին, Սուզիրուս և
իր կիներն ընկերացան Բեռնարդինէի մինչ յան-
ձաւն. ուր առջի գիշերուընէ անթիւ բազմու-
թիւն խոնուած ժողովուած էր, և որոնք ա-

մէնքն ակահատես վրայք եղան օրիորդին հիացմանն ու կերպարանափոխութեան: Երկրորդ օրը այն հրաշքը կրկնուեցաւ աւելի բազմաթիւ ժողովուրդեան մը նէ րկայութեամբ: Երրորդ ամէնքն միաբերան կը վրայէին թէ այդպիսի տեսարանի մը երբէք հանդիպած չէին՝ որ այնչափ և այնպիսի կարգէ գուրս սպաւորութիւն մը ըրած ըլլայ վրանին: Ամսոյն ՉԼին, կիրակի օր, տեսիլը անձաւին խորը երևութացաւ. և կը թուէր թէ արտմուծեան մը մէջ ըլլայ. Բեռնարդինէ ծնկան վրայ քայլելով մտեցաւ առ նա. կը խնդրէր իմանալ թէ ինչ պէտք էր որ ընէր. « Աղօթէ մեզաւորաց համար » պատասխանեց տեսիլը: Ներկայ գտնուողք տեսն յայտնապէս որ արտասուէց երկու խոշոր կաթիլք երեցան Բեռնարդինի այտից վրայ, և որ տեսչան աներևուծանալէն ետքը իր բնական կերպն ու հանգարտութիւնն առաւ:

Կարծիք մը հուշակուեր էր թէ Բեռնարդինէի ենթագրեալ տեսիլքը՝ իրեն բնական կազմուածքին հետևանք տկարութեան կամ հիւանդութեան պատրանքն ըլլայ. ուստի նոյն օրը՝ քաղքին նշանուէր բժիշկներէն մէկն՝ Տոգու, երթալով յանձաւն, երբէք չհեռացաւ իրմէ տեսչան հետ ունեցած խոտակցութեանը ժամանակ: Իր ունեցած նախապաշարմամբն ալ՝ հիւանդութեան նշանակ մը չտեսաւ վրան. երակներն իրենց բնական գիւրբին մէջ էին, միաքնալ այնչափ դգաստ՝ որ երբ ձեռքի մտը մարեցաւ, մէկէն ուղեց նորէն վաւել. և ձեռքի գուաղանովը նշան ընելով արգիլեց մերձակայից որ վայրի վարդենուց ծառին չմտենան. « Կարգէ գուրս երևոյթ մը կայ հոս, վրայ բերաւ բժիշկը, որուն անձանթ թէ մեր արուեստին ճարտարութիւնը »:

Երկուշաբթի օրն, Բեռնարդինէ՝ տերութեան

պաշտօնակալին իր հօրը ըրած սպանալեացն համար պատուէր ընդունեցաւ որ չերթայ ՚ի քարայրն, այլ ի դպրոց, ուր նոյն իսկ կուսանք ծիծաղեցան իրեն եղած երևմանն համար: Սա կայն Բեռնարդինէի սիրտը կարգէ գուրս տագնապի մէջ էր. կը վախէր հօրը անհնազանդ ըլլալէն. միւսմէն ալ կը մտրմոքէր որ պիտի պահէր օրբուհւոյն տուած խոտամուշքէն: Ահա րուան ատեն՝ դպրոցէն ելլելու ժամանակ՝ կարծես թէ անտեսանելի ոյժ մը կը քաշէր կը տանէր զինքն մինչ ի քարայրն, ուր արշալուստն ի վեր բազմութիւն մարդկան կը սպասէին իրեն: Սովորութեանն համեմատ ծնկան վրայ եկաւ, աչուրները սեւեւած գէպ ի վարդենին՝ զրուցեց սրբոյ Կոստին պատիւը, ու երևմանն կը սպասէր: Վերջապէս ողբեցաւ արտասուելով. արտում արտում կը խորհէր թէ թերութիւն մը գործած էր արդեօք, որուն համար ուղեց զինքը արուհին պատժել. ու բան մը չգտնելով՝ խղճին վրայ ծանրացած, խոնարհութեամբ ըսաւ մերձակա-

լից. « Այսօր տեսիլը չերեցաւ ինձ. ուրիշ օրեր տեսայ զինքն անանկ՝ ինչպէս զձեզ կը տեսնեմ. բայց այսօր չեմ գիտեր ինչ պատճառի համար զրկեց զնա իր տեսութենէն »: Գիտնալով թէ ինչպէս պիտի յանդիմանուէր հօրմէն ըրած անհնազանդութեանն համար, չքաշուեցաւ ամէն բան տեղիտեղը պատմելէն, և թէ ինչպէս իր չուղեւրմը ալ անհնազանդ երեցած էր: Հայրը որ լուս կը ճանչնար իր զաւկին սիրտը, ու բովանդակ կենաց մէջ սուտ խոսած չըլլալը, մտիթարեց զինքն. « Այլ չեմ արգելուր, ըսաւ, ըզքեզ քարայրն երթալէն, ու կը թողում աղաս համարձակ »:

Կարգէ գուրս ուրախ այսպիսի թղլտուութեան մը համար, Բեռնարդինէ երկրորդ օրը կանուխ գարձաւ յանձաւն Մաղապիւելի, և զը-

169

տաւ հոն ժողովուած գրեթէ տասնհազար հոգւոյ չափ: Լսեց ձայն մը որ զինքը կը կանչէր. « Ահա աւսիկ եմ » պատասխանեց օրիորդը: Վրայ բերաւ տեսիլը. « Բեզի նկատմամբ ըսելիք մը ունիմ, որ քովք պիտի մնայ ». ու զմայլման մէջ էր Բեռնարդինէ երկուքին մէջ եղած խօսակցութեան ատեն, մինչդեռ այլք բան մը չէին լսեր կամ իմանար: Բեռնարդինէ զարմացաւ մնաց անոնց բան մը չլսած ըլլալուն վրայ, ուր տեսիլը բարձր ու սիրալիւր ձայնով, ինչպէս կը հաւատարմացնէր, կը խօսէր հետը. « Գնա, ըսաւ յետոյ տեսիլը, զրուցէ քահանայից թէ հոս սրբավայր մը կ'ուղեմ որ շինուի, ուր աւանդն թափօրով ուխտի յաճանխն »:

Բեռնարդինէ մեկէն փութացաւ պատուական քահանայի Փէյրամով ժողովրդապետ, որուն հետ ինչուան այն օրը ամենեւին խօսք մը եղած չէր այս խնդրոյն վրայ: Ժողովրդապետը ցուրտ և անտարբեր ընդունելութիւն մը ըրաւ իրեն. միտքը դրած էր խիստ չեզոքութիւն մը պահել՝ եպիսկոպոսական օրոշորութիւնն չլսած չուղեւով խօսքի մէջ խառնուել: Տեսլեան ամէն պարագաներն հարցնելէն ու իմանալէն ետքը, վրայ բերաւ. « Այդ երեցողին անունն չէս գիտեր. սակայն քեզի հետ այլք ալ կը կարծեն թէ ինքն իսկ սուրբ Արյան Մարիամ ըլլայ: Զգշշ կեցիր. դու միայն ես ըսողը թէ տեսիլք կը տեսնես. եթէ դու զինքն տեսած ըլլալուդ համար պատմածդ սուտ է, գիտցիր որ այնպիսի ճամբայ մըն է բռնածդ՝ որ ինքզինքդ յաւիտեան կը զրկես երկնից երանական տեսութեան մէջ երեն տեսլեան արժանի ըլլալէն: — Չեմ գիտեր, պատասխանեց աղջիկը, որ տեսածս ինքն սուրբ Արյան ըլլայ. բայց անանկ կը տեսնեմ զինքը, ինչպէս հիմայ գնորմանդ, և անանկ կը խօսի հետս՝ ինչպէս հետս կը խօսիս: Հիմայ ալ եր

կողմանէ կ'ըսեմ թէ կ'ուղէ որ Մաղապիէն ժայռերուն վրայ եկեղեցի մը շինուի, հոն ուր ինձ երեցաւ »: Ժողովրդապետն ըսաւ. « Բայց ես չեմ կրնար քեզի միայն հաւատալ: Ըսէ քեզի երեցող տեսլեան թէ հարկ է որ ինքզինքը ճանչցնէ: Եթէ ինքն սուրբ Արյան է, պէտք է որ հաւատարմացնէ զայն քանի մը սքանչելեօք: Գու կ'ըսես թէ ժայռերուն վրայ բունսող վայրի վարդենոյ մը վրայ կ'երևայ. փեարուար ամսոյն մէջն ենք. ըսէ որ եթէ կ'ուղէ որ իրեն պատուոյն տաճար մը կառուցուի, հարկ է որ ծաղիկցնէ այդ վարդենին այս եղանակիս մէջ »:

Չորեքշաբթի օրն Բեռնարդինէ ըսաւ անտեսան. « Ժողովրդապետն քանի մը ապացոյց կ'ուղէ, օրինակ իմն վարդենոյն այս եղանակիս մէջ ծաղկիլը. քահանայք խօսքիս հաւատարմութիւնն չէն ուղեր ընէլ »: Տեսիլք պատասխան տուաւ. « Այլաչէ Աստուծոյ մեղաւորաց համար խոնարհէ՛ ինկիր յերկիր, անոնց դարձը խնդրելով »: Բեռնարդինէ ինկաւ գետին, համբուրեց հողը, և չորս կողմը երող մերձակայից որ զարմացման մէջ մնացնէր, նշանացի հասկըցող որ իրենք ալ իշխան յերկիր, ու համբուրեն զայն խնդրելով զբարձունք մեղաւորաց:

Այն օրուան սրտաշարժ տեսարանին ներկայ երողաց մեկուսն է հետեւեալ նամակը. « Հասայ, կ'ըսէ, յոնձանն, միտքս դրած ըլլալով լաւ մը քննէլ դէպքն, մանաւանդ թէ կուշտ մը ծիծաղելու համար: Կը զարմանայի հոն խռնուող գիւրահաւան բազմութեան պարզմտութեան վրայ. մանաւանդ այն համարնք չունեցող կանանց՝ որ ժայռի մը քարերուն զմնաց ծնկան վրայ ինկեր էին: Աստուան կանուխ եկած ըլլալով մանաւանդ արմիանցս ուժովը՝ կրցայ առաջին կարգը տեղ մը ունենալ: Սովորական աստիճան, արեգական ելելու ժամանակ, Բեռնարդինէ

Հասաւ հոն: Իր քովն էի: Անոր մանկական կերպարանաց վրայ յայտնի կը տեսնուէր քաղցրութեան ու անմեղուութեան հետ միացեալ բընաւորութեան հաստատութիւն մը, և որուն վրայ արդէն զմայլեր էի՝ տէրուէրան պաշտօնակալին քով զինք տեսած ատենիս: Առանց շփոթելու, առանց ցուցամուրուցութեան կամ հոն եղող բազմութեան մտադրութիւն ընելու, ամենաբնական պարզութեամբ ընկաւ քեանին վըրայ, իբրև թէ եկեղեցւոյ մը կամ առանձինն անտառի մը մէջ կը գտնուէր: Հանեց սրբոյ Կուսին սրահը, և սկսաւ աղօթել: Քիչ ատենէն կարծես թէ աչքերն լուսով մը պայծառացան. յափըջափուեա՞ծ ու լուսափայլ յառեցան ապառաժին բացուածքին վրայ: Իմ աչքերս ալ մէկէն հոն դարձան՝ ուր օրիորդն հնչեցմամբ կը նայէր. ու վարդենուոյն ցամաքեալ սստերէն զառ ուրիշ բան չտեսայ: Սակայն օրիորդին զմայլմանն առջև իմ նախկին նախապաշարմունքն, իմաստա սիրական առարկութիւններն և ժխտումներս՝ մէկէնիմէկ անհետանալով, աեղի առկն յարօրի նախ զգացման մը, որ առանց ուղղուած՝ բռնացաւ տիրեց իմ վրաս: Ստուգութիւն մը, անդիմադարձ զգացում մը յայտնի կ'ընէր թէ խոր չըրդաւոր էակ մը կայ հոն: Աջուըներս զինք չէին տեսներ. բայց հօգիս, բերեաւոր հոն ներկայ գտնուող հոգիք, այն գերազանց ժամուն՝ յայտնութեան ներքին լուսով մը ինձի պէս կը տեսնէին զայն: Այո, կը վկայեմ թէ աստուածահրաշ էակ մը կար հոն:

«Մէկէնիմէկ ու կատարելապէս այլակերպեալ Բեռնարդինէն՝ ոչ ևս քանի մը վայրկեան առաջ տեսած աղջիկս էր. այլ երկինք հրեշտակ մը՝ անպատում զմայլման մէջ: Չուշե՞ր ոչ ևս իր կերպարանքն, ուրիշ իմացականութիւն մը, ուրիշ կեանք, պիտի ըսեմ նաև՝ ուրիշ հոգի մը կը

նկատուէր իր վրայ: Ինքն իրեն ալ չէր նմաներ. այլ բոլորովին ուրիշ անձ մը փոխուած: Ինձիք, ամենէն աւելի անպարբեր ու աննշան ձևերն, խաչ մը հանելէ անգամ, սովորականէ դուրս մեծութեան և ազնուութեան կնիք մը կը կրէին վըրանին: Կը բանար իր մեծ աջուըներն. այն տեսլենէն չյադեցող աջուըներն, իր զմայլած ու գրեթէ անշարժ աչքերն. կարծես թէ կը վախէր խոնարհեցնել արաւանուընքն, որպէս զի չըլլայ թէ վայրկեան մ'ալ կորսնցընէ այն տեսլի՞ն՝ որով զմայլած ու ինքիւրմէ դուրս ելած էր: Հոն եղող բազմութեան նման իմ սիրտս ալ այլայլած էր. անոնց պէս շունչս բռնած կեցեր էի, փափաքելով լսել ձայն մը, խօսք մը որ կ'ըլլար տեսլեան և օրիորդին հետ: Բեռնարդինէ կարգէ դուրս մեծարանօք, անսահման սիրոյ և քաղցր յափշտակութեան յայտարար. երկրպագութեամբ մը խոնարհեցաւ յերկիր:

«Սակայն մերթ ընդ մերթ՝ զմայլմանն ու հնչեցման մէջ ալ, տիրութեան կերպարանք մը կը նկատուէր անոր բերանցը վրայ: Կը տեսնէի որ երբեմն զարկն ալ կը սլակսէր: Բոլոր այն միջոցին վարդարանին հասիկներն կը շարժէր... Մէյմ՝ ալ յանկարծ Կալ գետակին ափանցը բովն, ուր կ'աղօթէր, յառաջացաւ մինչև ի խորս անձաւին, դրեթէ սասնըհնդ մեզր տես: Այդ սեպացեալ զաւիվերէն ելած ատեն, իր քովն եղողներն լսեցին խիստ որոշ կերպով ձայն մը որ կ'ըսէր. Սչպախարտքիւն, աչպախարտքիւն: Քաշի մը վայրկեանէն սոք ելաւ Բեռնարդինէ, և դարձաւ ի քաղաքն»:

Հինգշաբթի օրուան երևմանն ատեն՝ տեսին ըսաւ Բեռնարդինէի. «Ինձ ամէ ու լուսացուէ աղբւրին ջրով, և հոն բուսող խոտէն կեր»: Ինչուան այն օրը՝ հոն տեղուանքը ոչ աղբւր և ոչ ջրոյ հետք մը տեսնուած էր: Բեռնարդինէ

դէպ'ի վտակը կ'երթար. բայց տեսիլն ցըցուց իրեն անձաւին մէկ ծայրը, և թէ հոն էր թաղուէր. « Մ'երթար, ըսաւ, ինչուան հոն. ես չպատուիրեցի քեզ առուակին ջրէն խմել. այլ քնառնք աղբիւրն է »: Հնազանդեցաւ, ու մատուցներովք փորելով հողը, տեսաւ որ ջրով լեցուեցաւ իր ձեացուցած փոսը: Սահայն հողոյն հետ խառնուած ջուրը այնպէս սղոտըր ու աղմային էր, որ խմելէն ու երեսը լուանալէն առաջ՝ բաւական դժուարութիւն կրէց. ետքը փրցուց գետնին վրայ բուսած խոտը, որ փրփրեմի նմանութիւն ունէր, ու կերաւ. « Խէբքը վրան չէ, կ'ըսէին հոն եղող հանդիսականներէն ոմանք, ըրածն ալ չգիտէր »:

Չոյց պզտի երակ մը նոր-ակնէն բլրեւում աւազին վրայէն սկսաւ ընթանալ դէպ ի Կավ գետ: Երբ Բեռնարգինէ անձաւէն հեռացաւ, բազմութիւնը զարմանօք սկսաւ նկատել ճրաշաղի աղբիւրը որուն ջուրը օր օրուան վրայ զգալի կերպով կ'առատանար, և երբ ալ դադարեցաւ աւձեղէն, ամէն մէկ ժամուն հինգ հազար լիտր ջրոյ կուտար, ու հարիւր քսանուերկու հազարէն աւելի ամէն օր: Սոյս զգալի և տեական հրաշքը՝ շատ աւելի մեծ էր, քան ինչ որ Լուռտի Ժողովրդապետը կը փափաքէր, վարդենուոյն ձմեռուան եղանակին մէջ ծաղկելը:

Հաւեւալ օրն տեսիլը կրկին երևութացաւ Բեռնարգինէի, և իր կարողութեան առաջին քրանչելիք կատարուեցան նորաբուզին աղբեր ջրովը՝ Պուրիէթ կոչուած մէկու մը բժշկութեամբ: Քիչ ետքը պիտի լսենք զայն, ուրիշ բազմութիւ սքանչելեաց հետ: Հնգբետասնէին վերջի օրերը առանց նշանակութեան արժանի մեծ դէպքի մը անցան: Բազմութիւ Ժողովուրդք կը խանուէին հոն, շնորհակալութեան երգեր երգէին, ջրէն իրենց սունը կը տանէին, մոմեր կը

վառէին ու հիացմամբ և լի եռանդեամբ ետ կը դառնային, ուրախ և դո՛հ՝ Բեռնարգինէի հիացման տեսլանոնը ականատես ըլլալուն համար:

Մարտի 2ին կրկին դարձաւ աղբին առ ժողովրդապետն Լուռտի. « Տեսիլն, ըսաւ, կ'ուզէ որ հոն սրբավայր մը կառուցուի, ուր հաւատացեալք թափորել ուխտի գան »: Քահանայն այն անգամ սիրալիւր ընդունելութիւն ըրաւ Բեռնարգինէի. « Քեզի կը հաւատամ, ըսաւ, բայց ինչ որ ի դիմաց քեզի երեցողին կը խնդրես, ինձմէ չկատուիր. ատիկայ եպիսկոպոսին դործն է, որուն արդէն ծանօթ է ամենայն. ես ալ տեսած ատենիս՝ կ'իմացընեմ նաև քու ինձմէ խնդրածդ: Գործելը իրեն կ'իյնայ »:

Ամէնքն անհամբերութեամբ կը սուտէին ճընդետասանէկին վերջին օրուանը. կը համարէին թէ կարգէ գուրու հրաշք մը պիտի ըլլայ, իբրև կնիք մը ինչուան ոյն ասէն հանդիպածներուն: Եոյն օրը, մարտի 4ին, առտուն կանուկ՝ արշաւուսոյն հետ, քսան հազարէն աւելի անձինք Մազպալիէլ անձաւին չորս քովը բոլորեցին. այնչափ խուռն էր ամբոխին բազմութիւնը՝ որ տերութեան պահապան զինուորք լերան բոլոր անցքերը գոցեր էին, որպէս զն շփոթութիւն մը ճհանդիպի:

Բեռնարգինէ մօրը հետ՝ պիտի չկարենար բազմութեան մէջէն անցնելու ճամբայ մը գտնել, եթէ պահապան զինուոր մը սուրը ձեռքը իրեն օգնութեան չհասնէր: Երբ օրիորդն խնայրհեցաւ ընկաւ գետին, բոլոր Ժողովուրդն ալ իրեն հետ ծնկան վրայ եկաւ. ու բովանդակ հիացմանն աւտեն՝ խոր լուռութիւն մը պահուեցաւ: Տեսիլը՝ ինչպէս նախընթաց օրերուն, կրկին նորոգուեցաւ. սահայն մարգկային նախատեսութեան պատրանօքը, որ նորահրաշ մեծ դէպքի մը յուսով կը կենայ: Օրիորդը սխրութեամբ սուռն

դարձաւ. տեսեան վերջին օրն ըլլալուն մաս-
ծուութիւնը՝ իր սիրտը կը մորմոքէր, որ այնչափ
սիրփանք և միտթարութիւն ունեցած էր այն
երջանիկ օրերուն մէջ:

Սակայն տեսեան հաւաստիք յայտնի և այն-
չափ էին. ուխտաւորք արդէն սկսեք էին յաճա-
խել, և Ղուստ քաղաքին անուներ ընդ ամենայն
աշխարհ կը հնչէր. ժայռին կողէն բղխած հրաշալի
ջուրը, ցամաք ու անջուր տեղոյ մը մէջ, ամե-
նուն աչքին առջև դգալի բժշկութիւններ կ'ընէր:
Ամէնք կը փափաքէին խմելայդ ջրէն, անով լուա-
ցուել և զայն տանիլ իրենց ընտանեաց. ուստի
հարկ եղաւ Քաղղղոյ ամեն կողմ հարիւրաւոր
լիտր խրկել այն ջրէն, լեցընելու համար անոնց
փափաքը որ չէին կրնար բժշալ մինչև ի Ղուստ:
Հեռու տեղուանք եղողներն ընդունելով իրենց
փափաքելի բժշկութիւնը, կը զիմէին յանձաւն
չնորհակալ ըլլալու սրբոյ Կուսին, ու իրենց
ուխտական նուէրներն ձգել հոն, ի հաւատտիս
ջերմեռանդն երախտագիտութեան: Բազմու-
թիւնն չորս կողմերնին կը լեցուէր լուելու իրենց
հրաշալի բժշկութիւնը, և սրբոյ Կուսին բարե-
խօսութեամբ ընդունած շնորհքը. և կը ցու-
ցընէին Ղուստի մէջ պանդոսիպետ մը՝ որուն
թիւին վրայն ուսէցքը մեկէն անհետացեր էր աղ-
բիւրին ջրոյն մէջ խոթուելով. այրի կին մը՝ որ
քսան տարուան կատարեալ և անդաման սե-
պուած խլութեան բժշկութիւնը ստացեր էր,
և բազմամեայ կաղ մը՝ որ արագ քայլերով կը
վաղվողէր համարձակ:

Գ

Քաղաքսպիտակիս իշխանորդան կարևակե
հարածանը.

Աստուծոյ գործք երբէք չեն կատարուիր եր-
կրիս վրայ առանց դժուարին հակառակու-
թիւններ կրելու մարդկանց ու դժոխոց կողմա-
նէ. սակայն իրենց դէմ՝ յարուցուած ամէն ար-
գելքներովն ալ՝ չեն դադրիր եւս քան ղեւսածե-
լէն: Քաղղղոյ մայրաքաղաքին և գաւառաց մէջ
կրօնից հակառակամար օրագիրք՝ իրենց ար-
համարհանաց և ծաղուներթ ըրին՝ սրբոյ Կուսին
երևումն ի Ղուստ: Այնպիսի լուսաւորեալ
ժամանակի մը մէջ, յորում Ռընան և նմանիք
կ'ապրին և կը մեծարուին, կարելի չէր հրաշքը.
և աղատամիտք և աղատասխոհք՝ արհամարհոտ
միաձայնութեամբ այս դէպքին մէջ ալ ուղեցին
տեսնել մոլեգնական անբարգապաշտութիւն
մը ազէա ժողովրդեան կողմանէ, և խաբէական
պատրանք ի՛ կղերականաց. և զիբեռնարգրինէ
գործի մը կը հաւակէին իրենց ձեռքը՝ իշխանու-
թիւննին ժողովրդեան վրայ պահպանելու. գա-
ղափարաց ազատութեամբ արդէն իրենցմէ վեր-
ցուելու մօտ իշխանութիւն մը: Ղուստի ժողո-
վրդագալետը, իրեն օբնական քահանայք, բոլոր
գաւառին և վիճակին երեցուէք՝ գովելի խոհա-
կանութեամբ մը, և ոչ իսկ անուղղակի կերպով
ուղեցին մասն ունենալ Մաղապիէլի անձաւին
դիպուածոց մէջ. անոնցմէ և ոչ մէկը բազմու-
թեան մէջ երեցուէն ան լոկ հետաքրքրութեան
համար: Տեսեան և երևմանց առջի օրուրնէն կը-
ղերն ընդհանրապէս հաւատարմութեան ար-
ժանի բան մը չսեպեց զայն, անշուշտ Աստուծոյ

մասնաւոր թոյլտուութեամբ՝ որ չէր ուզեր
 Լուստի ուխտադնացութեանց մէջ որ և իցէ
 մարդկային գործակցութիւն: Իսկ երբ հաւաս-
 տիք և սքանչելիք յաճախեցին, չտարակուսե-
 ցաւ տալ իր կատարեալ հաւանութիւնն, բայց
 միշտ այնպիսի դուշաւորութեամբ մը, որ բա-
 րեպաշտից շատերուն սրտին թէ՛ վշտանալուն և
 թէ՛ մեղադրութեան պատճառ եղաւ:

Աղատամիտ լրագիրք չէին դադրեր նախատե-
 շն ղեկեանարգինն որ այնպիսի անարժան խա-
 բէութեան միջոցով մը իր աղքատ ընտանիքն
 հարստացնելու ետեւէ կ'ըլլար. ուր ընդհակա-
 ռակն հարուստներու կողմանէ իրեն տրուած սօր
 և իցէ նուէր կամ դրամական նպատակ բացարձակ
 կը մերժէր: Ետքն սկսան իբրև յիմար և խելա-
 ցնոր մը հռչակել զինքն, և կը ստիպէին զքաղա-
 քական իշխանութիւն որ բռնել տայ ու յիմա-
 ըանոցն մը մէջ փակէ: Բայց իրենց Խախտանայ
 և ծաղրու խօսքերն ամէն ուժեղին կորուսին՝
 հրաշալի աղբեր բոլմամբը, և անկէ եղած զա-
 նազան բժշկութեամբք. և այն ատեն ալ ուրիշ
 խօսք չիմնաց, բայց թէ Բեռնարգինն գիպուա-
 ծով մը միայն ինչուան այն ատեն անծանօթ մնա-
 ցած բժշկական ջրոյ աղբիւր մը գտեր էր:

Տարրալոծ մը՝ չվախցաւ իր գիտութիւնը
 գործածել անոնց կանխակալը կարծեաց և դը-
 րութեան 'ի շահ. ու կարծեցեալ քննութենէ մը
 ետքը՝ հաստատեց թէ Լուստի ջուրը Պիրենեան
 լէրանց հանքային ջրոց անհաղբիւր մ'էր: Բայց
 իր ենթադրած յաղթութեան փառքն սակա-
 շատե եղաւ: Տեղւոյն շահասին և քաղաքադե-
 տական Ժողովն՝ ուրիշ ճարտարագոյն և խղճա-
 միտ անձանց քննութեան տակ ձգեցին. որոնք
 Ծիւհոյրի հետ համաձայն որ Դուուզի բժշկական
 զարդին տեսուչն և Գիտութեան Ժողովոյն
 (Faculté) տարրաբանութեան ուսուցիչն էր,

ցուցին թէ քաղաքին քով բղնած ջուրը՝ հա-
 սարակ ջուր էր, խմելու աղէկ ջուր մը՝ առանց
 բժշկական մասնաւոր յատկութիւն մը ունենա-
 լու:

Քաղաքական իշխանութիւնն, որուն ներկայա-
 ցուցիչն էր Ռուլան՝ պաշտօնեայ կրօնից, Թար-
 պի քաղաքապետն, ոստիկանութեան գլխա-
 ւորն, ամէնքն միաբանեցան ազատաստից փա-
 փաքն իրականացնելու: Մասնաւոր հեռա-
 քրով մը Ռուլան սղգեց Թարպի եպիսկոպոսին
 իր ամէն ջանքն ի գործ դնելով ծաղրու և գայ-
 թակղական անսպառաճ արարողութիւններն
 խափանելու: Ոստիկանութեան գործակատարն
 ալ ի Լուստ սկսաւ հալածել ղեկեանարգինն և
 լրտեսել տալով անոր ամէն մէկ քայլը, ինչուան
 նաև եկեղեցւոյ մէջ ալ զինք հանգիստ չձգելով՝
 անով կը յուսար անոր և կրէրին մէջ հնարագի-
 տական գործի մը թելը գանել: Յանուան օրինաց
 զինքն կոչեց ի դատ: Աիրակի օր մը, երեկոյեան
 Ժամբարութեանն ետքը, խուռն բաղմուտիւն մը
 զայրացած պաշտօնէին բռնած այս անարժան
 կերպին վրայ, դատարանին չորս կողմը պաշարած
 կեցեր էր, ատենելու համար թէ ինչ էլք պի-
 տի ունենար հարցաքննութիւնն: Այժօրը ժամ
 մը անեց, ու ամէն հնարը և վարպետութիւն
 գործածեց, մերթ սպառնալէօք և մերթ ալ քաղ-
 ցրաբանութեամբ, որպէս զի չփոթէ զինքն, և
 ինչուան այն ատեն զուրցածներուն հակառակ
 խօսք մը հանել տայ բերնէն: Իսկ օրիորդն ան-
 կեղծ սպաղղութեամբ իր կրկնէր երևման ամէն
 պարագաներն, ու անոր դարանակալ և հակա-
 ռակամարտ հարցմանց և հակասութեանց ա-
 ռանց չփոթելու կուտար պատասխանն: Աիրք
 երաւ անբութեան պաշտօնեայն, սպառնացաւ
 սաստիկ պատիժներով պատուհասել զինքն և
 թէ ճշմարիտը ինչօրի: Պատասխան տուաւ օրի-

որդը. « Տէր իմ, կրնաս զիս տէրութեան զե-
նուորներու ձեռք յանձնել, բայց ըսած էս զաս
ուրիշ բան չունիմ զորուցելիք. ասհաւասիկ ճըշ-
մարտութիւնը » :

Այն տեսարանին ներկայ գտնուող մը պա-
տասխան տուած տէրութեան պաշտօնէին. « Ան-
տեղետալի հաստատամտութիւն մը կ'երեցնէ
վկայութեանցը մէջ: Յայտնի է որ տեսած ըլլա-
լուն կը հաւատայ »: Աղջկան հայրը ներս մտա-
ւոր դաւակն ուղղելու: Բայց ծանր յանդիմանու-
թիւն մը լսեց գործակատարէն. « Չբոյշ կե-
ցիր, ըսաւ. զաւկիդ բռնած ձամբան աղէկ չէ:
Այս անգամ կը ներեմ իրեն. այլ եթէ կրկին
կ'յնայ այդ յանցանաց մէջ, երթալիք սեղը
բանտն է: Մէյմ'ալ քարայրը պիտի չգառնայ.
Երաշխաւորը գունենա, ապա թէ ոչ՝ դու ալ յան-
ցաւոր կը սեպուիս »:

Կայսերական գործակատարք և թարգմ. քա-
ղաքապետն ամէն ջանքերինն բանեցուցին Բեռ-
նարդինէի կարգեցեալ խարդախութիւնն խոյ-
տառակելու համար: Չկարենալով պատժական
օրինաց պարտաւորող յանցանքի մը մէջ գտնել
զինքն, որոշեցին 1838ին սահմանուած յիմա-
րաց նկատմամբ օրէնքի մը ուժով վարուել
հետն, որ իշխանութիւն կուտար քանի մը
բժշկաց վկայութեամբ մտաւոր կարողութիւն-
նին կորուսող կամ այնպիսի սեպուող անձինք ա-
ւանձին տեղ մը փակել: Լուստի երկու բժշկաց՝
որ ամենուն ծանօթ հակառակողք էին գերբնա-
կանին, յանձնուեցաւ վիճակին քննութիւնը. որոնք
իրենց ամէն հնարքովն ու հետազոտութեամբ ալ
չկրնալով անոր մտաց վրայ սովորականէ դուրս
վիճակ մը տեսնել, սուրած տեղեկագիրն մէջ ա-
ւելցուցին թէ կրնար մտաւոր զուտանցանաց վի-
ճակի մէջ համարուել:

Այսպիսի ենթադրութիւն մը՝ բաւականէն
աւելի պատճառ սեպուեցաւ թարգմ. քաղաքա-
պետին: Մայիսի հին ժողովեց ի Լուստ ամէն
մերձակայ քաղաքացի խաւորնինն, և ճարտար-
խօսութեան ամէն շիգն թափելով համազեց զա-
նոնք թէ Մաղապիէլ անձաւին քով եղած ցոյցք՝
խղճերը տակնուվրայ ընելու պատճառ ըլլա-
լով, քաղաքական բարեկարգութեան և ուղղա-
փառ կրօնից ինասակարք էին: Եւ որպէս զի խա-
փանէ, ինչպէս կ'ըսէր, 'ի հիմանը այսպիսի ա-
ւելորդապաշտութիւն մը, և չարք քանցէ յար-
մատոց, վճիռ մը հրատարակեց, որով կը հրա-
մայէր վերցնել պարն մէջէն որ և իցէ ջերմե-
ւանդական առարկաներ, կ'արգելուր այցե-
լուաց հոն մտնելը, և կը սպառնար օրինաց խըշ-
տութեամբ վարուել անոնց ամենուն հետ՝ որ
հոն եղած կարծեցեալ երևմանց ու հրաչից խօս-
քը կ'ընեն: Այս ամէն յուզմանց պատճառ օ-
րիորդն ալ իբրև յիմար մը նշանակելով, հրա-
ման կուտար այնպիսեաց յատուկ տեղ մը փա-
կել զինքն:

Այս անգութ հրամանն ի գործ դնելէն առաջ՝
կայսերական գործակատարը խոհեմութիւնն սե-
պեց Լուստի ժողովրդապետին հաղորդել: Քա-
հանայն հետեւալ պատասխանը տուաւ իրեն.
« Օրիորդն յանցանք մը չունի, ըսաւ: Զկրցաք
պատճառանք մը գտնել զինքն հալածելու. իսկ
հիմակուան մտածածնիդ՝ հալածանաց դժբա-
կադոյնն է. և այնչափ աւելի՝ որջափ խեղճ ու
անպաշտպան անձի մը դէմ ուղղուած: Քաղա-
քապետը չիկրնար որ և իցէ կերպով բռնել սոսը
զինքը: Եբրև քահանայ և ժողովրդապետ պար-
տական եմ ամենէն աւելի խեղճերուն օգնելու:
Կը ձանձնամ հովուական պարտքս: Իմացուցեք
քաղաքապետին որ օստիկանութեան պաշտօ-
նեայք՝ այդ աղքատ դերգաստանին անակին սե-

մոյցը վրայ պիտի գտնեն զիս, և անոր գլխուն մէկ մազին դպչելէն առաջ իմ մարմնոյս վրայէն պիտի անցնին: Արեք ձեր խուզարկուածի լանդերն, մէկը չիկրնար արգելուել զձեզ: Բայց եթէ կ'ըլլա՞նք անմեղաց լիցաս մը ընել, գիտցէ՞ք որ իմ հօտիս ամենէն աւելի յետին և խեղճ անձին՝ վրայ ձեռք չվերցուցած՝ պէտք է ինծմէ նախ սկսիք »:

Այս ընդգրկմադարձութիւնը, որուն մասնակից էին Ղուսի բնակիչք, խորհրդածեղ տուաւ պետութեան պաշտօնէին, ու Բեռնարդինէ խալըսեցաւ:

Ոստիկանութեան գործակատարն՝ իր օգնականներուն հետ միաբանած, ուղեց երթալ ի քաղաքն և հոն բարեպաշտից կողմանէ ձգուած ամէն նուէր կառքի մը մէջ լեցնելով վերցնել տանիլ հետը: Այսպիսի ատելի գործի մը դժուարութեանց զիմաց չիբաւք՝ քաղաքին ամէն պանդոկապետք հետեւեցան իրենցմէ մէկուն օրինակին, որ աներկիւղ համարձակութեամբ պատասխան տուաւ տէրութեան պաշտօնէին.

« Այդպիսի գործ մը կատարելու համար՝ իմ ձիերս չեմ տար. վասն զի անով կը համարիմ մասնակցութիւն մը ունենալ, զոր չեմ ուղեր: Եթէ կ'ուզես զիս դատաստանի ալ քաշէ, բայց անով ալ ձիերս չես կրնար յանուել »: Միայն ագահ ու շահասէր կին մը յանձնուաւ եղաւ ոսկւոյ գնով իր կառքն ու ձիերը առւ: Բայց անոր այդ անարժան շահագիտութեան դէմ բոլոր ժողովուրդը բողբեց, ու բաղմութեամբ զիմեց ի ժայռուստ Մաղապիւղէ:

Քանի որ պաշտօնեայն կը վերցնէր սրբոյ Կուսին ի պատիւ հոն ձգուած ոսկիէ ու ուարծըթէ նուէրներն ու յիշատակներն, ժողովրդրդեան զայրոյթը ալ աւելի կը բորբոքէր, և սպառնալեաց խօսքեր կը սկսէին լսուիլ: Տէրութեան պաշտօնեայն չափեկ ու ամօթապարտ՝

յանձն առած պաշտամանն վրայ, բանադատեցաւ իմացընել ժողովրդեան թէ իր յօժարութեամբ չէր ըներ զայն, այլ միայն իր գլխաւորաց ունեցած հնազանդութեան պարտքը կատարելու համար: Կոյն իրիկուն՝ ուխտաւորք բաղմութեամբ զիմեցին յանձան. ու վերցուած նուէրներուն տեղ հաղարաւոր մտերով լուսաորեցին անձաւը, և ծաղկանց գեղեցիկ փունջերով լեցուցին: Մայիս ամսոյն ամէն օրերուն սրբոյ Կուսին պատուոյն սովորական ջերմեանդութիւնը կ'ընէին եռանդեամբ, բանի տեղ չգնելով քաղաքային պահապան զինուորաց աջալուծը հըսկողութիւնը՝ զիրենք յօրինաց արգելուած ցոյցի մը մէջ գտնելով պատճառ ունենալու այդ բաղմութիւնը ցրուել: Բայց չյաջողեցան: Յուլիսի 8ին ոստիկանութիւնը երկրորդ անգամ մ'ալ մերկացուց անձաւը. ու ներս մտնելն ալ արգելեց, տախտակամածով մը՝ որուն վրայ խոշոր տառերով գրել տուեր էր թէ արգելուած էր մասնաւոր անձի սեպհականութիւն եղող այդ զորին մուտքը:

Այսպիսի բանութեանց արգիւնքն ուրիշ բան չեղաւ՝ բայց եթէ ալ աւելի շատցընել ուխտաւորաց թիւը, որոնք գետին միւս կողմը կեցած՝ իրենց այցելութիւնն և ուխտը կատարած կը սպէին: Ոստիկանութեան պաշտօնէից և դատարաններ ձգուելու վախէն չահաբեկեցան, և ոչ ալ այն առթով տուած տուգանքով լքան:

Օրագրաց բանեցուցած խիստ ու արհամարհատ ոճն ու լեզուն՝ Բեռնարդինէի և անոր մտիկ ընող ժողովրդեան դէմ չափէն անդին անցնելով, կը վախցուէր որ չըլլայ թէ անարգուողք իրենց համբերութեան չափն կորուսանեն. բայց սրբոյ Կուսին հովանաւորութիւնն և ժողովրդապետ քահանային խաղաղարար խօսքերն՝ ամէն վտանգի և յուզման առջին առին: Իսկ

Բեռնարգինն՝ ոստիկանութեան իրեն դէմ ըրած սպառնալիքէն ու տուած նեղութիւններէն ոչ վախցաւ և ոչ ալ լքաւ. մանաւանդ թէ կը ջանար հանգարտեցնել իր ընտանեաց իրաւամբ յուզուած սիրտը. « Թող ամէն ուզածնին ընեն կ'ըսէր. Աստուած անոնցմէ վեր ու զօրաւոր է: Մի վախմաք աւեռնէին, ու ինծի նման մտածեցէք: Եթէ զիս բանտ ալ ուզէնան դնել, շատ պիտի աշխատին ինչուան հոն ձգելու համար »:

Նշանաւոր եկք, եպիսկոպոսուհը, ծերակուտի անգամներ և կրօնական գրութեամբ զբաղողք որ Պիբենեանց հանրային բաղնիքն երթալու համար Լուստէն կ'անցնէին, տեսեան թիպուածներն իրենց մասնաւոր մտադրութեանն ու քննութեանն իւր թաւնով, Բեռնարգինն էի այլևայլ հարցմուք ըրին: Իրենց կարծիքն օրիորդին անկեղծութեանն և քաղաքական պաշտօնատեսարց անոր դէմ գործածած միջոցներուն անիրաւութեանը վրայ, հասարակաց միտքն ալ աւելի լուսաւորելով հռչակեցին Բեռնարգինն յաղթանակը: Մտրալանդ ատենակալ մը իրեն հետ ըրած խօսակցութենէն ետքը կ'ըսէր. « Կարելի է հակառակիլ կարելի է ջանալ փորձել անձաւին մը հանգիստ զբանջելեաց մեկ նութիւն մը ապու համար: Ինծի համար՝ համոզման ոյժը հոս է. այս աղջիկը զիս կը զարմացնէ և սիրտս կը գորովէ: Հոս պէտք է որ բան մը ըլլայ »: Կրօնական լատգիրք՝ լուրջ և իմաստուն տեսութեամբ՝ ազատաստից ընդդէմադրութեանց արժանաւոր պատասխանն տուին, ու զիրեք յաղթահարեցին:

Գեր. Տըստլինիս՝ Օք քաղաքին արքեպիսկոպոսը յամենան հոգեմեծերի ի 1858 տեսաւ զէպոսին Նախուէն Գ ի Պարիզ, և պաշտօնական տեղեկագրոց այլայլած Լուստի դիպաց

ձիւղ բացատրութիւնն տուաւ: Կայսրը ճանչցաւ իրաց ստուգութիւնը, և մէկէն Թարսի բաղաքապետին ի գործ գրած ամէն բունական միջոցներն խախտելով, հեռագրաւ հրաման զրկեց որ ուխտաւորաց համար քարայրին մուտքը բացուի: Քաղաքապետն ի գուր ջանալով համոզել զպաշտօնէայն կրօնից, վերջապէս բռնագատեցաւ տեղի տալ կայսերական հրամանին:

Գ

Երեք վերջին երեսներ:

Հրաշալի հնգետասնեակէն ետք՝ Բեռնարգինն երախտագէտ զգամամբ ամէն օր կ'երթար յանձաւն Մազապիէն և ուրիշ ուխտաւորաց հետ խառնուելով՝ կ'աղօթէր, աղբերին ջրով կը լուսոցուէր, և աչուընէրն սեւեւած ի լորջ անձաւն կը փափաքէր տեսեանն՝ որ ալ իրեն չէր երևար:

Մարտի 25ին, սրբոյ Կուսին Աւետման օրը, անթիւ բաղմութեամբ ուխտաւորաց նորէն հոն կը գառնար, կարծես գաղտնի ազգեցութեամբ մը տեսեան նորօգուէրն: Հաղւ թէ քանի մը անգամ հրեշտակային ուղձունի աղօթքը զրուցեր էր, և ահա կերպարանացը փոփոխութենէն յայտնի կ'իմացուէր թէ կրկին կ'երևութանար իրեն տեսիլը: Ետտ անգամ հարցուցեր էր անունն. ու պատասխանեց տեղ՝ քաղցր ու հրեշտակակերպ ժպիտ մը փայլեր էր անոր երեսին վրայ. իսկ այն օրը երեք անգամ ինդրեց, թախանձեց, ստիպեց անմեղութեամբ որ ընդունի իւր հարցման պատասխանն: Տեսիլը վերցուց աչուընէրն ու ձեռքը յերկնս, և անոյ ձայնով մը ըսաւ. « Ես եմ յոյսեացն անարատաբար »:

Բեռնարգինէ չհասկըցաւ այս բառին նշանակուած իւրն, փութաց առ ժողովրդայեան, և չբնականաբար համար ճամբան յաճախ կ'երկրորդէր ըսածը: Չորս տարի յառաջագոյն սրբոյն Պետրոսի առաքելական ակնուորն վրայ նստող քահանայապետին ձայնով՝ վարդապետական սահման ընդունելու էր արևելեան և արևմտեան եկեղեցեաց այս ջերմեանդն կարծիքն ու փափաքը: Եւ Մաղապիլէի անձաւին մէջ լուծած երկնահարա ձայնը՝ կը խառնուէր ուսուցանող եկեղեցւոյ Երկրաւոր ձայնին հետ:

Չափակն երկրորդ օրը, ապրիլի 3ին, տեսիլքը նորէն երևցաւ, ու այնչափ բազմութեան ներկայութեամբ հաւատարմացած մէկ սքանչէլ բեք: Յափշտակուած տակնին՝ Բեռնարգինէ դեռ տին կը թընցուած վտած մոմ մը բռնած էր ձեռքն: Նոյն միջոցին տարածեց ձեռուքներն առայն որ կ'երևութանար նմա, ու այն շարժմանն ստեն՝ ձեռուքներն ու մատուքը վառած մոմին բոցոյն վրայ ինկան, առանց այրման պզտի նշանի մը: Բազմութիւնն սկսաւ աղաղակել. « Չգուշացուցէք զինքն, վտան զի պիտի այրի »: Լուստի բժիշկը որ հոն էր, չթողուց որ վերջընեն մոմը, ինչպէս ուրիշներն կը ստիպէին: « Թողէք ըսաւ, բոցոյն իրեն փնաս մը չտալը յայտնի է նայինք վերջն ո՛ր պիտի երթայ »: Քառորդ մը այն դրքին մէջ մնաց և աղճկան մարմնոյն վրայ ամենեւին այրման հետք մ'աւ չկար: Ամէնքն մէկ ձայնով սկսան աղաղակել թէ « Հրաք է »:

Աւթուտատնորորդ և վերջին երևոյթը յուրիս 16ին հանդիպեցաւ, սրբոյ Առաւելի Հանգերձից տօնախմբութեան օրը, ըստ լատին եկեղեցւոյ:

Անկէ ետքը խոնարհ հովուանհին իր նախկին կենաց պայծառին մէջ մտած, ինչպէս յառաջագոյն՝ աստիկ ալ ետքը, մնաց միշտ բարուք

քաղցր, բարեպաշտան և անկեղծ, չունեցաւ իր ընկերակցաց վրայ առաւելութիւն մը, միշտ ստորին մնալով մտաց յաղորակութեամբ. կարգաւ ու բերել սորվելու համար՝ անոնցմէ ամենէն աւելեւերկար ժամանակ անցընելով ու աշխատանքով յաղորդեցաւ: 1858ին յունիսի 3ին՝ Մարմնոյ և արեան տօնախմբութեան օրը՝ իր առաջին հաղորդութիւնն ընդունեցաւ. բայց առանց հիացման կամ յափշտակութեան նշան մը երեցընելու, ինչպէս շատերը կը կարծէին կամ կը յուսային տեսնել: Նեսուեալ երկու տարիներն ալ իր քաղաքին դպրոցաց մէջ ուսման պարապելով, 1860ին հասաստեց իր ընտանութիւնը Նեվիլի Գիթութեան Քերց քով, որոց յանձնուած էր նաև Լուսար դպրոցին և հիւրանոցին տեսչութիւնը:

Յաճախ իրեն այցելութեան եկողներուն՝ բընական պարզութեամբ կը պատմէր հանգիպածն, ու չէր յոգնել ուր սրբոյ Առաւելի փառաց և պատուոյն առաւելութեան առիթ մը կը տեսնէր: Իսկ ողորմութիւն կամ որ և իցէ դրամական կերպով նպաստել ուղղութեան տուրքը բացարձակապէս կը մերժէր: Անգամ մը հարուստ տիկին մը՝ ուղղեց երկու օսիկ զինք անոր դրք պանն. մէկէն իմացաւ, ու հանելով իրեն գործուց. « Քուք պահէ, ըսաւ տիկինն, կամ ծնողացդ տուր. կրնայ ըլլալ որ կարօտութիւն ունենայք: — Մեր կարօտութիւնն քիչ բանով գոհ կ'ըլլայ » ըսաւ Բեռնարգինէ, և տուաւ դրամը: Ասանկ ալ երբ իրեն ստակ կուտային որ ողորմութիւն՝ ընէ, յանձն չէր առնուր, աղաչելով որ իրենք իրենց ձեռքով ընեն այդ ողորմութիւնը:

Աշխարհէ ու իր անուան համբաւէն ձանձրացած միաբը դրաւ վանք մը մանելով՝ մարդկային ցաւերն սփոփելու կենաց նուիրել ինքզինքն.

1866ին Նէվէրի Քերոյ մենաստանն առանձնացաւ, ու քանուկիւնք տարուան հասակին ուխտն ընելով, Մարիամ Բեռնարդ կոչուեցաւ:

Մազապիւէլի անձաւը այն գիրքին մէջ է՝ յորում էր երևմանց ժամանակ. միայն վրան բարձրացած է եկեղեցի մը գեղեցիկ ու մեծագործ գոթական շարտարապետութեամբ: Սիրելի ու արուեստաշրջ արձան մը կայ սրբոյ Կուսին՝ հոն ուր տեսաւ զինքն հովուուհին. աղբիւրն ալ այլ և այլ ծորակներէ հոսելով, բարեպաշտից ուխտին պէտքն ընէն ետքը կը հոսէ ի Կով գետ: Բովանդակ լեւը ծածկուած է ծառերով, թուփերով, ու ծաղկներով: Նոն հաստատուած են սրբոյ Կուսին ծառայութեան նուիրական աւաբելական քահանայից ուխտ մը, որոնք կ'ընդունին զուխտաորս և կը սպասաւորեն անոնց և եկեղեցւոյն:

Ե

Եպիսկոպոսական հնարանորին:

Քեր. Լորանո Թարպի եպիսկոպոսը՝ ամէն օր ու մանրամասն տեղեկութիւն կ'ընդունէր Լուստի անձաւին մէջ հանդիպածներուն. բայց իր կարծիքն որոշ կերպով յայտնելու համար՝ խոհական դանդաղութիւն մը երեցուց: Իր եպիսկոպոսականաց, և մասնաւոր Մոնփելիէի եպիսկոպոսին Թասանձանօք, 1858 յուլիսի 28ին յանձնաժողով մը կազմեց առաքինի և հմուտ անձերէ, որպէս զի մտադիւր քննութեան մը տակ ձգեն անձաւին մէջ հանդիպած ամէն անցից վաւերականութիւնն՝ որոյ վրայ հաստարկաց կարծիք այնչափ իրարմէ տարբեր կերպով կը մտածէր, կը խօսէր ու կը վիճէր:

Այս վախճանաւ անոնց տուած եպիսկոպոսական

սական պատուերանագրին մէջ կ'ըսէր. « Մեզ պիտիս երեցաւ թէ այս գործոյն վրայ օգտակար կերպով զբաղելու ժամանակն դեռ հասած չէր, որպէս զի մեզմէ սպասուած վճիռը կարող ըլլայինք հրատարակել. և թէ հարկ էր խոհական հանդարտութիւն մը երեցնել, առջի օրերուն եռանդնալից ցոյցերու վրայ չվստահիլ, թողուլ որ մտքերն հանգաբախն, խորհրդածելու ժամանակ տալ, և մտադիր ու իմաստուն քննութեան մը լուսոյն սպասել: Երէք այլ և այլ գասակարգի մարդիկ մեր որոշմանն ու ձայնին կը սպասեն, և այս երեքին ալ նպատակն իրարմէ տարբեր է: Նախ անոնք որ ամէն քննութիւն մերժելով, քարայրին դիպուածոց ու անոր աղբիւրին ջրով պատմուած հրաշքներու մէջ ուրիշ բան չեն տեսներ՝ բայց միայն աւելորդապաշտութիւն, խաբէութիւն և նենգութիւնք: Տարակոյս չկայ որ մենք ասոնց կարծիքէն չենք կրնար ըլլալ, առանց նախընթաց լուրջ քննադատութեան մը: Մենք ալ դիտենք թէ ամէն բան ուրանալու և դիտաւորութեանց ամբաստնութեան կուսակցութիւնն՝ դիւրին միջոց մ'է ամէն դժուարութիւն կարելու անցնելու համար. բայց քիչ պատուաւոր միջոց մը ըլլալէն զատ, փոխանակ համազելու ալ աւելի կը գըրգուէ զօգիս: Քերբնական դիպուածոց կարելիութիւնն ուրանալու իսպանեալ գալորցի մը աւշակերտիլ է. քրիստոնէական կրօնից ուրացութիւն մը, և անցեալ դարուն անհաւատ փիլիսոփայութեան չեւոյցը ետեւէն երթալ մը: Մէք ուղղափառքս չեմք կրնար այնպիսի դիպուածի մը մէջ խորհուրդ հարցնել անոնց որ կը համարին թէ Սպասուած ջուշի իշխանութիւն աչխարհի կառավարութեան համար հաստատած ընդհանուր կանոններու բացառութիւն մը ընել. և ոչ վիճաբանութեան մասնէլ անոնց հետ՝

որպէս զի կարող ըլլանք ճանչնալ թէ ո՞ր գիւրջաւոր գերբնական է կամ պէտք է սեպուի մինչգեռերէնք կը քարոզեն թէ այդ գերբնական ըստածը անկարելի է: Այս ըսած ատեննիս չենք ուզեր որ կարծուի թէ այս գէպքին մէջ կը քաշուինք ընդարձակ, անկեղծ, խղճմտան քաւոր վիճաբանութենէ մը, և կամ գիտութեան և անոր յառաջագիմունութեան ըրտոյ օժանդակութիւնը կը մերժենք. ուր մեր բոլոր սրտին փափաքովն անոր կը բաղձանք: Կ'ուզենք որ եղած գիպուածոց ստուգութիւնը ա՛մէն բանէ առաջ ողջամիտ փելիսոփայութեան խիստ քննադատութեան ենթարկուի, և յետոյ որոշելու համար թէ արդեօք անոնցմէ որոնք ստուգածային և գերբնական են, քննուին մասնաւոր անձինքներէ որ ծայրացեալ ըլլան խորհրդակա՛ն ստուգածաբանութեան, բժշկութեան, բնագիտութեան, տարրաբանութեան և երկրագիտական ուսմանց մէջ. համառօտ ըսենք, գիտութեան մտիկ ըլլուի, ու անիկայ ըլլայ վերջի վճիռ տողող. վասն զի մեր փնտածն ալ այն է՝ որ ճշմարտութեան հասնելու համար՝ միջոց մը գուրս չձգուի:

« Երկրորդ դաս մ'ալ կայ մարդկանց որ եղած գիպուածներն ոչ կ'ընդունին և ոչ ալ կ'արհամարհեն, ի կան թողով իրենց դատաստանս. վճիռ մը տալէն առաջ՝ կը փափաքին յատկացեալ իշխանութեան մը որոշմանն՝ և կ'ուզեն որ խօսի այդ իշխանութիւնը: Իսկ երրորդ դասկարգի բազմութիւն մ'ալ կայ, որոնք արդէն՝ թէպէս և վաղահասաբար, համոզուած են. ու կարգէ դուրս անհամբերութեամբ կը սպասեն որ վիճակաւոր եպիսկոպոսը այսպիսի ծանր խնդրոյ մը մէջ իր ըսելքը փութայ լսելի առնել: Ասոնք թէպէտև մեր կողմանէ իրենց բարեպաշտ զգացմանց համաձայն որոշման մը յոյս

ունին, սակայն մենք որ լաւ կը ճանաչենք անոնց հպատակութիւնն առ եկեղեցի սուրբ, վստահ ենք որ դատաստաննիս յօժարամիտ պիտի ընդունին, ինչ կերպով ալ տրուի: Կրօնքն և այդ բերաւոր հաւատացեցող բարեպաշտութիւնն լուսաւորելու, հասարակաց կարտաութիւն մը գոչ ընելու, անստուգութիւններն փարատելու և սրտերը հանգարտեցնելու համար՝ անդի կուտանք այսօր այն թախանձանաց որ երկար ատենէ ի վեր ամէն կողմանէ կը հասնին առ մեզ. և կը փափաքինք որ լոյս մը ծագի այն գիպուածոց վրայ որ այնչափ սիրելի են հաւատացեցող, և որոնք այնպիսի անմիջական յարաբերութիւն մը ունին սրբոյ Կուսին ընծայուած մեծարանաց և սուրբ կրօնից պաշտամանց հետ: Այս պատճառուս սահմանեցինք մեր եպիսկոպոսական վիճակին մէջ յանձնաժողով մը կարգել, որ հաւաքէ և ստուգէ այն գէպքերն որ արդէն կատարուած են կամ գեւ կրնան ըլլալ Կուսի անձաւին և կամ իր պատճառաւը. զանոնք մեզի հաղորդէ իրենց ամէն հանգամանօքն, և անանկով ապ մեզ անհարժեշտ ընծայութիւնս և տարերս, որպէս զի կարող ըլլանք որոշման մը գալ):

Չորս տարի ամբողջ այս յանձնաժողովոյն անձինք՝ կարգէ դուրս եռանդամբ և գօյեղել անձնանուիրութեամբ այդ քննութեան զբաղեցան: Մտիկ ըրին երգուեալ անձանց վկայութիւնքը, անձաւին առջև՝ Բեռնարդինէի ամէն պէտք եղած հարցմունքն ըրին. անձամբ գնացին այն քաղաքներն ու մերձաւոր գաւառներն ուր բժշկութիւնք կատարուած էին. հիւանդութեանց դարմաններն քննեցին, բժշկաց խորհուրդն ու կարծիքը փնտաւցին, և իրենց քննութեանց արդիւնքն երկարորէն ի գիր անցուցին: Յանձնաժողովոյն վերջին նիստին, յորում կը նախագահէր Թարալի եպիսկոպոսը, հրաւիրուե-

ցան նաև նոյն վիճակին ամէն նշանաւոր ան-
ձինք՝ երեցաւ հոն նաև Բեռնարդինէ, և կրկին-
լով իր արգէն ծանօթ պատմութիւնը, ներկայ
եղողներն զարմացոց իր առեւժ պատասխան-
ներուն ճշգոյսութեամբը, և անկեղծ համարձակա-
խօսութեամբն ի հաստատել զանոնք: Իսկ երբ
մարտի 23ին տեսիլը պատմեց, այնչափ յու-
զուեցաւ ճերմունի եպիսկոպոսը՝ որ սրախն ու-
րախութեանէն սկսաւ արտասուել:

1862 յունիսի 18ին պատուիրանագիր մը
հրատարակեց եպիսկոպոսը. « Մարգիլութեան
ամէն ժամանակ, — կը գրէր առ սիրելի գործա-
կիցան իւր և եղբարս, — հրաշալի յարաբերու-
թիւնը հաստատուած են ընդ երկինս և ընդ եր-
կիր: Աշխարհի սկզբնաւորութեանն ատեն երե-
ցաւ Սատուած մեր նախածնողաց, յանդիմանե-
լու իրենց անհնազանդութեանն յանցանքը: Հե-
տեւեալ դարուց մէջ ալ կը տեսնենք որ կը խօսա-
կցի ընդ նա հասկետս. և հին կտակարանաց պատ-
մութիւնը լի է այն երևամբք և տեսլեամբք՝ ո-
րոց արժանի եղէն որդիքն Խրայեցի: Այս առ-
տուածային շնորհք՝ պիտի չգողարէին մովսիսա-
կան օրինաց հետ, մանաւանդ թէ շնորհաց օրէն-
քին ժամանակ՝ ալ աւել յաճախ և պայծառ
պիտի փայլէին: Սիեղեցոյ սկզբնաւորութեան
ժամանակէն, դժնգակ հալածանաց ատեն,
քրիստոնէայք կ'ընդունին զայցեկութիւն Յի-
սուսի Քրիստոսի և զՏրեշտակաց, որ կ'երևնա-
յին մերթ ապագայից գաղանիքն իրենց յայտ-
նելու, մերթ իրենց կապանքն խորտակելու, և
էրբեմն ալ զիրենք սրտապնդելու և քաջալերե-
լու ի բարեւոք պատերազմն. և ինչպէս կ'անդրա-
գարձընէ խոհական մատենագիր մը, կը խրա-
խուսէր Սատուած այն անուանի խոստովա-
նողքն հաւատոյ՝ մինչքեռ հոգըք երկրի կը
միաբանէին հեղձուցանել ի նախկին աճման իւ-

րում՝ զաշխարհ փրկելու սահմանուած վար-
դապետութիւն մը:

« Այս գերբնական յայտնութիւնք միայն
քրիստոնէութեան առաջին դարուց յատուկ
հաւանգութիւն չէրան: Պատմութիւնը կը
վկայէ թէ դարէ դար շարունակեցին ի փառս
կրօնից և ի շինութիւն հաւատացեալոց: Այսպի-
սի երկնաւոր տեսլեանց մէջ՝ սրբոյ Կուսին երև-
մունք մեծ մասն ունին, և որոնք եղած են միշտ
աշխարհիս համար առաւ աղբերք օրհնութեան:
Բովանդակ քրիստոնէայ աշխարհի մէջ՝ ամէն
տեղ կը հանդիպինք ի պատիւ Մօրն Սատուոյ
բարձրացած տաճարներու. և անոնցմէ շատն
առիթ տուած է սրբոյ Կուսին հոն երևումը...
Գոհութիւն Սատուոյ, որ ի բարութեանց ան-
սահման գանձարանին մէջ մեզն համար ալ պա-
հէր է նոր շնորհք մը: Կուզէ որ Թարպի վիճա-
կին մէջ նոր սրբաւոյր մը բարձրանայ ի փառս
Մարիամու. և իր սուրբ կամբք մեզ հաղորդե-
լու համար՝ իրեն գործի կ'առնու զտկարս աշ-
խարհի՝ չորեքտասանամայր օրերոք մը՝ զԲեռ-
նարդինէ Սուգիլուս Լուսակեցի, աղքատ ընտա-
նեաց զաւակ »: Ու համառօտիւ երևմանց պատ-
մութիւնն ընելէն ետքը, որ արգէն մեզն ծանօթ
է, կը յաւելու Գեր. Եպիսկոպոսը:

« Ինչ պէտք է ըսենք այս դիպուածին հա-
մար: Գիտէք իսկ թէ եկեղեցին իմաստուն դան-
դաղութիւն մը կը բանեցընէ գերբնական դի-
պուածոց հաւատարմութիւնը վճռելու համար.
կ'ուզէ որ յայտնի փորձեր ըլլան՝ զանոնք առ-
տուածային չհրատարակած: Սկզբնական յան-
ցուածոց անկմանէն ի վեր, մարգո՝ մանաւանդ
այսպիսի նիւթոց մէջ, յաճախ սխալելու ենթա-
կայ է: Եթէ մտըրած ալ չըլլայ մտաց տկարու-
թեամբ, կրնայ զո՛հ ըլլուլ դիւական հնարադի-
սութեանց. և ո՛վ չեղիտեր թէ սատանան եր-

բեմն հրեշտակի կերպարանք ալ կ'առնու, որպէս զի աւելի հեշտեալ ձգէ զմեզ իր պատրանայ և որոգայթից մէջ: Անոր համար սիրոյ աշակերան Յովհաննէս կը պատուիրէ մեզ ամէն հոգւոյ չհաւտալ, այլ փորձել թէ յԱտուճոյ են արգեօք: Այս փորձը մենք ալ ըրինք. այն գէպքը որուն համար հետեւինք կը խօսինք, չորս տարուընէ ի վեր մեր ամէն խնամոց և փութոյն նիւթ ըրինք, անոր ամէն կերպարանաց տակ. և մասնաւոր յանձնագողով մ'ալ կարգեցինք բարեպաշտ, գիտնական ու փորձ եկեղեցականներէ, որոնք հարցաքննեցին օրիորդը, լսեցին իրմէ ամէն բան, և իխտա քննութեան տակ ձգեցին եղած գէպքերը:

«Մեղի օգնական և օժանդակ ուղեցինք անուր նաև զհեղինակութիւն գիտութեան, և համոզուեցանք թէ տեսիլը գերբնական և աստուածային էր, և թէ սուրբ Այսն էր Բեռնարգինէի երեցորդ: Մեր համոզմունքն Բեռնարգինէի խօսքին և վկայութեան վրայ հաստատուած չէ. այլ հանգիստած գէպքերով, և որոնք չեն կրնար ուրիշ կերպով մեկնուիլ բայց եթէ աստուածային միջամտութեամբ: Սակայն աղջկան վկայութիւնն ալ ամէն փափաքելի էրաշխատութիւն կը կրէ վրան: Եւ նախ՝ անկարելի է տարակուսիլ իր անկեղծութեանը վրայ. և ո՞վ չիզարմանար անոր պարզմտութիւնն ու անմեղութիւնը տեսնելով: Երբ բոլոր աշխարհք իրեն յայտնուած սքանչելաց վրայ կը խօսի, ինք միայն կը լռէ. հարցուած ատեն միայն կը խօսի, և հանգիստածը կը պատմէ առանց պաճուճանաց բանից և սրտաբաւ միամտութեամբ մը. առանց ամենևին չփօթելու, իրեն եղած անթիւ հարցմանց որոշ, ճիշդ, ու համոզմամբ լի պատասխաններ կուտայ: Դժուարին փորձերու մէջ անսեղիտալի մնաց ամէն սպառնալէաց առ-

ջև. առատ ընծաներ իրեն մատուցուած ատեն՝ աղնուական անշահասիրութեամբ պատասխանեց: Չանապան հարցաքննութեանց մէջ՝ հաստատուն կեցաւ մի անգամ ըսածին վրայ, առանց բան մը աւելցընել կամ յապակելու: Բեռնարգինէի անկեղծութիւնը տարակուս չիվերցըներ. և այսօր ոչ ոք կը տարակուսի վրան: Իր ընդգիմախօսքն ալ նոյն վկայութիւնը տուին:

«Իայց եթէ Բեռնարգինէ չէ ուղած խաբէլ, արգեօք ինքն խաբուած չէ: Արգեօք չտեսածն ու չլսածն՝ տեսնել ու լսել կարծած չէ. ինչպէս կրնանք ապահով ըլլալ թէ զստանցանաց և երեւակոյութեան զոճ մը եղած չըլլայ: — Իր տուած պատասխաններն յայտնապէս կը ցուցընեն ի նմա ուղիղ սիրտ մը, հանգարտ երեւակոյութիւն և իր հասակէն վեր զգծուութիւն: Արօնական զգացմունքն՝ երբէք չափազանցութեան տարուած չէն. և վրան եղած քննութիւնք յայտնի ցուցին թէ չկան ի նմա ոչ մտաց ամբօխտումն, ոչ զգայցմանց այլայլութիւնք և ոչ տարօրինակ բնաւորութիւնք, որոնք երեւակոյութեան զոճ մը կարենան զինք ցուցընել: Տեսաւ ոչ մի անգամ միայն, այլ տասն և ութ անգամ տուալին երևումն մեկէնմեկ եղաւ, մինչդեռ չկար պատճառ մը զինք պատրաստելու կատարուած գէպքին. և հնգետասանէ կին մէջ՝ մինչ կը սպասէր որ ամէն օր երեւութանայ իրեն տեսիլն, երկու օր ամենևին բան մը չտեսաւ, թէպէտև նոյն տեղւոյն վրայ և նման հանգամանաց մէջ կը գտնուէր: Տեսեալն միջոցին այլակերպութիւն մը կը նկատուէր ի Բեռնարգինէ. կերպարանքը կը փոխուէր, աչուընէրն կը բորբոքէին, երբէք չտեսածը՝ կ'երեւուէմանար իրեն. կը լսէր լեզու մը զոր երբէք լսած չէր, որուն ի մասններն ամէն անգամ չէր ըմբռնէր, և որոց յիշատակը մտացը մէջ կը տպաւորուէր: Այն

ամէն պարագաներն զինք զառանցանց զո՛հ մը
չեն կրնար ներկայացընել. և նորահաս օրերդն
իրօք տեսաւ ու խօսեցաւ մէկու մը հետ որ Ա-
նարատարար յղացելոյն անունն տուաւ ինքն
իրեն. և այդ երեւոյթը՝ անկարելի ըլլալով ըստ-
կան կերպով մեկնել, կը հաւատանք թէ տեսիլն
գերբնական ըլլայ:

« Բեռնարդինէի վկայութիւնը՝ որ արդէն ինք-
իրմէ նշանուոր է, նոր ոյժ մը կ'առնու, մանա-
ւանդ թէ իր ըրումը՝ այն հրաշալի գիպուածնե-
րով՝ որ տեսլան առջի օրուքնէն կատարուած
են: Եթէ արժան է գատել ծառը իր պողէն,
մենք կրնանք ըսել թէ աղջկան պատմած երեւոյ-
թը գերբնական է և աստուածային. վասն զի
գերբնական և աստուածահրաշ ալրիւնք ար-
ասգրեց: Հաղիւ ճանչցուած էր տեսիլը, և ա-
հա հռչակը կայծական արագութեամբ տարա-
ծեցաւ ընդ ամենայն ուրեք. գիտէին թէ Բեռ-
նարդինէ շարունակ տասնըհինգ օր պիտի եր-
թար ի քարայրն, և մէկէն բոլոր գաւառը տակ-
նուվրայ եղաւ. բազմութիւն մը կը խռնէր կը
կուտակէր այեաց նման զէպ կ'վայր տեսլանն.
Երկիւղած անհամբերութեամբ մը կը սպասէին
գերագոյն ժամուն. և երբ աղջիկն յափշտա-
կուած, ինքիւրմէ դուրս ելած, ընկզմած էր տես-
լան զմայլմանն մէջ, այն հրաշքին վկայք յու-
զուած այլալուծ՝ հիացման և աղօթից մէջ կ'ըն-
կղմէին:

« Երեւմունք գագրեցան, բայց ժողովրդեան
հոն յաճախութիւնը գեռ կը շարունակէ. հե-
ռաւոր և մօտակայ աշխարհներէ հոն համող
պանդուխտք՝ կը գիտնէ յանձան, ամէն հասա-
կէ, ամէն վիճակէ, ամէն պատակարգէ մարդիկ:
Ի՞նչ է այդ բազմութիւ պայելուաց զբացածը:
Ահ, կուգան նոքա յանձան առ ի աղօթել և
շնորհք մը խնդրել ի սրբոյ կուսին: Կը տեսնեն

թէ աստուածային ոգի մը կը քալէ այն հռչա-
կուած սպասած քարերուն վրայ: Անոր գի-
մաց՝ արդէն քրիստոնէաբար ապրող հօգիք կը
հաստատուին իրենց առաքինութեան մէջ. ան-
տարբերք և ցուրտք՝ կը դառնան կուգան ի կըր-
թանս հրահնդաց սասուած պաշտութեան.
յամառեալ մեղաւորք՝ սրբոյ կուսին բարեխո-
սութեամբ կը հաշտուին ընդ Աստուծոյ: Ենոր-
հաց այսպիսի հրաշալիք՝ յԱստուծոյ եւեթ կըր-
նան յառաջագոյնի. և հետեւորք կը հաստա-
տեն զճշմարտութիւն տեսլանն:

« Բայց որպիսի նորանոր սքանչելիք մեզ ընդ-
առաջ պիտի ելլեն եթէ հոգեկան բարիքներէն
անցնիլք մարմնոյ առողջութեան դէպքերուն:
Տեսան զԲեռնարդինէ որ տեսլանն ցուցած տեղ-
ւոյն մօտ բղխած աղբիւրին ջրէն խմեց ու լուա-
ցուեցաւ. և այս պարագայն հասարակաց մտա-
գրութիւնն գրաւէր. ալ չտարակուսեցան թէ
գերահրաշ զօրութիւն մը ինձմա էր Մազապիլէն
աղբեր վրայ: Այս մտածմամբ հիւանդք այրին
ջուրը գործածեցին և յաջողեցան. և շատերն
որոց հիւանդութիւնն, երկար և շարունակ դար-
մաններէ օգուտ մը տեսած չէր, մէկէն իմէկ
ստացան իրենց առողջութիւնը: Այս կարգէ
դուրս բժշկութիւնք՝ մեծ հռչակ ունեցան, և
համբաւին ձայնը ինչուան հեռաւոր տեղուանք
տարածուեցաւ: Ամէն աշխարհաց հիւանդք
երբ չէին կարող երթալ մինչև յանձան Մա-
զապիլէն, աղբեր ջրէն կը խնդրէին: Որչափ հե-
ռանդք բժշկուեցան, քանի գերգաստանք սփո-
փեցան: Եթէ ուզեանք անոնց վկայութիւնն
մէջ բերել, անթիւ երասխաագէտ ձայներ պիտի
բարձրանան ի հռչակել, անձաւին գերահրաշ
ջրոյն զօրութիւնն պատմելով: Մենք չէնք կրնար
այս կատարութեմ բժշկութեանց ամէն մէկն յի-
շտասակել. միայն այսչափ կրնանք ըսել՝ թէ Մա-

զապիէլի ջուրն բժշկէց անդարմանելի հրատա-
րակուած հիւանդութիւններ: Այս բժշկու-
թիւնը կատարուեցան այնպիսի ջրով մը, որուն
մասնաւոր բժշկութիւն զօրութիւն մը չունենա-
լը՝ տարրագէտք պայցուցած են երկար ու խիտ
քննութենէ մը ետքը: Այս բժշկութիւններէն
ոմանք՝ ի վայրկեան փամախակի կատարուած են.
ոմանք այս ջուրը երկու կամ երեք անգամ գոր-
ծածէնէն ետքը, կամ խմելով անկէ և կամ ա-
նով լուացուելով: և որ աւելի զարմանալին է՝ յա-
րատեակ բժշկութիւնք են: Ինչ կարողութիւն
է զասոնք արտադրողը: Արդեօք գործարանաւո-
րութեան ոյժը: Այս նկատմամբ՝ գիտութիւնն
ի խորհուրդ կոչուած առե՛ն փխտակաւ եղա-
տուած պատասխանն: Ապա ուրեմն գործ Աս-
տուծոյ են այս բժշկութիւնք: Եւ որովհետեւ
յարբերութիւն ունին տեսլեան հետ, ուրեմն
անձուկ կապ մը կայ բժշկութեանց և երեման
մէջ. և երևումը աստուածային և վասն զի
բժշկութիւնք կը կրեն զինիք աստուածային:
Եւ որովհետեւ ամենայն ինչ որ յԱստուծոյ կը
յառաջագայի շքմարտութիւն է, Իեռնարգինէի
երեցած տեսիլը՝ որ հետը խուտեցաւ, և ինքզինք
կոչէց Յրոսդակ աւարաւարար, է ինքն ամենա-
սուրբ կոյսն Մարիամ. . .

« Ուստի մեք ալ հետեւելով Թենէգիկոսս Ժ.Գ.
քահանայապետի իմաստութեանք սահմանած
կանոններուն, շքմարտի կամ սուտ տեսիլներն
որոշելու համար, տեսնելով յանձնաժողովոյն
զոր կարգեր էինք, քննելու Լուստի անձաւին
երևմունքը և անոնց հետեւը գէպքերը, մեզի
ներկայացուցած նպատակաւ կարծիքը, — տես-
նելով մեր խորհրդակցած բժշկաց վիպութիւն-
քը՝ անձաւին ջրովը կատարուած բժշկութեանց
համար. — նկատելով նախ որ երևման գէպքը,
և թէ մանաւանդ անոր հետեւանք ասորինակ

գէպք չէն կրնար ուրիշ կերպով մեկնուել, բայց
եթէ գերբնական պատճառի մը միջամտու-
թեամբ. — նկատելով գարձեալ թէ այս պատ-
ճառը միայն աստուածային կրնայ ըլլալ. վասն
զի անկէ առաջ եկած արգիւնք՝ որ մերթ զգալի
նշանակք են շնորհաց, ինչպէս մեղաւորաց գար-
ձը, և մերթ ալ փոփոխուամն օրինաց բնութեան՝
ինչպէս հրաշալի բժշկութիւնք, չէն կրնար ու-
րիշ վերաբերել բայց միայն Անոր որ հեղինակ
է շնորհաց և տէր բնութեան. — նկատելով
վերջապէս թէ մեր համազումը ոյժ առած է հա-
ւասացելոց անթիւ և յօժարափոյլ յաճախու-
թեամբ յանձան, յաճախութիւն մը՝ որ երբեք
չգագրեցաւ, և որուն նպատակն է ինչորեւ
զնորհո, և կամ արդէն ընդունուածներուն հա-
մար շնորհակալ ըլլալ, և ուզելով գոհացընել
մեր մեծարգոյ կանոնիսոաց փողովոյն, կզերին
և մեր եպիսկոպոսական թեմին հաւասացելոց
իրաւացի անհամբերութիւնը, և ուրիշ բազմա-
թիւ բարեպաշտից՝ որ երկար առեմն է վեր ե-
կեղեցական իշխանութեան որոշմանը կը սպա-
սեն, և զոր խոհական պատճառներով ուշացու-
ցինք. — ուզելով գարձեալ գոհ ընել մեր եպիս-
կոպոսակցաց, և մեր թեմէն գուրս եղալ շատ
նշանաւոր անձանց փափաքը, — Հոգւոյն սրբոյ
լոյսը և ամենասուրբ Կուսին օգնականութիւնը
յօգնութիւն կոչելէն ետքը սահմանելինք և կը
յայտարարեինք թէ « Մերք կը համարինք որ
սուրբ կոյսն Մարիամ երևութեացած ըլլայ Իեռ-
նարգինէի Սուզիբուսս ի 11 փետրուարի և հե-
տեւալ օրերուն, 18 անգամ, յանձաւին Մաղա-
պիէլի, որ մերձ ի քաղաքը Լուստ. և թէ այս
երևմունք՝ շքմարտութեան ամէն յատկանիշքն
նշնին, և հաւասացեալք ունին իրաւունք կար-
ծելու թէ շքմարտք են. բայց մեր այս դատաս-
տանն ու կարծիքը՝ խոնարհութեամբ կը յանձ-

ներք սրբազան Քահանայապետին որոշմանն ու գառաստանին, որուն յանձնուած է ընդհանուր եկեղեցւոյ կառավարութիւնը»:

Գեր. Լորանտ' սրբոյ Կուսին յալթանակն տես ներսով Խ Լուռա, 1871ին կնքեց իր կեանքը:

2

1858ին կառարուած բժշկոչիւնը:

Պաշտօնական յանձնաժողովոյն անգամք՝ երկար ու երկիւղած քննութիւններէ ետքը, լսելով նաև երկու անուանի բժշկաց գրաւոր վկայութիւնը, բացարձակապէս հրաշարի ճանչցան 1858ին կառարուած հետևեալ բժշկութիւնքը:

Լուի Պոչրիկը, Լուշտուցի. Գրեթէ երեսուն և աւելի տարիներէ յառաջ. Պուրիէթ եղբարք՝ Յովսէփ և Լուի, հանքի մը մէջ աշխատելու ժամանակին, վառօրի անսկիւկալ և սաստիկ ճայթմանէ՝ Յովսէփ այն տեղը ժայռին քարէ մը զարմուտելով մէկէնիմէկ ընկաւ մեռաւ. Լուիի ալ երեսը սաստիկ պրկեցաւ, և ալ կողով աչքը մեծ ու խորունկ վէրք մը ընդունեցաւ: Այս դէպքը այնպիսի սաստիկ ու անտանելի ցաւեր պատճառեց խեղճ գործաւորին, որ հարկ եղաւ ան կողնոյն մէջ երէք ամիս կապիւղելով պահպանութիւն ընել վրան: Բժշկաց հմուտ և յարատև դարմանն ալ հազիւ կարող եղաւ անկատար կերպով անհետացընել վառօրէ պատճառած կիզման նշաններն: Լուիի ըլկեղային գրութիւնն ալ փնտրուեց ինչպէս, ամբողջ երկու տարի յետոյ մարութեան նշանակներ ալ կուտար: Սակայն իր առողջութիւնն կամաց կամաց բարւոքեցաւ, ու բաւական ալ վրայ գնելով ուժովցաւ: Իսոյց երբ

ուղեց միւսանգամ քարահատի արուեստոյն զբաղել, տեսաւ որ փնտսուած աչքը այնչափ սկաւորացեր էր որ ալ իրեն օգուտ մը չուէր: Այս տկարութիւնն օր օրուան վրայ աւելի ըզգալն կ'ըլար, ինչուան գրեթէ բոլորովն կորսնցընելով աչքը:

Իեւնարգիւնէի եղած երևմանն առաջին օրէն Լուռա քաղաքին մէջ ամենուն բերանն էր աղբիւրէն եղած հրաշարն բժշկութեանց գիտուածներն: Պուրիէթ ալ լսելով, խրկեց իր աղջիկը որ երթայ նոյն ջրէն իրեն ալ բերէ: Աղջիկն հազիւ կրցաւ հօրը փափաքը կատարել այնչափ քիչ էր որ առջ երբուն ըլկած ջրոյն քանակութիւնը: Լուի երբ այն ջրով լուաց աչքը՝ սկսաւ լոյս տեսնել. երկու ժամէն առաքկաներն իրարմէ կը զանազանէր. իսկ երրորդ օրուան լուացմանէն ետքը՝ աչքին ցաւն ու նեղութիւնը բոլորովն փարատեցաւ, իբրև թէ ամենեկին բան մը կրած չըլլայ. մանաւանդ որ եթէ երկու աչացը մէջ տարբերութիւն մ'ալ կար, կ'ըսէր, փնտսուածը քաջտուտէ է քան զմիւսն: Ինք ներքին համոզմամբ կը խոստովաներ թէ սրբոյ Կուսին բարեխօսութեամբ և Մազպիէլի անձաւին ջրովը գտած է իր առողջութիւնը: Արևուտարի ետքը յանձնաժողովոյն ներկայանալով, նոյնը խոստովանեցաւ. և իրեն համաձայն գըտուեցան նաև բժիշկք գրաւոր վկայութեամբ:

Պիեղեղ Մոչիկն. Այս անունով յիսնամեայ կին մը՝ իրէք տարուընէ ի վեր աչքի սաստիկ ցաւով արակամունքը բոլորովն դարձեր, ոչ բժշկական գիտութեանն օգուտ մը տեսաւ և ոչ ալ Պարէժի, Գոթթըրի և Կազոսի ճանքային ջրովը բարանեաց դարմանէն: Լսելով Մազպիէլի աղբեր ջրոյն հրաշարքը, մէկէն գնաց ի քարայրն. ու կենդանի հաւատքով ու վըս

տաճուածեամբ լուսնալով աչուրներն, առաջին լուսնամանն դալի բարձրում մը իմացաւ. նոյն օրն կրկին դարձաւ յանձան, ու երկրորդ օրն՝ արևունն ելլելէն շատ յառաջ ինքն հոն էր: Նոյն օրուան լուսնոյն մեծապէս եղաւ իրեն կատարեալ բժշկութիւնն պարգևելու: 1858 նոյեմբերի 18ին յանձնաժողովոյն ներկայացաւ Սուսիէն, և իր երգամբ տուած վայցութեանն համաձայն գանուեցաւ իր հիւանդութիւնն աւանդուած կերպով դարմանող բժշկին խօսքին չէա, ինչպէս նաև այլևայլ ծանօթ ու բարեկամ անձանց՝ որ աեսեր էին զինքն իր դժնդակ հիւանդութեանն առեն, և կատարեալ առողջութիւնն:

Ժիւսքիև Տիւրքոն, լուսնային. Գրուագէն Տիւրքոն՝ 1858 նոյեմբերի 17ին յանձնաժողովոյն առջև երգամբ վկայեց թէ իր Ժիւսքիէն գրութէ երկամեայ զաւակն ծննդէնէն ի վեր հիւանդուած, փետրուարի 28ին այնպիսի խեղճ վիճակի մը մէջ էր՝ որ ալ վրայ դալու յոյս չէկար. կենաց շունչ մը միայն մնացեր էր վրան. կերպարանքն ու երեսին գոյնը աւելի մեղմ էր թէ կենդանւոյ. որով և խեղճ մայրն՝ թէպէտ և ամենէն ետքն, ինքն ալ բողբոջն կորուսեր էր յոյսը զաւակին առողջութեան վրայ:

Արդէն, ինչպէս շատ անգամ յիշեցինք, ամենուն բերանն էր անձաւին մէջ կատարուած բժշկութեան խօսքը. Գրուագէն յայտնեց իր երկանն թէ որչափ ալ մեղմուելու վրայ էր իրենց զաւակը, բայց ինք աղքեցութիւն մը ունեցեր էր տանելու զինք յանձան, ու հոն աղբեր շոյն մէջ ընկղմելով սուրբ Կուսէն անոր բժշկութեան շորհքը խնդրել: Տիւրքոն իր վրայ սարսուռ եկաւ այգպիսի առաջարկութիւն մը ըսելով. աղան այնպիսի վիճակի մը մէջ էր որ տեղէն լոկ շարժելն ալ կրնար իրեն մահ պարտաւել: Կինն

պնդեց, թախանձեց, աղաչեց, ու վերջապէս յաջողեցաւ երկանն հաւանութիւնն առնուելու առաւ հիւանդ տղան, խնամքով պատեց զինքը զեննակաւ, և գրկելով ձամբայ էլաւ: Հասնելով յանձան, դատաւ հոն բազմութիւնն, որոնք ստիպուած մը կը զբային ի տեսիլ խեղճ մանկանն, և մանաւանդ ի լուր անխոհեմ դարմանին զոր մտածեր էր մայրն: Սակայն մայրը մէկուն մտիկ չըրաւ. հանեց զաւակին վրայէն հանդերձիկը, մտեց խոթեց զինքն աւազանին մէջ, ու քառորդ մը ժամու բռնեց զնա շոյն մէջ ի մեծ զարմանս և ի քրթմընն ներկայ ետողաց: Ամենուն յուսահատութեանը մէջ մայրը միայն յոյս ունէր թէ այն փորձով պիտի ստանար իր զաւակն. սրբեց, չորցուց անոր մարմնը կրցածին չափ, ու կրկին իր զեննակին մէջ պատասեղով դարձաւ ի քաղաքն և ի տուն: Կէսօրուընէ ետքը ժամը չինքն էր: Հազիւ մանուկն որրանին մէջ դրաւ, խաղաղ ու խորունկ քնով հանգչեցաւ: Իոչոր այն գիշերը մայրը անձկանօք և սրտի յուզմամբ կը դառնար յաճախ յորրանն աեսնելու համար թէ արդեօք որգին դեռ ո՞րք էր: Իսկ մանկիկը հանգարա քուն կ'ըլլար մինչև յառաւում: Լուսնալուսն՝ մորմէն կաթ ուղեց, ու փափաք ցըցուց որրանէն ինչեւէլ քայլելու, զոր ինչուան այն աստի ըրած չէր, թէպէտ արթութէ երկու տարուան: Ամբողջ օրն ու գիշերը հանդիսաւանցուց. ու երկրորդ առաւօտուն՝ առանց մօրն սպասելու՝ ինքնին էլաւ և սկսաւ քայլել ի սփոփանս և ի զարմանս իւր ծնողացն և մերձաւորաց, որոնք չէին կրնար խելք հասցընել քառատունտութեան ժամուան մէջ եղած զարմանաւորաջ փոփոխութեան: Անկէ ետքը մանկիկն ամենին հիւանդութիւն մը չունեցաւ, բոլորովն կազդուրեցով իր նախկին աղարուածէնէն:

Կառարիկն Լարաիի-Շոռա, բարձր Պերե-
նեայց Լուսաժաք բաղբէն, 1856ին ծառէ մը
իյնելով՝ աջ Թեւին սոկըր տեղէն խախտեր էր. և
Թեպէտ բժշկաց ճարտարութեամբ դարմա-
նուեր, բայց երկու մտաւրներն իրենց շարժու-
մը կորուստը էին. անկէ զամբ բոլոր ձեռացը
վրայ կարգէ դուրս սկարութիւն մը մնացեր էր.
որով ոչ կրնար հիւսել, ոչ բանիլ և ոչ ալ տա-
նը սովորական ծառայութիւններն ընէ:

1858ին աշխարհք զաւակ բերելու մտ ըլլա-
լով, որ մը երբ կը հառաջէր ձեռացը խեղճ վի-
ճակին վրայ ու ի նմին ժամանակի Մաղապիելի
աղբիւրին հրաշալի դիտուածոց վրայ մտածե-
լով ներքին ու անբացատրելի եռանդն մը զգաց
սրտէն, անակնկալ ու անդիմադարձ սղգեցու-
թիւն մը, որ կը իրախուսէր զինքն երթալ մին-
չէ ի քարայրն: Առանց նայելու իր դասնուած
դժուարին վիճակին ու ճամբուն երկայնութեա-
նը, մտքը դրաւ երթալ հին: Առտուն երկու
դակըններն հետն առած ճամբայ ելան երթալ ի
Լուսա. ու հասնելով յանձաւն, գասն հին ըզ-
բարձութիւն ռիտաւորաց: Կատարինէ աղ-
թեց յերկար. ու ետքը խոթեց ձեռքը ջրոյն մէջ:
Մէկէնիմէկ զգաց Թէ փափաքելի բժշկութիւնն
ընդունեցաւ. մտաւրներն սկսան բացուել,
շարժիլ ու իրենց բնական առաձգականութիւնն
ունենալ: Այն երջանիկ վայրկենէն Լաթափի ա-
մենեկն ցաւ կամ նեղութիւն մը չունենալով,
կրցաւ զբաղիլ ամէն տնական պարսպամտց և
աշխատանաց: Իսոյն ոյն միջոցին երկունք բըւ-
նեցին զինքն: Այն տաքնապիլ և ցաւոց մէջ ալ
չկորոյս իր յոյն ու վստահութիւնը սրբոյ
Կուսէն ընդունած շնորհաց համար. Թախտնձա-
նոք ինդրեց իրմէ որ անվտանգ հասցնէ զինքն
իր տունը, որ Մաղապիելի անձաւէն տասուեր-
կու քիլովէդը հետու էր: Ներքին ձայն մը կար-

ծես Թէ խրախուսեց զինքն. առաւ հետը զաւ-
կընէրն, ու առանց ցաւոց և տաքնապի նշանակ
մը տալու հասաւ ի տուն, ուր քառորդ մը էա-
քը զաւակն աշխարհք եկաւ: Երախտագէտ
սրբոյ Կուսին, մանկիկն անոր սիրելի անուամբը
կոչուեցաւ:

Հանրի Պոռպի. Նէյ քաղաքէն, տասուերք
տարուան հասակին ժամտասենդէ բռնուելով,
անոր հետեանք՝ խոյլ մը ձեւացաւ վզին վրայ:
Իժշկական դարմանք յաղողէցան տեղափոխել
զայն՝ բայց ոչ բոլորովին անհետացընել. մնալով
կրծոցը վրայ: Հինգ ամիս շարունակ դարման
մատուցին՝ առանց յաջող ելելի, ուստի բժիշկը
հարկաւոր սեպեց վերաբուժական հասուժո-
նշարակովը ձեպեց խոյլը, ու երկրորդ օրը պա-
տանեկին մարմնոյն վրայ հետք անդամ վերաց
մնացած չէր:

Չորս ամէն ետքը նորէն ժամտասենդէ բըւ-
նուելով՝ վէբքը կրկին բացուեցաւ ու սաստիկ
բորբոքմամբ, ու այլ և այլ վիրաբերաններով,
որոնք որչափ ալ կարելի եղաւ կամ կարծուե-
ցան դարմանուել, այլ անոնց վրայ ձեւացած կե-
ղեւանք՝ առողջանալու նշան չէին տար. այլ իյ-
նալով՝ նոր ու դժոխակ վէբքեր կը յայտնէին:
1857ին հիւանդը Կոթըրէի հանքային ջրերն
տարին. առջի բաղանեաց ատեն նշտրակին վէբ-
քը բացուեցաւ, ու տասնըհինգ օրուան ջանքէ
ու դարմանէ ետքը՝ հարկ եղաւ նոյն վիճակին
մէջ հիւանդը դարձընել ի Նէյ: Անկէ ետքը
մերթ բժշկուելու և մերթ սաստկանալու նշան-
ներ կ'երևնային հիւանդին վերաց վրայ, մինչև
ցԱւագ շաբաթ 1858 տարւոյն: Նոյն շաբթուն
մէջ վէբքը դոջուելով, ուրիշ աւելի մեծ խոյլ մը
երեցաւ: Իժշկական գեղոց տաճմամբ՝ զատիկ
սուրբ յարութեան օրը խոյլը պատուելով՝ այն-

չափ հանգստութիւն խնայաւ հիւանդը՝ որ կըր-
ցաւ նոյն օրն եկեղեցի երթալ իր հօգևորական
պարտքերն կատարելու: Բայց քիչ օր ետքը,
ապրիլի 15ին, վերջն իր առաջին բորբոքման վի-
ճակին դարձաւ, ուրիշ երկու աւելի պղտի խոյ-
ւեր ալ ձևացընելով, մէկը վրէն՝ միւսը ձախ այ-
տիցը վտայ, որն որ բժշկին կարծեացն համեմատ
կրնար ալ աւելի մեծնալ, ու տղուն գէմքը բո-
ւորովին այլափոխել: Այն ատեն հիւանդն զիմեց
առ սուրբ Կոյսն, Լուստի հրաշալի ջրոյն կիր-
առութեամբ բժշկութիւն խնդրելով:

Պատանեակն թախանձանօք խնդրեց իր բա-
րեպաշտ ծնողքէն որ թոյլ տան իրեն երթալի
Լուստ. և միտքը դրած էր որ քայլելով կատա-
րէ իր ուխտը: Բայց սեղւոյն հեռաւորութեան
և դանդաւած վիճակին համար այդ հրամանը զը-
լացան իրեն: Այն ատեն միայ զբաւ բարե-
պաշտ անձի մը ձեռօք, որուն վրայ մեծ վստա-
հութիւն ունէր, այդ ջուրը ձեռք ձգել, և զոր
ստացաւ ապրիլի 28ին: Երեկոյեան ժամը ու-
թին՝ պառկելու ատեն ծնկան վրայ գալով՝ խնդ-
րեց որ ընտանիքն ալ իրեն հետ զիմեն առ սուրբ
Կոյսն: Այլօթքը լմբնալէն ետքը՝ շանրի անկողին
մտաւ, ու ջերմեռանդութեամբ անձաւին ջրէն
խմելով, վերքի վրայի պատանքն վերցուց, ու
նոյն ջրով լաթ մը թաթխելով, լուաց վերքերն,
և կրցածին չափ ջանաց որ լուրը մտնէ ինչուան
վերայը մէջ: Անկէ ետքը քնացաւ, վստահ թէ է-
րեն համար անվրիպելի գեղ մը պիտի ըլլայ այն,
և արթնցածին պէս ինքզինքը բժշկուած պիտի
դունէր: Իր այս վստահութեան մէջ չխաբուե-
ցաւ: Հինգշաբթի առաւուս ցաւերը բոլորովին
դադրէր էին. և պատանեակը ուրախութեամբ
կ'աւետէր մօրը իր բժշկութիւնը: Բարի մայրը
չէր համարձակէր հաւատալ. և վախնալով որ չըլ-
լայ թէ ուրիշ անպաճախութեամբ նման խաբուի իր

յուսոյն մէջ, կը յանձնէր տղուն որ բժշկու-
թեանը խօսքը չընէ մէկու մը: Չբաղած ալ ըլ-
լալով նոյն օրերը, որովհետև տղոցմէ երէքը ա-
ռաջին անգամ սուրբ հաղորդութիւնը պիտի ըն-
դունէին, ու չորսը պիտի գրոշմուէին, չունե-
ցաւ ժամանակ իր Հանրի որդւոյն վերքերը
քննելու, ուրախ և դոհ որ անոր ցաւերը դադ-
րէր էին: Բայց երրորդ օրն տղուն թախանձան-
քէն բռնադատուելով, լու մը քննեց, տեսաւ
որ վերքը բոլորովին առողջացեր էր և ուսոյցք
անհետացեր էին: Նոյն տարւոյն նոյեմբերի
26ին յանձնաժողովը տեսաւ ու քննեց զշանրի.
կրծոցը վերի կողմերը յայտնապէս կ'երևնային
դեռ եւս դժոխակ հիւանդութեան հետքերը,
որ զհիւանդն այնչափ ատեն չտոբարէր էին. իսկ
վերքը գոցուած էր: Պատանեկին երգմամբ
տուած վկայութիւնը հաւատարմացուցին թէ
ընտանիքը և թէ զինքը խնամով բժիշկիք:

Մագդաղիկն Ռիպուս 1834ին մաղձախտէ բըւ-
նուելով իր բոլոր կենսական գործարանաց վրայ
ընդհանուր այլալուծութիւն մը մնացեր էր. և այն
ատենէն՝ առանց նեղութեան օր մը անցուցած
չէր: Զախ կողմը աւելի կերպով մը փստուած
էր. զգալի կաղուծիւն մը կար վրան, ձեռքին
մէկը գոսացած, կերածն ալ անկարելի էր իրեն
մարսելը. թող ուրիշ տկարութիւններն, որոնք
երբեմն աւելի ծանր կերպարանք մ'ալ կ'աւա-
նուէին: Հազիւ ու քիչ անգամ կ'ըլլար
եկեղեցի երթալ. կարգէ դուրս մըսիլ մ'ալ
կար վրան, անանկ որ ինչուան տաք ամառուան
միջոց կը նեղուէր ցրտէն:

1858ին իր վիճակը շատ ծանրացած էր, ու
սեպտեմբերի 12ին այնչափ գէջցաւ՝ որ փութա-
ցին եկեղեցւոյ վերջին խորհուրդներն մատակա-
րարել իրեն. ինքզինքն ալ բոլորովին կորուսած

էր, և ոչ իսկ իմանալով վերջին օժոճմն ընդունելը: Որչափ ալ այս ծանր վիճակին մէջ երկարատեն չմնաց, բայց միշտ առողջութեան հանգամանքը վերահաս վտանգէ հեռու չէին ցուցընէր զինքը: Հոկտեմբերի 16ին ալ աւել քան ծանրանալով, կոճղի մը նման անկողնոյն մէջ դամուած մնացեր էր, չկարենալով ոչ ձեռուըններն և ոչ ոտքը շարժել առանց ուրիշ օգնականութեան: Լուսափ սքանչելեաց ձայնն ամէն տեղ տարածուելով, Ռիզան տիկինն ալ բարեկամի մը ձեռքով նոյն ջրէն ճարելով, հոկտեմբերի 17ին խըմեց անկէ և նոյն վայրկենին իրեն անանկ կուգար թէ հիւանդ ձեռքին վրայէն ծանրութիւն մը կը վերնարու մէկէն տարածեց ձեռուըններն յերկինս, և շորճակալ եղաւ Արտուծոյ իր բժշկութեան համար: Փութաց արջիկը մօրն էրէսը ու մարմինը լուալ նոյն ջրով, ձախ ոտքն ու ծոնկը. որոնք կարգէ դուրս ուսած էին, ու ամենեկն ուսեցցի մը հետք չմնացին: Եարուեսկեց նոյն կերպով լուալ նաև անկողմը. ու կենսական շարժում մը ծառայելով բոլոր անգամոց մէջ, հիւանդը կ'ուզէր որ թոյլ տան իրեն անկողնէն ոտք ելլելու: Մէկէնիմէկ չուղեցին խնդիրքը կատարել. ինչպէս խոհեմութիւնն ալ կը պահանջէր այնպիսի ու այնչափ երկարատեն հիւանդութենէ նեղուող մը նըկատմամբ: Բայց հազիւ կարող ելան էրկուժամ ալ զինքն անկողնին մէջ բռնել. անկէ ետքը առանց մէկու մը օգնականութեան, առանց նեցուկի մը ոտք ելաւ, ու սենեկին մէկ անկիւնն դրուած սրբոյ Կուսին պատկերի մը առջև խոհարհեցաւ ինկաւ գետին ծնկան վրայ: Որ և իցէ պզտի շարժմանէ յառաջ եկող արեան թքու մը՝ մէկէն դարբեցաւ. անորժակը զոր տարինէրէ ի վեր կորուսած էր, նորէն ստանալով՝ կերակուր ուղեց, ու դժուարամարս կերակուր

մը. ուղեցին գոհ ընել, և կերու առանց ամենէն նեղութիւն մը կրելու: Չորս օրէն ետքը էկեղեցի երթալով մէկուկէս ժամ երկարօրէն աղօթեց. ու անոր վրայ քարոզ մ'ալ լսելով՝ դարձաւ տուն առողջ մարդու մը պէս: — Մըտադրութեան տրժանաւոր է որ տիկինն Ռիզան իր երկար ու դժնդակ հիւանդութեան ատեն զանազան բժիշկներէ դարմանուէր էր. և որոնք ըսէր էին իրեն թէ կրնար ժամանակաւոր լաւութեան մը յոյս ունենալ, բայց կատարեալ առողջութիւնն գտնել անկարելի էր:

Օրիորդն Մորոյ Թարթաս քաղքէն, Պորտոյի կուսաստանի մը աշակերտ, 1858ին աչքի ծանր հիւանդութիւն մը ունենալով, բնագատեցաւ գրեթէ բացարձակ կերպով ամէն ուսմանէ ետ կենալ: Այժմ բժշկական դարմաններով ալ հիւանդութիւնն օր օրուան վրայ ծանրանալով, մայիսի մէջ մեծաւորն ծանոյց մօրն թէ ալջկանը մէկ աչքը բոլորովն կորսուած և միւսն ծանրապէս վնասուած է. և մայրը փութաց գալ ի տես որդւոյն:

Պորտոյի հիւանդանոցաց գլխաւոր վերաբուժին ամէն դարմաններն խնամով շարունակուեցան նաև ի թարթաս, ծնողացը աչքին տակ. բայց հիւանդն օգուտ մը չտեսաւ, ինչպէս և ոչ ի ծովային բաղանեաց: Սոյն տարին օդափոխութեան համար գիւղ մը տարին վնքը. բայց աչքը միշտ առն խեղճ վիճակին մէջ մնաց: Մնողքն արդէն Փարիզի բժշկաց խորհուրդ հարցընելով՝ կը պատրաստուէին՝ հոն երթալ հիւանդին հետ, երբ զկարուածով լրագրի մը մէջ Ռիզան տիկնոջ հրաշալի բժշկութեան դէպքը կարդալով, ուղեցին զիմէլ առ սուրբ Կոյնս: Ե այս վախճանաւ սկսան ինորեայ մասնաւոր պաղատանք մ'ալ ընել, և խոստանալ որ էթէ իրենց դուս-

տըը ինն օրուան մէջ բժշկուելի, ոչ միայն ուխտի երթան ի Լուռա, այլ նաև նուիրեն զինքը եթէ այս կոչումն ունենայ, սուրբ Կուսին մասնաւոր մենաստանի մը մէջ. զինքն՝ որ արդէն իր ծննդեանն նուիրական էր սուրբ Աստուածածնի:

Իննօրեայ պաղատանքն սկսան նոյեմբերի 8ին: Նոյն երեկոյին պառկելու ատեննին օրիորդն Մորոյ Մաղպարէլի անձաւին ջրոյն մէջ թաթխելով լաթի մը կտոր, դրաւ աջքին վրայ: Առտուն արթընցածին պէս փուլթաց աջքին վրայի պատանքն հանել. և որչափ եղաւ զարմանքն՝ երբ սենեկին մէջ գտնուած ամէն առարկաներն որոշ և պայծառ կերպով կը տեսնէր: Աչքերուն վրայ ալ սովորականէ գուրս ոյժ մը կը գտնէր, որով և տարակոյս մը չէր մտար այն հրաշալի փոփոխութեան որ նոյն երեկոյին էլ դած էր. բայց գեռ չէր համարձակեր իր սիրելի ծնողաց այս ուրախալի լուրը աւետել: Կանչեց քովը իր կրտսերագոյն քոյրը. ինչդէս իրմէ որ դիրք մը բերէ, պատուիրելով որ մէկու մը բան չըսէ: Առաւ գիրքը, կարդաց առանց դժուարութեան. ու ալ չեկրնալով իր ուրախութիւնը զսպել, փուլթաց հօրն ու մօրը ծանուցանել իր վրայ կատարուած հրաշալի բժշկութիւնը:

Աւելորդ է բնէր թէ որպիսի ուրախութեան իմացան բարեպաշտ ծնողքը, և քանի երախտագէտ զգացմամբ լեցուեցաւ անոնց սիրտը առ սուրբ Կոյսն Մարիամ: Սակայն կասկածելով որ չըլլայ թէ առժամանակեայ բան մը ըլլայ, չըզեցին առջև բերան հաչակել. ու երբ ամէն տարակոյս փարատեցաւ իրենց սրտէն, բարոզելով սրբոյ Կուսին մեծութիւնն կատարեցին իրենց ուխտն ի Լուռա, և օրիորդին յօժար փափաքանօքն դրին զինքն ի կուսաստան մի, սուր ամենևին աջքի հիւանդութիւն չունեցաւ: Այս

գէպքս ալ յանձնաժողովոյն և բժշկաց խնաս ու անաչառ քննութեանն ենթարկուելով, գերբնական կերպով կատարուած ըլլալուն վրայ տարակոյս չմնաց:

Է

Պետրոս Էստրազնէ և Պորոս օրիորդը:

Սրբոյ Կուսին ի Լուռա երեմանէն ետքը եղած սքանչելեաց թիւը անհամար է. մենք անոնցմէ մէկ քանին միայն յիշատակենք՝ որ աւելի մերձաւորագոյնք են մեզ ժամանակաւ, և որոնք հաւատարմացած են անժխտելի վկայութեամբք:

1864ին թարգմ. քաղաքին մէկ գեւաջաս կին մը կաթնկեր սղոյ մը ունէր գիրկը Պետրոս Էսթրազնէ կոչուած: Օր մը բժշկին մէկը տեսնելով զնա՝ Տղէկն, ըսաւ, աջքիցաւ ունի, և վախեմօր բողորովին կուրնայ: Մայրն ահաբեկեցաւ այս կտուրէն. փուլթաց որիչ բժշկի մ'ալ կարծիքն լսել, և իրմէ ալ նոյն պատասխանն ընդունեցաւ. « Հիւանդութիւնը շատ առաջ գնացած է, ըսաւ, դարմանին ատենն ալ արդէն անցած կ'երևայ »:

Մայրը մտադրութեամբ քննեց զաւելին աչքը, և ինքն ալ ըմբռնեց թէ բժշկաց վախը դժբաղդաբար իրաւացի էր, և թէ բժշկութեան ամէն յոյս արդէն անցած էր: Փոխանակ բժշկաց պատուիրած գէղերն ի դործ դնելու, անոնց դէղաքիրը մեկդի նետելով, ետանդագին գոգէց առ Կոյսն սուրբ. « Ո՛վ մայր, գու պիտի բժշկես իմ զաւակս Լուռա անձաւին ջրովը. մի զանար ինձ Կոյս սուրբ՝ այդ փափաքելի շնորհքը »: Ու երէք օր անընդհատ լուաց զաւելին աչուրններն այդ սքանչելագործ ջրով, երկիւղի և յուսոյ մէջ փոփոխակի տատանելով:

Երրորդ օրը դողդոջուն ձեռքով և սրասյուղ վերցուց որդւոյն արուևանունքն. ու տեսաւ որ պայծառ ու փայլուն աջուրներով կը նայէր իրեն սիրելի որդին, ամենկէն նեղք մը չունենալով հիւանդութեան որով կը հեղուէր: Ուրախութեանն ինքիւրմէ գուրս ելլաւ բարեբաստիկ մայրը. մէկ ձեռքին մէջ սուրբ Կուսին պատկերն, միւսովն ալ սիրելի զաւակը գրկած, մերթ մէկը կը համբուրէր՝ մերթ միւսը, շնորհակալու և երախտագէտ սրտով իրեն եղած բարեացը համար:

Բժիշկն վրայ հասաւ տեսնելու համար թէ ինչ օգուտ ըրած էին սուած գեղերն. « Զաւակիդ հիւանդութիւնը անցեր է, ըսաւ իրաւացի գոհութեամբ. բաղք ունիս որ ատենին հասնելով՝ պէտք եղած գեղը կրցայ տալ. ալ ակէ ետքը վախճուլ բան մը չունիս սրբւոյգ աջքի ցաւին համար»: Մայրն ըսաւ. «Տուած գեղիդ արգիւնքն չըլլալը պէտք է խոստովանիմ. գեղագիրդ արդէն կրակին մէջ նետած էմ. իմ զաւակիս աջքին բժշկութիւն տուողը անձաւին ջուրն է»: Բժիշկը շփոթած ու զարմացած անէն գուրս ելաւ:

1865 ասպրիլի 25ին Մաղապիէի անձաւը՝ օրիորդի մը գրեթէ մահուանն նոր կեանքի դառնալուն վկայ եղաւ: Յիշատակուած թուականէն ութ օր յառաջ Պրոքթա օրիորդը՝ որ թարգմանաբէն մօտ կը ընալէր, ի Պորթէմ, մասնաւոր շնորհք մը ընդունած էր Լուսաի սուրբ Աստուածամօր բարեխօսութեամբ, ինսորայ ջերմեանդութեան մը ետքը. թէպէտ և առանց կատարելագոյն ձեռք ձգելու իր առողջութիւնը: Միտքը դրած էր թէ կատարելագոյն պիտի առողջանայ՝ եթէ կարելի ըլլայ իրձալ իրեն մինչև յանձաւն. սակայն օրէ օր ուժէ ինչպիսի պատճառաւ բռնագատուած էր ուշացնել իր ուխտը:

Թոքախտութիւնն իր ամէն նշանակներովն երևցաւ վրան. խեղճ աղջիկը դժուրակ ցաւեր կը

կրէր երեկամանց և կրծոց. չէր կրնար բան մը ուտել, և ոչ ալ վայրկեան մը հանգչիլ քնով: Կարգէ գուրս տկարութեանն պատճառաւ յառաւ մարելիք կուգար վրան, ու երկար ատեն մնաց կենաց և մահուան մէջ: Յաճախ յայանեց փափաքն երթալու ի Լուսա. բայց զայն գործադրելը՝ կատարեալ յիմարութիւն մը սեսուած էր:

Երբ ամէն մարդկային հնարք ընդունայն էլ զան հաւանեցան որ սրտին փափաքը կատարուի: Ամենուն աղօթք յանձնեցին, որպէս զի դէթ կարող ըլլայ հասնիլ մինչև յանձաւն, և անկէ ետքը հանգչիլ ի խաղաղութիւն. « Պիտի մեռնիմ, կ'ըսէր, բայց դէթ կատարելով սրբոյ Կուսին սուած խոստանունքս, և ասիկայ ինձի համար մեծ բարեբաստութիւն մըն է»: Ուղեկից եղան իրեն բարեկամ կին մը և աղայիներ, որոնք ամէն ինչամբ և հոգ ունեցան՝ որպէս զի հանգիստ կերպով կատարէ իր ձումբան. սակայն յաճախ կը մարմըրէր խեղճը, ու երբ մայրին առջև տարին զինքը՝ մեռելի մը կերպարանք առած էր:

Երբ քիչ մը ինքզինք գտաւ, ճանչցաւ բարեկամին ձայնը որ գաւաթ մը հրաշալի ջրէն կուտար իրեն որ խմէ: Երբ երրորդ անգամ պուտ մը առաւ ջրէն, բովանդակ մարմնոյն վրայ տար օրինակ և ցաւազիտ յեղափոխութիւն մը կարծեց կրել: Աջուրներն սևեռեցան սրբոյ Կուսին արձանին վրայ, երբ սիրտը անպատում բարեբաստութեան մը վայելից մէջ էր. « Ո՛վ մայր, մրմնջեց նուազեալ ձայնով մը, մայր սուրբ՝ չէի արժանի այդ շնորհաց. գտայ իմ բժշկութիւնս»: Բարձր ձայնով սկսաւ աղօթել. ծնկան վրայ եկաւ, զոր տարիէ մը ի վեր անկարելի եղած էր իրեն ընել, և շնորհակալութեան երախտագէտ արցունք սկսաւ թափել:

Իր երկու ընկերք՝ կը կարծէին երազել. և

Ինչպէս ալ զըզրմանային, երբ քիչ առաջ գերեզմանին գրանց մօտ եղողը կ'աղօթէր ծնկան վրայ, կը քալէր, կ'ուտէր սուանց նեղութիւն մը խմանալու: Ամէնքն հոն վազեցին. ամենուն միտքը կը զարմանային եղածին վրայ. և ամէն բերնէ շնորհակալութեան աղօթք կը լսուէին առ Աստուած և առ սուրբ Կոյսն: Իսկ երբ դարձան ի Պորտեր, զինք խնամող բժիշկը չտարահուսեցան թէ Աստուծոյ ձեռքը կար այդ հրաշալի դիպուածին մէջ. և խոստովանեցան թէ իրեն համար չկայ անհնարին, նաև մինչ մարդկային դիտութիւն և արուեստ ինչուան իր վերջին ճիշդ թափէ:

Հետեւեալ տարին, 1866ին, նուագածուաց խմբի տեսուչ մը Մաքս Մ... նորալանդ և ազատասոհ, յանձն առաւ իր կնիկան և ուրիշ բարեկամուհւոց մը ընկերել, թրձալու մինչև յանձան Լուսաի: Իր միտքը ուխտադնացութիւն չէր, այլ թերեւս իրեն ծաղրուն և արջամարջանաց նիւթ ընել տգէտ ժողովրդեան մը կարծեցեալ մղեաւարութիւնը:

Մածուկ անհանգստութեամբ մը կը նեղուէր իր հանգարտ սեպտիկանութեանը մէջ. ալ ձեռքին վրայ ուռեցք մը ունէր, որ օր օրուան վրայ կը մեծնար, և որուն բժիշկը չէին կրցած դարման մը ընել: Բարեկամ կնիք ատենելով որ անձանին դիմաց կեցեր է գլխարկը գլուխը և դըրնիկն բերնին մէջ, մտեցաւ իրեն ու անուշուութեամբ մը յորդորեց որ դառն թ մը աղբիւրին ջրէն խմէ. « Ինձի անանկ կու գայ, կ'ըսէր, թէ սուրբ Կոյսն սիրի բժշկէ զեք »):

Մաքս զինքն հաճելու համար՝ յանձն առաւ առաջարկութիւնը. բայց երեսին փային՝ յայտնի կ'երեցընէր մտաց խորհուրդը: Զուրը խմածին պէս՝ տեսաւ որ ձեռքի վրայն ուռեցքը անհետացեր էր. « Ո՛վ Աստուած իմ, աղաղակեց,

սուրբ Կոյսն պարգեւեց ինձ զբժշկութիւն »: Կինը կարծեց թէ ծաղը ընելով կը զրուցէր, և մեղմով մը ազդեց իրեն որ տեղը չէր: Մաքս ցըցուց ալ ձեռքը կատարելապէս բժշկուած: Երկու կանայք շնորհակալութեան արտատուօք գոհացան զԱստուծոյ և զսրբոյ Աուսէն. և Մաքսի հոգւոյն բժշկութիւնն ալ խնդրեցին:

Ը

Կարսոն և Փրսնիխիսի Փրսիլնեզ:

Հետեւեալ երկու բժշկութիւններն 1867 տարւոյն սկիզբն հանդիպեցան նշանաւոր գերդաստանէ մը եղող անձի և ուրիշ բարեպաշտ գործաւոր կնոջ վրայ: Աստուած յաճախ իրացելու թեամբ կը սփոփէ երկրիս վրայ խոնարհ և աննշան եղող անձինք, բայց շատ անգամ դըրձալը ակնարկ մ'ալ կը ձգէ այն մեծամեծաց վրայ՝ որոյ հարստութիւնն և պատիւք բաւական չէին զիրեք բըրանիկ ընելու համար:

Կասթոն... հալու ճանցցաւ իր հայրը, որ տարածամ մահուամբ յափշտակուած էր սիրելի կենակցէն, ու մօրը խնամոց տակ մեծնալով կատարեց փառք իր ուսման ընթացքը ի վարժարանին յիսուսեանց որ ի Թուրուզ: Յետոյ նոյն քաղքին իրաւադիտական ուսմանց զպրօցն մտնելով, բարեկամացաւ տոհմիկ՝ բայց վարուէք ազակտեալ ու խաղամու երիտասարդաց հետ. և քիչ ատենուան մէջ մոռնալով իր մանկութեան սուրբ և մաքուր յիշատակներն, տուաւ ինքզինքն ամէն ախախց:

Դժուարին է մօր մը սիրտը խաբել: Կասթոն առ արտաքս առ նա ունեցած մեծարանքէն երբէք չպակսեցաւ. սակայն կը թողուր զինքն

ժխայնակ իր ճոխ բնակարանին մէջ: Գիշերները ուշ ատեն տուն գառնալով կը գտնէր մայրը լըռիկ արտասուօք սպասելով որդւոյն. և որչափ կը խոստանար խօսքը՛ն ու սրտով մէյ մ'ալ չտրամեցընէր մայրը, ու իր բարեկամաց փնասակար ընկերութենէն հետու կենալ բայց երկրորդ օրը սովորութիւնն կրկին զինքն անոնց քով կը տանէր:

Փետրուար ամսոյն մէջ պարահանդիսէ մը ետ դառնալուն՝ ցրտէն փնասակար կշտացաւով մը բռնուելով, ինկաւ ցաւոց անկողնոյն մէջ: Մայրը ամբողջ եօթնեակ մը սրտի տաքնասնէրով անցընելէն ետքը, քաղքին անուանի բժիշկներն խորհրդակցութեան փոյլից, և իմացաւ անոնց մէ թէ ինչպէս իր սիրելի հիւանդին վիճակը ծանր էր, և գիտութիւնը չունէր հարբ մը անհրաժեշտ և անխուսափելի վատագին դէմն առնելու:

Բարեպաշտ ասիկնն որ Գոթրբէի հանքային բաղանիքն երթալու ատեն յաճախ այցելութիւն ըրած էր Մաղապիւղի անձաւին, մէկէն մէկ վեհանձն մտածութիւն մը ունեցաւ. յանձնեց հիւանդը իր մօրքորջը և երկու կուսանաց, և ինք ճամբայ ելաւ երթալու ի Լուսա. « Ուխտ մը ըրած եմ, ըսաւ, զոր կ'ուզեմ կատարել ահա հաւաստիկ ձեզի շէ մը անձաւին ջոէն. տուէք զայն աղբու և աղթեցէք իրեն համար մինչև դարձս»: Նոյն գիշերը հասնելով ի Լուսա, հանեց ոսքի ամաններն, և բոկոտն դնաց մինչև յանձան, ոսքին արեանն հետքը ձգելով շանապարհին վրայ: Ինչպաւ սուրբ Կուսին արձանին գիմաց. « Մայր սուրբ, ըսաւ, քեզի գիմոյզ ընդունայն չէլեր. դու որ կը ճաննաս մայրենի սրտին ամէն անձկութիւններն, գթա իմ ցաւոցս վրայ, և տուր իմ որդւոյս առողջութիւն. իր վարքովը արժանի եղաւ այդ պատուհասին:

բայց դու բժշկէ իր մարմինը, բժշկէ հոգին: Կիտես դու թէ պիտի կենամ հասաատուն տըւած խոստման վրայ »: Արտասուք դետի պէս կը հոսէին աչքերէն. և երբ աղթքը լմնցուց՝ արդէն յուսով լեցուած էր սիրտը:

Տանը դռնէն ներս չմտա՛նք, քոյրն ընդ առաջ ելաւ իրեն. ուրախութեամբ պագտուեցաւ հետը. « Կասթոն բժշկուեցաւ, ըսաւ. եկու տես զինքը, արդէն շատ ատենէ ի վեր զքեզ կը կանչէ »: Տղան լի խանդաղատանօք գրկեց զինքն որ իրեն կրկնակի մայրն եղաւ. և խոստացաւ որ մէյմ'ալ մտքէն չհանէ թէ ինչպէս սուրբ Կուսին բարեխօսութեամբ և մօրը աղօթքով անխուսափ մահուանէ մը ապրեցաւ: Ի՞ժիշկն վրայ հասնելով՝ չհամարձակեցաւ մէկէն վեր ելլել. դրունապանին հարցուց թէ արդեօք դեռ ո՞րք էր Կասթոն, և զարմացաւ թէ հիւանդը արդէն կատարելապէս բժշկուած էր Լուսաի աղբերին շուրջ. « Մտաց անըմբռնելի դէպք մըն է, ըսաւ, և իմ գիտութենէս դուրս »:

Կասթոն հասաատուն կեցաւ իր մօրը և սուրբ Կուսին տուած խոստմանն վրայ. հեռացաւ իր ընկերներէն. խղեց խորտակեց ամէն պարտաւոր կապանք և շղթայք: Աշխարհային տեսարանաց և հաճոյից տեղուանք մէյմ'ալ ոտք չկոխեց. իր սիրելի պարապմունքն եղան աղքատաց խրճիթներն յայց ելնել, սփռել զոսկի աղքատին ձեռացը մէջ, և սիրալի խօսքերով սփոփել անոր վիշտերը: Ենորհակալութեան այցելութիւնն ընելով ի Լուսա, Թարգի էպիսկոպոսին օրհնութիւնն ինդրեց, որուն արդէն ծանօթ էր այս հրաշալի դէպքը. և 10,000 Ֆրանքի գումար մը զնելով անոր ձեռքը՝ Լուսաի եկեղեցւոյն շինութեան համար, փափաքեցաւ որ իր անունն չհուշակուի:

Փրանկիսկա Փաիւհէզ՝ Գարբասոն քաղաքին

մօտ դեղէ մը, տանըջորս տարուան հասակէն բրգեղէնի գործատան մը մէջ կ'աշխատէր, ու ամենուն սիրելի եղած էր իր բնաւորութեամբն: Ընտանիքն թէպէտ աղքատ բայց աշխատասէրութեան շնորհած դիւրակեցուցեան վայելքն ունէին, և խոհականութենէ անբաժան յարգանքը: Փրանկիսկա ծանր հարբուխէ մը ետքը սրտի հիւանդութեամբ բռնուեցաւ. ու սաստիկ ցաւերէն զատ՝ արգանակէ զատ ուրիշ բան չէր կրնար բերանը դնել: 1867 մայիսի մէջ՝ գիւղին ժողովրդապետը տեսնելով որ խեղճ աղջկանն մահը մօտեցած է, ամենուն պիտի յանձնեց աւոր աւուղջութեանն համար. ու երբ ծնողքն զինք կործնցնելու սաստիկ ցաւովը կը տանջուէին, հիւանդն ներքին համովմամբ և յուսով լի էր թէ սուրբ Կոյսն զինք պիտի բժշկէր, և նուաղեալ ձայնիւ չէր դադրեր կրկնէրն. «Ո՛վ անարատաբար յղացեալք Մարիամ, բարեխօսեա վասն ապաւիննելոյս ի բեղ»: Փափաքելով մասնակից ըլլալ սրբոյ Կուսին պաշտօնասիրաց բարեպաշտութեանն՝ որ իրեն նուիրական ամսեան ջերմեանդուութիւնը կ'ընէին, պղտի խորան մը շինել տուաւ իր անկողնոյն դէմ. և սէւեռեալ աչքերով ի պատիւերն Մարիամն՝ չէր դադրեր աղօթելէն: Սակայն հիւանդութիւնն օր օրուան վրայ կը ծանրանար. և ջրաձգութիւնն այն աստիճանի սաստիկ էր՝ որ եղբայրը հաղիւ կրնար բռնել զինք անկողնոյն մէջ: Գթութեան քոյր մը նոյն դեղէն անցնելու ատեն՝ այցելութիւն մը տուաւ հիւանդին, և խոստացաւ Դուստի ջրէն իրեն զրկել. բայց բժշկուելուն խորհուրդն անդամ մտքէն չէր անցներ. այնչափ յուսահատական էր խեղճ՝ աղջկան վիճակը: Փրանկիսկա աս որ լսեց՝ ալ ուրիշ մտածմունք չունեցաւ «Ա՛հ, երբ պիտի ըլլայ, կ'ըսէր ու կը հառաչէր, որ կուսանն ինձի խոստացած ջուրը

զրկէ, տարակոյս չունիմ որ անով պիտի կատարուի իմ բժշկութիւնս»: Եկեղեցւոյ վերջին խորհուրդներն մատակարարուեցան իրեն. հոգեվարքը արդէն երկու օրու ընէ ի վեր սկսած էր. այն միջոցին Գարգասն քաղաքէն հմուտ բժիշկ մը կանչուելով, ջանաց քանի մը կամօղ գեղտալ իրեն դգաւով մը՝ հաղիւ կարենալով բերանը բանալ. ու լաւ մը քննելով հիւանդին վիճակը, ստիպուեցաւ ակնորութեամբ աղբէլ ծնողաց թէ անկարելի էր անոր բժշկութեանն յոյս ունենալ:

Սակայն մերթ ընդ մերթ վայրկենական հանդարտութիւն մը կ'իմանար հիւանդը. ու այն զգաստութեան վայրկեաններուն կ'աղաչէր ու կը թախանձէր իր բարեկամաց որ Գարգասն պիտի երթային յեղեցնելու Գթութեան քըրով որ իր խոստացած ջուրը զրկէ: Ու երբ վերջապէս իր փափաքը կատարուեցաւ, ուժով մը սեղմելով շնք ձեռքին մէջ՝ եռանդամբ մօտեցուց շրթանքը. բայց անկարելի ըլլալով և ոչ պուտ մը կ'ըլէր, «Ձեմ կրնար» ըսաւ տխրութեամբ. սակայն ջրոյն շնք չուզէց ձեռքէն թողուլ:

Քահանայն սկսաւ հոգեվարաց աղօթքներն զըուցել, երբ ընտանիքն և մերձաւորք արտասուալիցք՝ և ոչ իսկ մաքերնէն կ'անցնէին հրաշքի մը սպասել: Երկրորդ օրն Փրանկիսկա միշտ շնք շրթանքը մօտեցնելով, կը մխիթարէր իր հայրն ու եղբարքը. «Մի՛ լայք, կ'ըսէր, չեմ ուզեր որ սրտերնիդ 4սորի. սուրբ Կոյսն այս ջրով զիս պիտի բժշկէ»: Խեղճ հայրը կը ձգէր հիւանդն, ու եկեղեցի երթալով կ'իյնար Աստուծոյ առջև, թախանձելով որ կամ զուսկին իրեն շնորհէ, և կամ անոր անհանդուրժելի ցաւոց վայրկեաններն համառօտէ: Կէս օրէն ետքը Փրանկիսկայի վրայ մարելիք մը եկաւ. ու երբ

բիչ մը ինքզինքն գտաւ, նուազ ձայնիւ մը մնջեց. « Ալ չեմ կրնար գիմանալ. մեռնելս մտեցած է, երթամ եղբայրս գտնելու »: Աւ քովը կեցող Ժողովոգապետ քահանային գառնալով. « Հայր իմ, կ'ըսէր. ա՛հ, եթէ կարելի ըլլար ինձ խմել այս ջրէն ». ու քահանայէն իր բժշկութիւնը կը խնդրէր: Անիկայ պատասխան տուած թէ Աստուծոյ միայն հնարաւոր էր այն. և յորդորեց որ վստահութիւնը դնէ սուրբ Կուսին բարեխօսութեանը վրայ. ու ինք մատուռը քաշուեցաւ՝ աղօթելու հիւանդին գիտմանն, ամենեւին յոյս չունելով որ ի գարծին գեռ ողջ գտնէ զինք:

Ազլիկը նոյն միջոցին նորէն խնդրեց Լուստի ջուրը. « Կամ զիս պիտի փրկէ, կ'ըսէր, և կամ խալըսէ քաջած նեղութենէս. բայց վստահ եմ թէ սուրբ Կոյսն պիտի շնորհէ ինձ բժշկութիւն »: Այս անգամ յաջողեցաւ իրեն կաթիլ մը խմել ջրէն. ու կարծես թէ մեկէնիմեկ բովանդակ մարմինն աներեւոյթ ուժով մը վերաւ կենդանութիւն մը ստացաւ, և ուրախութեան ձայն մը լուռեցաւ սենեկին մէջ. « Ալ էս բժշկուեցայ, կրնամ ելլել անկողնէս. կրկին տուէք ինձ այդ ջրէն. բոլորն ալ կ'ուզեմ խմել. վաղէցէք իմաց առէք Ժողովոգապետին թէ իմ կատարեալ բժշկութիւնս ձեռք բերի »: Այս հրաշալի դեպքն 1867 մայիսի 10ին հանդիպեցաւ, բովանդակ քաղաքացւոց աչքին առջև, և բժշկաց վկայութիւնն ալ հաւատարմացուց թէ ինչպէս հիւանդին առողջանալը ի վարկէնի կատարուեր էր և յարանակի կերպով:

Իրեն ուրախացուածան իեղ այցելուաց՝ Փրանկիսկա կ'ըսեր. « Յուսացի, հաւատացի և առողջացայ »:

Թ

Երամիշտև և ռառիխակուրեակս զիևուոր մը:

Նոյն 1867 տարւոյն մէջ ուրիշ նշանաւոր դպրուածներ ալ կատարուեցան: — Իր կրօնիցը կարգէ դուրս յարեալ և պաշտպան Խորայեւացի մը՝ Լուսա քաղաքին քովէն անցաւ սեպտեմբեր ամսոյն մէջ, Պանիէրաւ-Պիէրի մէջ յաջողութեամբ ու ամենուհ գովութեամբ երաժշտական խմբի մը սեպտեմբերն ընելէն ետքը: Իր ձախութիւն վրայ վէրք մը ունէր, որուն շարունակ շարաւիւր խղիայթիւբ՝ երկարատև ցաւ մը կը սպառնար իրեն. և ամէն բժշկաց հնարք, որոց խորհուրդ ու դարման հարցուցեր էր, չէին կրցած ձար մը գտնել:

Իր խմբին զուարթ ընկերակիցք՝ մտքերնին դրած էին Արժէյէսի հովանէն անյնիլ. բայց երբ Կավի գետափանց հրաշալի գեղեցկութիւնը տեսան, մտքերնին դրին հոն ալ կանկ առնուել: Անձաւին դիմած, ստանձուող զայն հաղաբաւոր մոմերով լուսաւորուած, և ջերմեանդն ուխտաւորաց բազմութեամբ շրջապատուած, այն աշխարհասէրք որ աղօթելու սովորութիւննին կորուսեր էին, գաշտալայրը թողած՝ ուր մտքքերնին դրած էին զուարճանալ և զբօսնուլ, իւրենք ալ այլոց հետ խոնարհեցան ի ծուներ և աղօթեցին:

Հրէայ երաժշտապետը ծածուկ բաժնուեցաւ իր ուրախութեան ընկերներէն, կրկին մտաւ յանձան Մաղապիէլի, միայնակ և խորհրդաժուրթեանց մէջ ընկղմած, երբ ուրիշ ուխտաւորք ջերմեանդութեամբ ձեռուրնին ու գրեխնին լուանալէն ետքը կը դառնային իրենց տեղը: Ա

նանց կարող ըլլալու ըսել թէ ինչ մտածու-
 թիւն ունէր այն վայրկեանն, թէ արդեօք հրաշ-
 քի մը կը սպասէր, թէ պարզպէս միաքը ձեռ-
 քը լուանալն էր, իր հիւանդ ձեռքը խոթեց
 հրաշալի ջրոյն մէջ: Կարգէ գուր մարմնաջուժ
 մը բռնադատեց զինքն՝ վիրացը վրայի պատանքն
 վերցընել. և զարմացմամբ տեսաւ որ ուրիշ բան
 մնացած չէր, բայց էթէ սպի մը:

Ուրախութեամբ պատմեց հրէայն քահանայի
 մը՝ որ հոն էր, ու ձեռքը ցուցընելով «Չարմա-
 նալի դիպուած մը, ըսաւ, հանդիպեցաւ ինձ: Չեռքիս վրայ
 ունեցած վէրքս մէկէնիմէկ չորցաւ երբ այս
 ջրոյն մէջ խոթեցի... և էս որ հրէայ մըն էմ,
 բռնադատուած էմ այս ջրոյն հրաշալի ջորութեան
 հաւատքընձայել»: Քահանայն պա-
 տասխանեց. « Հրէայ մըն էս. բայց գու ալ
 ստեղծուած էս Աստուծոյ և որդի սրբոյ Կուսիս-
 ինքն Յիսուս Քրիստոս ալ հրէայ էր ըստ մար-
 մնոյ, իր առաքեալքն և սուրբ Կոյն ալ. և սով
 զիտէ թէ այս դէպքը պիտի չըլլայ քեզի հա-
 մար երկնազդեցիկ թելադրութիւն մը, բանալով
 յուսոյ ապագայ մը»: Հրէայն հաւատարմացուց
 թէ կարգէ գուրս յուզուած էր սիրալ, թէ
 պիտի քննէր ուղղափառ հաւատքը, և էթէ հա-
 ւանէր անոր ճշմարտութեանն, ու ընտանեկան
 շահերը չի հակառակելին, պիտի ընդունէր ըզ-
 մկրտութիւն:

Յովհ. Մկր. Պոս, բարձր Պիրենեայց Թրէպուն
 քաղաքէն, ծառայեց հայրենեաց իբրև հասա-
 րակ և օստիկանութեան զննուոր, և միշտ բարի
 քրիստոնէայ մը մնաց՝ ինչուան կենացը յիսնե-
 րորդ տարին, յորում էտ կեցաւ զննուորական
 կեանքէ: Պէտանի պզտի քաղաքի մը մէջ, յԱր-
 ցաք, պանդոկ մը բացաւ, ուր կը յաճախէին
 ճանապարհորդք, իր ազնիւ բնաւորութեան ու
 արեթէ առակ դարձած անշահասիրութեան

համար. խաղաղութիւնն ու բարեբաստութիւն
 կը տիրէր իր ընտանեացը մէջ, էր 1867ին տար-
 օրինակ հիւանդութիւն մը, զոր բժիշկը երե-
 սաց ջլզացաւութիւն կը կոչէն, մասուց հոն ըզ-
 մկրտու և զաղէաս:

Պոս կը համարէր թէ ներքին որդ մը կը կըր-
 ծէր իր գլուխը. և զիշեր ցորեկ կրած անտանե-
 լի ցաւերէն վայրկեան մը հանգստութիւն չու-
 նէր. և կտրիճ զննուորը՝ որ կենացը մէջ մեծա-
 մեծ վտանգաց առջև վախ ունեցած չէր, բողո-
 րովն յուսահատ և տխուր խորհրդոց և մտա-
 ծուծութեանց մէջ ինկաւ. իր ամէն ջանքովն ալ չէր
 կրնար համբերութեան սովորիլ. և իր ընտա-
 նեաց ծանրութիւն մը մնալու վախովը՝ ալ աւե-
 լի տխուր դիրքի մը մէջ ինկած էր: Հոկտեմբե-
 րի մէջ կանչեց որ մը գուսարը. « Մտա բարով,
 ըսաւ, ալ մէյմ՝ ար զեղ պիտի չտեսնեմ ». բը-
 ժիշկին ալ « Երախտագէտ էմ, ըսաւ, քու
 ինտմոցդ. բայց սուած դեղերդ ինձի սիրտիսնը
 մը չմատուցանէլն դատ՝ ալ աւելի զիս կը չոր-
 ցարեն. ասիկ ետքը աւելորդ էն ինձի համար »:

Այսպիսի յուսահատ ու իր ընտանեաց մեծ
 մտատանջութիւն պատճառող դիրքի մէջ էր,
 էրբ փերեզակ մը անցնելով նոյն քաղքէն, զի-
 շերը անոր պանդոկին մէջ անցուց. ու տեսնե-
 լով Պոսի վրայ ելած թէ բնական և թէ բարո-
 յական ամենամեծ փոփոխութիւնը, փութաց
 գեղ մը առաջարկել իրեն. « Մանր հիւանդ էս,
 ըսաւ, բայց մի յուսահատիր: Քեզմէ աւելի դը-
 ժուարին և յուսահատ դիրքի մը մէջ գտնուե-
 ցայ: Վզիս վրայ քաղցկեղնման վէրք մը ունէի,
 որ մարմինս կը փատեցընէր, և ինձի անհարին
 ցաւերու պատճառ կ'ըլլար: Բժշկաց ձեռքն իյ-
 նալով, իրէք տարի գեղ ըրի. Պանիէր աը Պի-
 կոր, Պանիէր աը Լուչան ու Գոթըրէի հան-
 քային ջրերն դնայի. ու ամէն բան անօգուտ է.

ղաւ ինձ: Հիմոյ որ զիս բժշկուած կը տեսնես, մարդկային հնարագիտութեամբ ստացուած բժշկութիւն մը չէ: Լուստի Աստուածամօր սքանչելեաց վրայ խօսեցան հետս. և որովհետեւ իմ քրիստոնէական բարի սովորութիւններես երբէք հրաժարած չեմ, ամենայն վտահօրութեամբ ինկայ ի գրկիս սրբոյ Կուսին: Յրկու օր կեցայ ի Լուստ. կ'աղօթէի, կը լուսացուէի աղբիւրին ջրով, և խմեցի անկէ. և ասով գոտայ իմ բժշկութիւնս: Ի՞նչ ալ կը տեսնես թէ ինչպէս վէրքս անհետացած է: Գնա յանձան, և ինձի պէս ըրէ դու ալ»:

Նախկին ոստիկանութեան զինուորը՝ Ջերմեւանդ էր սրբոյ Կուսին. յայտնեց իր փափաքը Լուստ երթալու բարեկամներէն մեկուն. և դարմանքով լսեց թէ իրեն ալ շատ անգամ մը աքէն անցած էր թեղադիր ըլլալ, բայց չէր համարձակած. « Գիտեմ, ըսաւ, թէ ամէն բան հնարաւոր է սրբոյ Կուսին. Լուստ քաղաքին մէջ էի, աղբականներէս մեկուն սունը, և կը տեսնէի թէ ինչպէս ետեւորեամբ կը լուսացուէին աղբիւրին ջրով: Ես ալ նեղութիւն մը ունէի, որ որչափ ալ վասնդաւոր բան մը չէր, բայց զիս անհանգիստ կ'ընէր, ու Ջերմեւանդութեամբ իմ բժշկութիւնս կը ինգրէի: Զուրը խմելուս պէս՝ անհանգստութիւնս ալ անհետացաւ. անանկ որ կարծես թէ ծանր զգեստ մը թէթեւցաւ ինկաւ վրայէս: Զբէ դու ալ բժշկաց դեղերն, ու գնա ի Լուստ»:

Ալ չգեղեցաւ Պոս, կնկանն հետ ճամբայ էլաւ, առանց նայելու իր տկարութեանն ու կառայ շարժմանէն կրած նեղութեան: Լուստ հասած առնն՝ զինք տեսնողները կ'ըսէին թէ չէր կրնար ինչուան յանձան երթալ, և կամ անկէ ողջ դառնալ: Պոս հասաւ անձաւին դիմաց. վերցուց աւաւրներն սրբոյ Կուսին արձա-

նին վրայ, տեսաւ աղբիւրը, և ուրախութեան արցունք կը հոսէին աչքերէն, բարեբաստիկ սեւ պելով ինքզինքն՝ հոն գտնուելուն ուր սուրբ. Կոյն հաճէր էր երեւնալ. « Կարգէ դուրս յուզմունք և այլալուծիւն մը, կ'ըսէր, տիրեցին սրտիս վրայ. ուրախ էի և գոհ. սակայն դող մը կը զգայի: Մեծարանոք կեցած էի հոն, կարծես թէ արքունական տան մը մէջ կը գտնուէի, կամ թէ եկեղեցւոյ մը մէջ. և սակայն ի նմին ժամանակի անոյշ երկիւղ մ'ալ կը զգայի, և զոր անկարելի է ինձ բացատրել»:

Առաջին անգամ որ լուսաց գլուզք այրին մէջ, հանգստութիւն մը զգաց, որ նորոգեց ի նմա զոյս. « Կիմանամ, կ'ըսէր, թէ պիտի բժրէ կուրս. սակայն կարգէ՛ դուրս հիւանդ եմ, և մանաւանդ այնչափ անարժան»: Նրկորդ օրն սուրբ խորթեան հաղորդուելէն և երկար առտեն աղօթելէն ետքը՝ մեծ եռանդեամբ խմեց ջրէն, ու ետքը ձգեց ինքզինք աւազանին մէջ: Նոյեմբերի 11 էր (1867), և ցուրտն ալ խիստ զգալի:

Պոս բոլոր մարմնովը կը գողցըղար. բայց հաւատաբար զօրաւոր և հաստատուն աղաչեց կնկանը, որ աղօթէ իրեն համար, և իրեն փափաքանացը դէմ չկենայ, որովհետեւ կ'ուզէր մէյմ'ալ ջուրը մտնել: Ալեքսպէս հասաւ փափաքին. « Մեծ նեղութիւնս քաշեցի, կ'ըսէր, սակայն բովանդակի կենացս մէջ չեմ յիշեր թէ այնպիսի բարեբաստիկ վայրկեան մ'ալ ունեցած ըլլամ: Հաղիւ չարցուցի ինքզինքս. ինձի այնպէս կու գար թէ բովանդակ մարմնոյս մէջ ոյժ մը կը ծաւալէր. ալ բժշկուած էի: Հոն ամենայն ինչ գեղեցիկ և սրապարաւ էր ինձ համար. հիացմամբ կը նայէի ապառաժին վրայ, և դառնալով իմ խեղճ՝ կնկանս՝ անպատու ուրախութեամբ կ'աւետէի իրեն բժշկուելու. կը բռնէի գլուխս»

որուն յառաջագոյն դաջին ալ անկարելի էր, ու ցաւ մը չէի իմանար: Կինս ալ այլայլած և ինքերմէ դուրս՝ կ'որհնէր զսուրբ Կոյսն, և իրեն բարեխօսութեամբ եղած շնորհաց համար կը բռնանար զԱստուծոյ:

Տոսզգեստներն հազնէլէն ետքը դարձաւ կըրկին յանձանս արթեղու: Երկար ատեն կեցաւ հոն. ու երբ սքք ելաւ մեկնելու, կարծես թէ ձայն մը կուգար իրեն որ կենայ հոն. իրեն ալ փափաքելի էր հոն մնալ, ու անձաւին պահպանութեան նուիրել ինքզինքն: Նեանալու ատեն՝ կրկին և կրկին կը դարձընէր գըռելը՝ տեսնելու միւսանգամ այն տեղն ուր խնամք աստուածայինք հասան վրան, և համոզուելու համար թէ ռոքերը ալ հին ցաւոց հէաքն ալ չեն կրեր, սկսաւ տըւ մը պէս վազվըտակէ: Մեծ ուրախութիւն եղաւ Սրբաբի պանդոկին մէջ՝ երբ անոր ողջ առողջ սուն գառնալը տեսան. բօխչին ալ վկայեց թէ առանց սքանչելեաց անկարելի էր այդ բօշկութիւնը: Իսկ Տոս լի երախտաբէս սիրով առ Կոյսն սուրբ, անկէ ետքը ետէէ եղաւ կարգի դնելու իր ընտանեկան քորձերն ու առուտուրը, որպէս զի կարող ըլլայ քիչ տակնէն ետ կենալ ամէն բանէ, և առանձնանալով յանձանս Մազապիւղի, կամաւոր պահապան մը գրուել երկնից թագուհւոյն:

Ժ

Յովնաննեա Փոշեու և օրիորդն Կրակոյս:

Խեղճ՝ բայց առաքինի ընտանիք մը, ստորին Պրեքեայց Օրթէզ քաղաքին մօտ գիւղէ մը. 1868 ապրիլ 12ին մեծ աղետից հանգիսեցաւ: Իրենց որդւոցը մէջ Երկրպարոյնն Յովնաննեա Փու-

չէու, տասը չինգ տարուան հասակին կաթուածի նման հիւանդութեամբ մը անդամաւայծ և համր մնաց. անանկ որ անկարելի էր իրեն քայլ մ'ալ ընել, առանց մօրը օգնականութեանն:

Բօխչիք ըլին թէ անդամանելի էր Խախն. և տըւած ամէն զեղերէն սղտի սփոփանք ու հանգստութիւն մը չկրցաւ տեսնել խեղճ հիւանդը:

Բարեբաղդաբար միտքը վրան էր: Յաճախ կը ցուցընէր ծնողացը սուրբ Կուսին արձան մը՝ որ ասնը մէջ էր, և ձևերով կը հասկըցընէր թէ հեռու տեղ էր երթալ կ'ուզէ բօշկուելու չաւար: Մնտղը չէին կրնար հասկընալ թէ ինչ կ'ուզէր ըսել իրենց սիրելի ու թշուառ զաւակը. օր մը գուշակելով հարցուցին թէ արդեօք կ'ուզէր Լուսա երթալ. և ըրած նշաններէն հասկըցան թէ այն էր իրեն սրտին փափաքն ալ, և կարգէ դուրս ցաւը որ չէր կրնար բացատրել իր կամքը և վստահութիւնն թէ անով միայն պիտի կարենար գտնել իր բօշկութիւնը:

Ալ անկէ ետքը յաճախ կ'երկրորդէր և միտք կը ձգէր իր փափաքը. և կը վշտանար երբ ձանապարհօրութեան գժուստութիւններն ու ծախքը իրեն կը յեղեցընէին: Հարցուցին թէ ուստի եկաւ իրեն այդ մտածութիւնը, ու ձեռքովը երկինքը ցըցուց, որով կ'իմացուէր թէ սուրբ Կոյսն գերբնական աղբեցութիւն մը ըրած էր սրտին վրայ: Հասկըցաւ հայնն թէ ըզգօն և հնազանդ սղու մը աղաչանքն մտիկ ընելու է, որ իր անմեղութեամբ այնչափ հաճոյական էր Աստուծոյ, և յուլիս 18ին ուխտի էր թառով հասան ի Լուսա:

Յովնաննեա թիկնաթոռի մը վրայ նստած և անշարժ՝ իր հօրն ու կառավարին ձեռքով տարուեցաւ մինչև այրին դիմաց: Իր եռանդուն աղթքն հաճոյացան Անոր՝ զոր եկեղեցի սուրբ

Բժիկոսը ինչ հիշատակաց կը կոչէ և կը մեծարէ :
 Երկու հոգի խոթեցին զինքը աւազանն, և քիչ
 մը ատեն բանեցին ջրոյն մէջ. և ահա ձայն մը
 լսուեցաւ. « Հայր իմ, բժշկուեցայ ես, ու Սս-
 տուժմով գտայ իմ առողջութիւնս, աչ զիս կըր-
 նաս ձգել » : Աւ աւազանէն գուրս ելաւ իբրև
 առողջ մարդ մը, ինքն իրեն հագուեցաւ, և սը-
 տին ուրախութենէն ասդիս անդին կը ցտաբը-
 տէր, մինչդեռ բարեբաստիկ հայրը աչքէն վա-
 դած շնորհակալութեան և երախտագիտութեան
 արցունքէն չէր կրնար տեսնել իր զաւակը :

Տեսաւ այն միջոցին հարուստ մարդ մը՝ որ
 գումար մը գրամոց կը գնէր քահանային ձեռ-
 քը՝ սրբոյ Կուսին ի պատիւ կառուցուելիք եկե-
 ղեցւոյն համար. « Ա՛հ, որչափ երջանիկ են, կը-
 կրտէր, անոք որ կրնան տալ. ես ալ կ'ուզէի
 ու կը փափաքէի. բայց խեղճ ու օրուան հացը
 հագիւ վաստը կող չբաւոր մը ինչ կրնամ ընել » :
 Աւ երբ մասն իրենց գեղը, հիւանդին մայրը
 սուրբ Կուսին պատկը ձեռքը կ'աղօթէր սրտա-
 թունդ. և անհնելով իր զաւակին եղած հրաշալի
 պջցելութիւնը՝ զարմանքէն մարեցաւ ինկաւ :

Նոյն տարւոյն օգոստոսի 18ին Լուստի ան-
 ձաւին գիմաց գրեթէ ի նոր կեանս զարձաւ
 Փուռթիկէի օրիորդ մը, զոր անխուստօփ մա-
 չուան վտանգէն խաղսելու համար՝ ընդունայն
 կ'աշխատէին բժիկիք : Օրիորդն Կամիլա Ետ...
 շատ տարիներէ ի վեր ստամբաց սաստիկ ցա-
 ւով մը կը տանջուէր. որ և իյէ ուռուելիք անկա-
 րելի էր իրեն մտքները, ու գրեթէ կմտելը
 դարձած էր : Միշտ անկոնկոյ մէջ, ամէն ոյժ և
 շարժելու կարողութիւնն անգամ կորուսած,
 յանձն առաւ՝ յուսահատութենէն, Պանիէր-
 ար-Պիկոյի հանքային ջրոց բաղանիքն երթալ :

Կարգէ գուրս ակարուութեանն համար՝ չկրցաւ
 հանքային ջրոց բաղանեաց դարմանին գիմանալ :

ուստի ամէն բժշկական հնարք և դեղ մէկը
 դրուեցան : Հոն յաճախող ուրախ և զուարթ
 բաղմուտեան սիրար շատ յուզուեցաւ Կամիլ-
 լայի վիճակէն. և բարեպաշտ կին մը յորդորեց
 զիրենք որ զիմեն ի բարեխօսութիւն սրբոյ Աս-
 տուածամօրն որ երևեցաւ ի Լուստ : Այսպիսի
 թելադրութիւն մը խիտ անտարբեր կերպով
 ընդունեցաւ հիւանդը. յաճախ աղօթքներով ի-
 րեն առողջութիւնը ինդրելէն ու զայն ձեռք
 չբերելէն ետքը, համակամեր էր իր վիճակին,
 չունելով ուրիշ մտածութիւն և փափաք մը՝ բայց
 եթէ քիչ ատենէն թողոււ այս ցաւոց երկիրը :

Իր բարեկամքը միաբան կ'աղօթէին հիւանդին
 համար, ու իր բարձին ասկի Լուստի երևումը
 յիշեցընող մտաւ մը զիրն. ինք հիւանդը բան մը
 չէր գիտէր, բայց քիչ օրէն աղաչեց որ ասնին
 զինքն յանձան Լուստի՝ օգոստոսի 5ր օրը, որ
 Տիրուհոյն կրկնակաց ասոնախմբութեան օրն
 էր : Քոյրը մեծ ուրախութեամբ ընդունեցաւ
 այս առաջարկութիւնը. « Վարդ մէկտեղ կ'եր-
 թանք, ըսաւ, ի Լուստ. և ես ուրախ եմ, վասն
 զի յոյս մեծ է սուրբ Ստուածամօր բարեխօ-
 սութեան վրայ, որ պիտի շնորհէ քեզ զբժշկու-
 թիւն, քեզ՝ որ այնչափ բարի ես և սուրբ սրտիւ,
 ու համբերող վստացդ ու ցաւոց մէջ » :

Կամիլա խոստովանելով՝ սուրբ հաղորդու-
 թիւնն ընդունելու պատրաստուեցաւ. ու եր-
 կորդ օրն տարին զինքն ի Լուստ, կառքին մէջ
 անկողին մը գնելով, ու հոն զինք հանդէսցընե-
 լով : Հրեշտակային ջէրմեանագութեամբ տեսաւ
 զսուրբ պատարաքն, և հաղորդեցաւ սուրբ
 խորհրդոյն սղախ մասնը կամք մը զոր հաղու կա-
 րող եղաւ կուլ տալ : Նոյն վայրկեանն ուրա-
 խութեան զեղում մը տարածեցաւ սրտին մէջ
 և մխիթարութիւն. իւր առողջանալուն յոյսը
 իրեն համար սուրբութիւն մ'էր :

Իր խնդրանայն համեմատ աղբիւրին քով տա-
րուեցաւ, և հոն դրուած սուրբ Աստուածած-
նի արձանին գիմայն իյնելով երկար ատեն ա-
ղօթքի ետեւէ եղաւ. հետն ալ յետուին չափ ունի-
տաւորք: Ատոնք ամէնքը կը խնդրէին որ կամ
խեղճ աղջեկն իր վերջին շունչը տալով քաշած-
նեւրէն աղատի, և կամ սուրբ Կոյսն ի ստոյգ մա-
հուրնէ խալըօէ զինքն:

Քրօնն օգնականութեամբ հաղիւ կրցաւ գա-
ւաթ մը ջուր շրթանցը մտեցընէն, բայց չկըր-
նալով և ոչ պրեւա մը կլէլ, նորէն լքման մէջ
ինկաւ: Քիչ ետքը ուրիշ դաւաթ մ'ալ ջուր
մտաուցին իրեն, զոր յաջողեցաւ բովանդակ
խմել: Տասնրեօթին ամէն ի վեր գոյացական սը-
նունդ մը ընդունած չէր, ստամոքսն չմերժեց
այնչափ ջուրը: Ուղեց հաց ու միս ալ ուտել,
ու այլևայլ անդամ խմեց նոյն ջրէն առանց դը-
ժուարութեան: Կիմեց այն ատեն յոտս սրբոյ
Կուսին, շնորհակալ ըլլալու իրեն եղած երախ-
տեայն, և դարձաւ ի Պանիէր, ուր ամէնքն զոր-
մացան ատենելով զինքն այնպիսի քաջողջու-
թեան մէջ, մինչդեռ կենաց նշոյն իսկ իրմէ ան-
հետանալու վրայ էր:

ԺԱ.

Հայրն Հեռուսն և Ժամփար աննիխայ:

Անուանի հրէայ դաշնակաշարն որ քրիստո-
նէութիւնն ընդունելով՝ կարմելականաց կրօնն
մտաւ Հայրն Հէրմանն անուամբ, ծանօթ է իր
բազմաթիւ և ամենընտիր երաժշտական գրու-
թեամբքն: Այս արբակաց կրօնաւորն որ
փրանկ-բրուսական պատերազմին ժամանակ մե-
ռաւ՝ զբ' մը իր անձնանուիրութեան, 1868
նոյեմբերի 1ին հրաշալի բժշկութեան շնորհք

մ'ալ ընդունեցու ի սուրբ Կուսէն Լուսաի ան-
ձաւին մէջ, և զոր կը պատմէ հեռեւեալ նամակին
մէջ:

« Անցած տարուրնէ ի վեր, կ'ըսէ, աչքս աչ-
խատանքէ յոգնած, օր օրուան վրայ ալ աւելի
կը տխարանոր: Վերջն վեց ամիսներն անցունե-
լով ի Թարասթէյ՝ ի բարձր Պիրենեայս, մեր
Կարմելն անապատին գեղեցիկ առանձնութեան
մէջ, այնպիսի ծանր աչքի ցաւ մը ունեցայ, որ
մեծաւորաց հրամանաւ բռնադատուեցայ եր-
թալ ի Պորոյ, հաջակաւոր աչաբուժի մը խոր-
հուրդ հարցրնելու: Արդէն ամիս մը յառաջ
որ և իցէ ընթերցում ինծի արդէ լուծած էր, նոյն
իսկ ժամադրոցս: Անուանի աչաբույժը մտադիւր
ինամով քննեց աչքերս, և իսիս ծանր վիճակի
մէջ գտած ըլլալն ինձմէ չձածկեց. և թէ չկայ
ուրիշ դարման մը, բայց եթէ հաստուսն ծիածա-
նի, որ անուանի աչաբույժ Կրակֆ պերլինացոյն
գիւտն էր: Օր օրուան վրայ աչքիս ցաւը և տագ-
նապը աւելցաւ, և հարկ եղաւ ինձ ձեռնու-
նայն դառնալ ի Պորոյէ:

« Նոյն ատեն ինձի խորհուրդ տուողներ ե-
ղան որ Լուսաի սուրբ Աստուածամօր իննօրեայ
պաղատանք մը ընեմ, որ արդէն շատ կուրացե-
լոց հրաշալի բժշկութիւն տուեր էր: Այս ա-
ռաջարկութիւնն ինձի շատ աւելի հաճոյ եղաւ,
քան թէ վերաբուժական գործողութիւն մը, ու-
րուն էլքն անստոյգ էր: Յիշեցի որ ասկէ քսա-
նուերիկու տարի յառաջ սուրբ Կոյսն Սարիամ
մարմնաւոր աչաց բժշկութեանէն շատ աւելի մեծ
և կարեւորագոյն բժշկութեան շնորհք մը տուեր
էր, հրէական կրօնից իսաւորէն զիս խալըսելով,
և իր մշտնորդութեամբ իմ ընտանեաց շատ ան-
ձինք նոյն շնորհաց արժանի եղեր էին. յիշեցի
թէ ասկէ տասուիրեք տարի յառաջ ալ՝ իմ սիրե-
լի մօրս փրկութիւնը ինձի պարգևեր էր, որ

մահուան անկողնոյն մէջ դեռ մկրտութիւն ընդունած չէր. և կ'ըսէի թէ այս հոգեւոր կարգի պահելիք շատ աւելի մեծ էին քան թէ մարմնաւոր կարգի մէջ եղածներն: և թէ պէտք էի յուսալ իրմէ նաև այս վերջինս:

« Իննօրեայ պաղատանքն սկսայ հոկտեմբերի 24ին, սրբոյն Ռափայելի հրեշտակապետին ունասմբռութեան օրն (ըստ արևմտեան), որ զՏոմբիթ բժշկեց իր աչացը տկարութենէն: Ամէն օր հրաշալի անձաւէն բերուած ջրով աչքերս կը լուանայի. կը պողպատէի առ Կոյսն սուրբ, և շատ սրբակաց անձինք ալ ինձի աղօթակեց էին: Իննօրեայ պաղատանաց վեցերորդ օրը մեր Պանիէրի վանքէն գնացի ի Լուստ, փափաքելով որ այս ուխտագնացութիւնն այնպիսի պայմաններով կատարեմ, որ ինձ աւելի յոյս տան յաջողութեան: Արդէն ի Պանիէր եղած ատենէս իննօրեայ պաղատանացս ամէն օրը աչքի ցաւերուս սիոփանք և հանգստութիւն մը կը տեսնէի երբ անձաւին ջրով կը լուանայի զանոնք:

Վերջին օրը՝ որ Ամենայն սրբոց սոնասմբռութիւն էր, անձաւին մէջ ու աղբիւրին քով գըլունուելով հիւանդութեան ամէն նշան անհետացեր էր աչքէս: « Այն օրուրէն ետքը, ասանկ կը գրէ իր մէկ բարեկամին, — կը գրեմ, կը կարգամ ուղածիս չափ առանց ակնոցի և նեղութեան մը կամ յորգնելու. կը նայիմ արևուն, կազի լապտերաց, և աչքերս չեն նեղիր. և իմ ներքին համոզումս է թէ այս բժշկութիւնը արդիւնք է Լուստի Աստուածամօր բարեխօսութեանն »:

Որչափ կարելի է կ'սխորժիք Լուստի Աստուածամօր բարեխօսութեամբ հրաշքեր մէջ բերած ատենինս՝ անոնց արժանի եղող անձանց բերնով խօսել, բուն խի իրենց խօսքերն մէջ բերելով. վասն զի չկայ ինչ մեծ քան զճարտարախօ

տութիւն սրտի որ երախտագիտութիւն կը յայտնէ: Գուշիկմ ժաֆթար, հարաւային Գաղղոյ երկաթուղեաց մարտութեան պահապան մը՝ իր բերնովը պատմեց Լուստի քահանային այն հրաշալի սփոփանքն՝ որուն արժանի եղաւ 1869 ապրիլի 23ին. « Միշտ ուժով էի, կ'ըսէր, կազմուածքով. բայց գէշ եղանակներու մէջ երկար ատեն աշխատանաց զբաղելով եօթն ամէն ի վեր այնպիսի ցաւեր կը կրէի որ անկարելի կ'ըլլար ինձ գործել: Բժիշկին ըսաւ թէ յօգացաւ էր: Երեք ամիս մնացի անկողնոյ մէջ, ու այնպիսի խեղճ վիճակի մը մէջ՝ որ երբ հարկ կ'ըլլար ոռքս շարժել պէտք էր որ ընտանեաց մէկը կանչէին ձի օգնելու. թող ցաւոցս ստտկութիւնը: Վերջապէս կրցայ նեցուկներու կաթնէնով անկողնէս ելնել ու քայլել բայց խիստ մեծ գոժուարութեամբ. կրնամ ըսել թէ քըսկըստուելով հազիւ կը քաշքըշի մարմինս:

« Կրամական նեղութիւննիս ալ անտանելի էր: Հարկ էր աշխատանքով ապրուստնիս ճարել, ինչպէս որ ապրած ալ էինք ինչուան հիւանդանալ: Անիկս երկաթուղեաց պահնորդ, ամբար տասը Փրանք կը վաստըկէր. ու երեք զաւակ ունէինք, ամէնէն ալ պղտի: Օր մը խեղճերը հաց կ'ուզէին, ու այդ պատառ մը հացը կը պահասէր: Տեսայ իմ ինչուան հոս հասնիլս. ու ցաւերէս աւելի՝ անոնց կրածը զիս այլայլեց ու ստիկուզայ դրաւ: Որորմած անձինք ինձի օգնութեան հասան. քահանայն ամէն օր արգանակ կը խրկէր, ու երբեմն ալ քանի մը Փրանք. ձմեռուան փայտը հարուստէ մը կուգար, երկաթուղեաց կայարանին գլխաւորն ալ հացը կը խրկէր...»

« Իրեք ամսէն ետքը, ինչպէս ըսի, սկսայ քիչ քիչ անէն գուրս ելնել: Ճամբուն պահապանաց գլխաւորներէն մէկն՝ Լուստի Աստուածամօր

հրաշքներն կարդալով կրօնական լրագրի մը մէջ, պատմեց ինձ թէ ինչպէս օստիկանութեան գըլը խաւոր մը ինքզինքը աւազանին մէջ ձգելով առաջը ցեր է: Վարսավիրայ մ'ալ պատմեց թէ իր քոյրը՝ աչքերուն ցաւը հոն աղբերին քով ձգեր էր: Ընկերներս ինձի կ'ըսէին. « Ժաֆֆար, գերադոյն էակ մը կայ. դու խեղճ ես ու թշուառ, պէտք է արթթել և երթալ ի Լուռու. թէ որ վտառ հուժիւն չունիս, մ'երթար. իսկ եթէ ունիս, Աստուած կարող է ամենայնի. գնա ու մի մտածէր »: Յստաջադոյն Աստուծոյ վրայ մտածած չէի. բայց երբ թշուառութիւն մը կը հասնի գըլընիս, այն ատեն կը յիշեմ զԱստուած: Այս անգորգարձութիւններն ընելով սկսայ արթթել. ու մեր պղտի արդ պարզեղ կուսայինք: Երբեմն վրաս վբուսն մը կը կուգար. « Կարելի չէ, — կ'ըսէի ինքնիրենս, — երբէք պիտի չբժշկուիս թշուառութեան գատապարտուած մարդ մըն էս », բայց մէկէն բարւոյ մտածութիւնը կը զորանար վրաս. « Կիտե՛նք, կ'ըսէի, թէ դերագոյն էակ մը կայ. վտառ հինք իրեն »: Միտքս դրի ճամբայ ելլել ի Լուռու. կարծես ներքին աղդեցութիւն մը կը խօսէր սրտիս մէջ ու կ'ըսէր թէ պիտի բժշկուիս:

« Վերջապէս ճամբայ ելայ: Երբ Լուռուի կայարան հասայ, ամէն զիս տեսնողն սիրաբ կը կտրրտէր: Ինչ մը ստակ ձեռքս ինկեր էր. կառքով գնացի մինչև յանձաւն. իսկ էս կ'աղօթէի ու կը խորհրդածէի. « Այն օրիորդն, կ'ըսէի, որ տեսած հոս զուրբ Կոյան՝ երջանիկ է. այդ պիտի բան մը ինձ չէր կրնար հանդիպիլ. այդ արժանաւորութիւնն չունենալս լաւ կը ձանձնամ »: Ուղեցի իմ խեղճ ոտուքներս աւազանը խօթել. մէկը օգնեց ինձ. ինքիրմէս կօշկներս հանել անկարելի էր. բանեց զիս՝ որ կարող ըլլամ ոտքս աւազանին մէջ երկնցնել: Ար կար-

ծէի թէ ցուպերս հոն պիտի ձգեմ. բայց աղէկութեան պզտի նշան մ'ալ չտեսայ վրաս: Անով հանդերձ չյուսահատեցայ. միայն դրի որ նորէն դառնամ յանձաւն: Կինկս երբ տեսաւ ցուպերով էս դառնալս, շատ սրտմեցաւ:

« Աղբերին ջրէն շիշով մը առած էի հետս: Պառկելու չգնացած, ամանի մը մէջ պարպէցինք ջուրը. և կինն ոտուքներս լուաց անով: Իսկ էս կ'աղօթէի: Երբ ընկեցաւ, ուղեցի փորձել ոտք ելլել. տեսայ որ առանց դժուարութեան կրցայ կանգուն կենալ. ուղեցի քայլել, և չունէի ամենեւին դժուարութիւն մը. և ուրախութեամբ աւետեցի կնկանս իմ բժշկութիւնս: Խեղճ կինս զարմացած մնացեր էր, ու ինձի կը նայէր. « Ո՛վ նուրբ Կոյս, ըստուարատուսուսեց. ու դեռ կը գանուին անձինք որ քեզ չեն հաւատար. որոնք քու բարութեանդ վրայ չեն դնէր իրենց յոյսը »:

« Իսկ էս ուրախութեանէս բոլորովն ինքիրմէս դուրս ելած, ըսի որ կ'ուզեմ գրացուցայ այցելութիւն մը ընել. կինս չէր ուզեր թողուլ վախնալով որ չըլլայ թէ ճամբուն վրայ ինչամ: Զեռքս առի պաշտօնիս կանթեղը, ու կնկանս հետ ճամբայ ելլելով հասանք գրացուցն տունն որ 200 մեթրաչափ մեղմէ հեռու էր, ու ճամբան ալ անյարգար: Կիւրին է երեւակայել անոնց զարմանքը: Ամէնքն ալ ազնիւ և կրօնասէր անձինք են. ամենուն ալ խմել տաւի հետս տարած հրաշալի ջրէն: Երկրորդ օրը առանց դառնալանի Լէփանէյ կայարան հասայ. երկու հազարա մեթր ճամբայ ըրած էի: Կայարանին գըլաւորը զիս տեսնելուն, « Ի՛նչպէս կարելի է, աղաղակեց. ահա Ժաֆֆար որ կը քայլէ. յիբաւ մեծ հրաշք մըն է այս »: Իմ պաշտօնակիցքս ալ չէին դադրեր եղած զարմանալի բանին վրայ խօսեւէն »:

Այս դէպքը պատմեց ժաֆֆար լի եռանդուն երախտագիտութեամբ. և իր ձեռքովն գործածած ցուպերն կախեց այրին պատին վրայէն:

ԺԲ

Թորայստ մը և երկու գերդաստակի մարք:

Մագդաղինէ Լաթաքի՝ ծնեալ ի Թիւրուս բարձր Պիրենեայց, տասնըհինգ տարուան հասակէն արագամաշ թորայստութեամբ հիւանդացեր էր: Ամէն կիրակի երբ խոստովանահայր քահանայն կը բերէր առ նա զհաղորդութիւնն սուրբ, կը զարմանար անոր համակերպութեանն վրայ. « Կ'ուզեմ, կ'ըսէր, մեռնիլ վասն զի կը տեսնեմ թէ ամենուն ծանրութիւն եմ »: Երկու բժիշկք չկարենալով չորս ամուսան միջոցի մէջ կտոր մը աննդարար բան մտցնել անոր ստամբքաց մէջ, ձգեցին զինքն բսելով թէ հազիւ չորս օրուան կեսնք մնացեր էր հիւանդին:

Ինքն հիւանդն ալ համոզուած թէ իր վերջնն ժամը հասեր է, ընդունեցաւ եկեղեցոյ սուրբ խորհուրդներն, և խոստացաւ որ թէ Աստուած շնորհէ իրեն զառողջութիւն, աշխարհէ հրաժարելով կուսաստան մը մտնէ: Հայրն անկողնոյն քով կեցած կուար անմխիթար, թէ ինչպէս ծաղիկ հասակին մէջ պիտի կորսնցնէր զաւակը: Նոյն վիճակին մէջ և ցաւերով տարիէ մը աւելի ապրեցաւ աղջիկը, օգուտ մը չտեսնելով նաև Լուռու ըրած առաջին պանդխտութենէն և ուխտէն:

Բայց անով իր վստահութիւնը չկորսնցուց առ սուրբ Կոյն. ու երազին մէջ կարծելով ձայն մը լսել որ կրկին երթայ ի Լուռու, վասն զի հոն պիտի գտնէր իր առողջութիւնը, 1869 ապրիլի

29ին զինքն հոն տանել տուաւ: Ժամ մը ամբողջ աղօթեց ստորերկրեայ եկեղեցոյն մէջ խնդրելով իր բժշկութիւնը՝ եթէ օգտակար էր այն իր հոգւոյն փրկութեանն, և նորոգեց իր խոտուածը աշխարհէ հրաժարելու. անձաւին մէջ ալ արաստուօք շարունակեց իր աղօթքը: Իր երկու ուղեկցաց հետ կտոր մը բան ուտելէն ետքը, խմեց երկու գաւաթ ալբերին ջրէն, ու կէսօրուքնէն ինչուան ժամը երէք աղօթքը շարունակեց: Անձրևն ու հովը բանագատեց իր ընկերները որ զինք ապահով աեղ մը տանին. « Ես բժշկուեցայ, գոռեց ուրախութեամբ Մագդաղինէ. ալ կրնամ ինքն իրեն քայել և գոռք չէք կարող ինձի հասնիլ ». և սկսաւ վազել յեկեղեցին ստորերկրեայ, գոհանալով ընդունած շնորհքին համար, Բնիկներն զարմացան մնացին. իրենց աղօթքն ու արտասուքը խառնեցին անոր աղօթիք և արտասուցաց հետ, գովելով զԱստուած և զսուրբ Կոյն: Զինք խնամող բրժիշկն ալ վկայեց թէ այդ բժշկութիւնն իր արուեստին վեր էր. « Չեմ գիտեր, կ'ըսէր, թէ ինչ կերպով բայց իրեն անակնկալ բժշկութիւնը կը տեսնեմ յայտնապէս, և կը վկայեմ թէ այդ դէպքը թէ իմ և թէ բովանդակ զինք ճանչցողներուն և տեսողաց մեծ զարմանքի պատճառ է »:

Գեր. Սէկիւր՝ որուն ժողովրդային կրօնական գրուածներն հանրածանօթ են, կը գրէր. « 1869 հոկտեմբերի 17ին քիչ փաց որ իմ սիւրելի մայրս՝ քանի մը ժամուան հիւանդութեամբ պիտի յափշտակուեր մեզմէ: Ճարտար բժիշկ մը յայտնեց անոր գտնուած վտանգաւոր դրբը, և վրայ բերաւ թէ այնպիսին շաններ կը տեսնէր հիւանդին վրայ, որ ապրելու յոյսը բոլորովն կը վերցնէր իրմէ:

« Մեծ հաւատքով և խոնարհութեամբ վեր

Ղին խորհուրդներն ընդունելէն ետքը, սիրելի
 Տիւնայի որ ինքզինքն ամենեւին չէր կորուսած,
 այն խեղճ վիճակին մէջ մնաց քանի մը ժամ ալ,
 ու հանդարտութեամբ կ'ըսէր. « Այս իրիկուն
 արևուն մտնելուն ատեն՝ ես ալ աշխարհքէս
 սրտի անցնիմ »:

« Գերգաստանին բարեկամ բարեպաշտ կին
 մը՝ որ զինք վերջին անգամ մ'ալ տեսնելու է,
 կամ էր, առաջարկութիւն մը ըրաւ մեզ Լուս-
 աի սուրբ Աստուածամոր բարեխօսութեան դի-
 մելու: Ամենքը խրախամիտ ընդունեցան այն
 խորհուրդը. և զարմանալի զուգարկուութեամբ՝
 մօրս և իմ՝ կարգապահ վերջին գիրքը՝ մեր պա-
 րտապց օրերուն մէջ, Լուսիբ հեղինակին Լուս-
 աի հրաշքները հուշակոյ գեղեցիկ ու սրտաշարժ
 երկասիրութիւնն էր. »

« Ժամը երկուքին նոյն բարեկամը բերաւ մեզ
 շիջ մը հրաշալի ջրէն. քանի մը կաթիլ գրկինք
 այն լաթին վրայ, զոր սառուցեալ ջրով գրէր
 էինք հիւանդին ճակատն վրայ. և ես ալ ուխտ
 գրի որ եթէ սուրբ Կոյսն ընդունելով աղաչանք-
 նիս՝ մեր սիրելի մօր կեանքը մեզի կը պարգևէր,
 երթամ ի Լուսա շնորհակալութեան սուրբ պա-
 տարագ մը մատուցանելու: »

« Զուրը գնելէն քանի մը վայրկեան ետքը՝ հի-
 ւանդը հանդարտ քնով մը անցուց գրեթէ բո-
 վանդակ օրը: Արեւը մտաւ, ու ինք դեռ ողջ էր: »

« Երկրորդ առաւօտ արեւը ծագեց, ու օրը լը-
 մնացաւ առանց այն ճախորդութեանն յորմէ կ'ա-
 հաբեկէինք. մանաւանդ թէ վերահաս վտանգը
 ժամէ ժամ կը հեռանար, ու տաս և տասուեր-
 կու օր անցնելէն ետքը՝ հիւանդն սկսեւ էր ա-
 ւողմանալու վիճակին մէջ մտնել: Իժիշկը, որ
 բարի բրիտանացի մըն է, ուրախութեամբ և
 զարմանքով կը վկայէր թէ անակնկալ էր այս
 գեպը: Ես ալ առանց ուզելու բուն հրաշքի

անունը տալ այս առողջութեան, գերբնական և
 խիստ մեծ շնորհք մը կը համարիմ զայն, որուն
 ինքզինքս պարտապան կը ճանչնամ Լուսաի
 սուրբ Աստուածամոր »:

1869 նոյեմբերի 3ին՝ Լաստայ տիկինն, բարձր
 Պիրենեայց Մոնթէքլու քաղաքէն, բժշկուեցաւ
 լեզուին վրայ ունեցած գժուգակ քաղցկեղէ մը:
 Տասնուեօթն օրուընէ ի վեր՝ պարզ ու թէթեւ
 արգանակի զտու սուրբ բուն չէր կրնար բերանն
 դնել. լեզուակն ալ կարգէ գուրս կերպով ու-
 սած էր բերնին մէջ. և բժշկաց կարծեացն հա-
 մեմտա՝ հարկ էր վերաբուժական հասուած մը,
 որուն յաջող ելքն ալ խիստ տարակուսական
 էր: Իրենց Տարցընց ալ եղաւ թէ կարելի էր
 որ այս հիւանդութիւնն չուսով անցնի. որուն
 բացասական պատասխան տուին, աւելցնելով
 որ եթէ այդպիսի բան մ'ալ պատահի՝ իրենց
 դեղոցը զօրութեան արգելնք չէր կրնար սե-
 պուել:

Լաստայ տիկինը բարեկամներէն մէկն շիջ մը
 Լուսաի ջրէն սուսաւ իրեն. « Որովհետեւ, ըսաւ
 իրեն, բժշկական արուեստն չգիտէր ինչ գար-
 ման ընել, դիմէ սա սուրբ Կոյսն և վտահու-
 թեամբ խմէ այս ջրէն »: Հիւանդն որ խաղողի
 հատիկ մը կ'ըլէլ չէր կրնար, առանց նայելու
 իր սկարութեանը՝ կարգաւորեց իր այլ և այլ
 բարեկամաց ու երկու քահանայից հետ պան-
 դրխտութիւն մը ընել ի Լուսա: Կոյց Լուս-
 աի ստորերկրայ եկեղեցւոյն մէջ իր դիմա-
 նը մատուցուած երկու պատարագ. ու քա-
 նի մը անգամ հրաշալի աղբիւրին ջրէն քիչ քիչ
 խմելէն ետքը, սկսաւ իր ընկերակցաց ըրած ա-
 ղութիւններուն պատասխանել. բժշկութիւնն կա-
 տարեալ և արմատական էր: Բազմաթիւ ակա-
 նատեսք ուրախութեան արցունք թափեցին,
 տեսնելով թէ որպիսի դիւրութեամբ կը խօսէր

և կերակուր կ'ուտէր այն բարեպաշտ կիներ՝ որ
երկար ատենէ ի վեր բերանը չէր կրնար բանալ
և ոչ ալ սղտի սնունդ մը առնուլ: Ամէնքն ձայն
նակից ելան իր շնորհակալութեան արժօթից, որ
սղջ առողջ դարձաւ իր տունն:

ԺԳ

Որսնադիր մը: Կոռասնև ոչ աղախիկը:

1869 նոյեմբերի մէջ ի Լիէժ Պէլճիոյ Լուստի
սուրբ Աստուածամոր հրաշքը տեսնուեցաւ որ
մնադրաց զխաւորի մը վրայ. « Զեռուըներս
երկինք վերուստ, - ասակի կը խօսի Հորէ, վասն
զի այս էր իր անունն, - կ'երգնում թէ միայն
ճշմարիտը պիտի խօսիմ: Հիւանդութիւնս տա
սը տարուընէ ի վեր է, բայց միայն 1862ին տե
սայ թէ ոյժս բոլորովին վերջուեր էր ինձմէ:
Գրեթէ քառասունումէկ տարուան էի այն տ
տեն: Բռնադատուեցայ ամէն աշխատանքէ, մա
նաւանդ ուր որ ձեռաց շարժում հարկաւոր
էր, ետ կենալ, շատ անգամ փորձեցի առջի
կեանքս վարել, բայց կարելի չէր: Այսպիսի
խեղճ կերպով հասայ մինչև այս 1862 թուա
կանը: Երկու բժշկաց խորհուրդ հարցուցեր էի
սակայն շիտակն ըսելով միտքս դրած էի որ կար
գաւորեալ դարմանի մը փոյթ չընեմ: Վասն զի
կը յուսայի թէ ձմեռն որ հասնի՝ կարող պիտի
ըլլամ ոտք ելել, ինչպէս նոյնը նախընթաց
տարուոյն մէջ ալ հանդիպեր էր:

1863ին գարնան՝ վիճակիս վրայ բարւոքում
մը չտեսնելով, ուղեցի Միշոտ անուանի բժշը
կին կարծիքն ալ իմանալ, որ ողնայարս տկարա
ցած տեսնելով, պատուիրեց որն երեք անգամ
շփել տալ զայն: Նոյն տարուոյն դեկտեմբերի

վերջերը հիւանդութիւնս զայրանալով, սենեկիս
մէջ առաջին անգամ ընդունեցայ զսուրբ հարը
դութիւնն: Ախորժակս բոլորովին կորուսեր էի.
որը անգամ մը քիչ մը կաթ արււրով խառնած,
ասկից էր իմ կերակուրս քանի մը ամիս. 1864
փետրուարէն մինչև յուլիս՝ քիչ մը թէյ կամ
խահուէ: Ինչուան այն ատեն կրնայի երբեմն
անկողնէս ելլելով նստիլ, իսկ յուլիսի 6էն ետ
քը ան ալ անկարելի եղաւ: Յառոց անկողնոյս
մէջ մնացի հետեւեալ երեք տարիներն, առանց
կարենալու մէկ կողմէս մէկաւր դառնալ: Միայն
երբ օգը խիստ աղկէ կ'ըլլար, քիչ մը կարող էի
շարժիլ որ հաղեւ երեք կը հանդիպէր:

« Նոր բժշկի մը գեղդերն քիչ մը հանգստու
թիւն տուին ինձի, կարենալով սնունդ առնելու
չափ բան մը բերանս գնել, որով բաւական ու
ժովցած կը սեպէի ինքզինքս, թէպէտ և առանց
կարող ըլլալու անկողնէս ելլել: Այսպիսի վի
ճակի մէջ կեանքը անհանդուրժելի կ'երևէր ինձ:
Նոյն միջոցին Թերմանիս անուն բժիշկ մը կը խը
նամէր զիս կարգէ դուրս անձնանսէիրութեամբ.
և երկար ատեն լաւ մը քննելէն ետքը, օր մը
ընտանեացս յայտնապէս զուցեցեր իր թէ ալ իր
այցելութիւնը անօգուտ էին ինձ:

« 1869 հոկտեմբերի 15ին՝ եղբարցս մէկը ինձի
դբաղմունք մը հայթհայթելու համար՝ Լասէրի
Լուռտի Աստուածամայր կոչուած գերքը տուա
նը կարգամ: Նոյն օրը իննօրեայ ջերմեանագու
թեանս վերջինէս էր, որով դիմեր էի առ սուրբ
Կոյն. բայց փափաքանացս յաջող ելից վրայ
գրեթէ յոյս չուենեալով: Գիրքը ձեռքս առի. ու
անոր ընթերցումը մեծապէս ազդեց սրտիս
վրայ: Ամէն մէկ էջը կարգալուս՝ աչքերս ար
տասուօք եւ լեղուէկն, ու երես կը ծածկէի՝
որպէս զի ուրեշներն չտեսնեն: Սակայն անկա
րելի էր թաքուն պահել սրտիս յուզմունքը:

Երբ կատարուած հրաշալի բժշկութեանց գէպ-
քերը կը կարգայի, իրէք անգամ կարծեցի թէ
նէբքնն ձայն մը կ'ըսէր ինձ. « Ինչ ալ պիտի
բժշկուիս »:

« Քանի մը օրէն եղբայրս հարցուց ինձ թէ
արդեօք կարելի էր այն հրաշալի ջրէն ձեռք բե-
րել. և հնարաւոր ըլլալը լսելով՝ մէկէն նա-
մակ մը գրեց առ քահանայն ժողովրդագպետ ի
Լուսա: Հազիւ նամակը ձամբայ դրած էր, սկը-
սայ այլ և այլ տարակոյմներով ներուել. « Կը
հաւատաս, կ'ըսէի ինք իրենս, թէ ջրոյ քանի մի
կաթիլք և լուսացմունք կարող ըլլան հինցած հի-
ւանդութիւն մը բժշկել: Կը կարծեն թէ սուրբ
Կոյսն քեզի համար հրաշք մը ընէ: Բայց ինչ
բանի համար. մի թէ է շնորհս ընտանեացդ, որ
քեզի մեծ կարօտութիւն մ'ալ չունին »:

« Այս ամէն մտածութիւններն սրտէս ու
մտքէս անհետացան երբ ջրոյն շիջ ձեռուբնիս
հասաւ, նոյեմբերի 27ին: Ելիջ անկողնոյս վրայ
դրած ատեննին՝ եւ անդեամբ համոռեցի զայն.
Ինծի անանկ կու գար թէ կը խօսէր հետս: Երե-
կոյեան ժամը վեցին եղբայրս եկաւ ինծի հարցը-
նելու թէ լուսացումը նորէն պիտի կրկնուի թէ չէ:
Այո՛, ըսի, երբ ամէնքն քաշուին, ու հօրերնուս
հետ մէնք երկուքնինս մնանք: Իմ վտահօնութիւնս
նորէն պահած էր, կը կասկածէի թէ ուրիշնե-
րու ծաղուն նիւթ պիտի ըլլամ: Ժամը տասնու-
կէսն էր՝ երբ միտակ ու հանդարտիկ մտացինք. եղ-
բայրս օրհնած մամ մը վառելով՝ անարատ սուրբ
Կուսին լիթանիտան ըսաւ բարձրածայն: Քիչ ա-
ռաջ սրտովս ինքզինքս բոլորովն Աստուծոյ կա-
մայ համակերպելու գիտաւորութիւն գրեթէ ի.
« Սուրբ Կոյս, ըսի, և ոչ իսկ կրնամ արժանապէս
աղօթել. դու ինչքէ յաստուածայն Արդարդ
ինծի համար ամենէն աւելի պատկանաւոր շնորհ-
քը. կամ մեռնիլ, կամ չարաչարուիլ և կամ բժշ-

կուիլ. բաւական է որ ըլլայ այն ի մեծագոյն
փառս Աստուծոյ, և որ է իմ բարիս »:

« Նոյն միջոցին եղբայրս շիջն ըրանն բանա-
լով, դուռով մը լեցուն տուաւ ինձ, զոր մէկէն
քամեցի: Յետք լաթի կտոր մը նոյն հրաշալի
ջրոյն մէջ թաթխելով, « Մոծրակէս սկսելով, ը-
սի ինչուան ողնայարս ու ոտքս լուսնոյն ջրով »:
Երբ սրտիս կողմերն հասաւ, ցաւ այնչափ
սաստկացեր էր որ խօսիլ ալ չէի կրնար՝ փայն
ցաւագին հառաչանքներ հանելով: Իսկ խեղճ
եղբայրս չէր դադրեր սուրբ Կոյսն յօգնութիւն
կոչելէն. սակայն սիրաւ կը վկայէր թէ իմ վեր-
ջի վայրկեանս հասած էր, և թէ քիչ ատենէն
իր եղբօրը դիակին պիտի մնար ձեռացը մէջ:
Փութաց ծածկել զիս. իսկ ես ծածկոցը վրայէս
կը նետէի, չկարենալով ցաւերուս գիմանալ:
Նոյն միջոցին ոտքս գետին գրի. ետքը հեծելով
և հառաչելով նաև մէկալ ոտքս ալ: Յետոյ մահ-
ձակալիս պլուսած կամայ կամայ ու բարձրա-
ձայն աղաղակելով՝ ոտք ելայ: Եղբայրս վայր-
կեան մը զիս ձգելով փութաց Քոլոյնի ջրոյ շիջ
մը բերել. բայց ես գլխով նշան ըրի թէ չեմ ու-
զէր: Նոյն միջոցին ձայնս ու հեծեծանքս դա-
դրեցան:

« Մերունի ձայրս որ եղբօրս զիս հրաշալի ջրով
լուսացած ատեն՝ տանը մէկ անկիւնը քաշուած
կ'աղօթէր, իրեն հետ եկեր ու զիմացս կեցած
էին լի զարմացմամբ. « Ձէք ատենը, ըսի, թէ
ինչպէս կեանքը կը դառնայ առ իս: — Այո՛,
պատասխանեց եղբայրս, շատ տարի է որ զբեղ
այդչափ շիտակ անսած չէի »: Քանի մը վայրկե-
նէն ցաւքեցի մենեկիս մէկալ կողմը, դարձայ
նորէն անկողնոյս քով, վրայ զգեստս հագայ և
սկսայ քայլել համարձակ: Սենեակս ինձ պզտի
կու գար. քովն սենեակն ալ գնացի, երբէք պի-
տի չմոռնամ այն բարեբառտիկ ձայնը որ նոյն

միջոցին լսելն եղաւ որտես մէջ. «Տեսէք, կ'ըսէի, թէ որչափ ամենակարող է սուրբ Կոյսն. տեսէք թէ ինչպէս պէտք է սիրել զնա և մեծարել. իսկ իրեն հակառակող ամբարիշտք՝ խտրեալք են» : Ուրախութենէս խելքս գլխէս դացած էր. իսկ եղբայրս փութաց բովանդակ ընտանեաց իմա-
ցընելու եղածը. « Այսպիսի հրաշքի մը առջև, ըսաւ, պէտք չէ որ մենք մինակ մնանք » :

« Ժամանակը մոռցայ նշանակել լուացման համար՝ գրեթէ հինգ վայրիկան գրինք. իսկ բժշը կութիւնս որ անմիջապէս էտքը կատարուեցաւ, ինծի անանկ կ'երեւնայ թէ հոգիւ մէկ ու կէս վայրիկէնի գործ եղաւ : Տկարութիւններս մէկէ-
նիմէկ անհետացան. կորուծիւն մարմնոյ, թոք-
ախտ, ուռեցք և ուրիշ զանազան նեղութիւնք մարմնոյ և հոգւոյ : Հալիւ ինքզինքս կը ճանն-
նայի. այնչափ մեծ էր վրաս կատարուած կեր-
պարանափոխութիւնը : Որոշեցինք որ Երկրորդ-
օրն ամենքնիս միաբան եկեղեցի երթանք հաղոր-
գուելու և Աստուծոյ շնորհակալ ըլլալու. ու
անանկ ալ ըրինք. ծնողքս, աղբականք և բարե-
կամք հետս եկան, յեկեղեցի սրբոյն Իննեսիտ-
սի. ուր շատ տարիներէ ետքը արժանի եղայ
սուրբ պատարագի ներկայ գտնուելով՝ հաղոր-
գիլ աստուածային մարմնոյն » :

1869 ի դեկտեմբերի Ս.Միան Քաղղիոյ՝ Յով-
հաննա անուանով կուռան մը՝ սրբոյ Կուսին բա-
րեխօտութեամբ ընդունեցաւ իր բժշկութիւնը : Քաղքին եպիսկոպոսը պատուիրէց իրեն որ գրի
վրայ առնու, և անշուտանի իր բուն խօսքերը.
« Դատ ատենէ ի վեր, կ'ըսէ, հիւանդացած էի
ծանր հազով մը և արեւն թքնելով. ու առող-
ջութիւնս օր օրուան վրայ կը խանդարէր : Իեղ-
տեմբերի 15ին կամ 16ին՝ փափաք մը եկաւ ինձ
բժշկութիւնս խնդրելի սուրբ Կուսէն : Ես առ-
ջի բերան չընդունեցայ այն մտածութիւնն, որ

հետեւալ օրերուն կրկին դարձաւ. ու քսանուի-
րեքին հաղորդեցայ սուրբ խորհրդոյն : Ենորհա-
կալութեան արթթս մատուցած ատեն ինծի կու-
գար թէ ձայն մը կը լսէի որ բժշկութիւնս խըն-
դրեմ : Այն անգամ ալ դէմ՝ չկեցայ. միտքս զրե-
գիմէլ առ սուրբ Կոյսն խնդրելով բժշկութիւնս :
Իայց չէի որոշած թէ ինչ անուամբ գիմեմ առ-
նա. և ահա նոյն օրը սեղանատախտակին վրայ
դրուած դիրք մը բացած ատենս՝ Լուստի Աս-
տուածամօր անունն կարդացի : Կարծես լոյս մը
ծագեց սրտիս մէջ. ներքին ուրախութիւն մը
զգացի, և վանամօր հաղորդեցի փափաքս, որ
արդէն քանի մը օր յառաջ յայտնած էր ինձ
միտքը մասնաւոր արթիւք և մատուցմամբ սուրբ
պատարագաց խնդրելի նսուրբ Կուսէն իմ բժշ-
կութիւնս :

« Ամսոյն 24ին սկսանք մեր իննօրեայ պաղա-
տանքն. և այն օրերն հրաշագործ ջրէն կը խմէի :
Ո՛րչափ մեծ եղաւ սրբոյ Կուսին բարութիւնն
առ իս, որ և ոչ սպասեց իննօրեայ պաղատանացս
լճրնալուն իմ առողջութիւնս ինծի պարգեւելու
համար : Առնա դիմած վայրկենէս՝ հանգստու-
թիւն և զիւրութիւն մը զգացի, և որ յետոյ
կատարեալ արգիւնք եղաւ : Հաղը բոլորվին
դադրեցաւ. ինչպէս նաև շնչատութեան դժուա-
րութիւնս և արիւն թքնելը և կորուած ոյժս
դարձաւ առ իս : Այն ատենէն ի վեր՝ առանց ա-
մենեկն նեղուելու՝ վանական ամէն ծառայու-
թիւններն կը կատարեմ » :

Քաղղիոյ Պէյ քաղքին մէջ բարեպաշտ տիկին
մը՝ երկար տարիներէ ի վեր հաւատարմու-
թեամբ իր ծառայութիւնն ընող աղախին մը
ունէր Հենրիկէ անուանով, որ ջրային և հարբ-
խային հիւանդութենէ մը ետքը ողնայարի ծու-
ծի տկաքութեամբ և ոչ իսկ պզտի շարժում մը
ընելու կարողութիւն ունէր : Ամէն ինամբ ու

հանքային ու ծովու բաղանեաց դարմաններն պակաս չեղան. և բժիշկք վերջապէս բռնագնա տուեցան խոստովանել թէ իրենց հնարից սարքս տամբ հիւանդուծիւն մ'էր:

Աղախինն արգէն գիմած էր առ սուրբ Կոյսն, և լսելի չըլլալով՝ միտքը դրաւ բոլորովին համա կերպիւ լաստուածային կամաց: Կայց երբ ցաւերն ալ անհանդուրժելի եղան, իննօրեայ պաշտամանաց աղօթք մը սկսաւ ընել, և որ պիտի լըննար 1870 փետրուար 2ին: Իր առէն ճանչոտորներն ու քանի մը բարեպաշար՝ սրբոյ Կուսին որ ի Լուսա բարեխօսութեան գիմեցին: Այդ իննօրեքէն ետքը՝ առաւօտեան ժամը 10ին Հէնրիկէ մինակ էր սենեկին մէջ. ու ներքին ազդեցութիւն մը կարծես բռնագատեց զինքն որ անկողնէն դուրս ելէ: Յլաւ, ու իր երկու ցուպերն ձեռք առաւ, որպէս զի չկնայ. սակայն տեսաւ որ ծնկուղներն իր սովորական ակարուծիւնն չունին, և նեցուկի կարօտ չէ: Ինկաւ ծնկան վրայ այնպիսի գիւրջով մը որ երկար առանէ ի վեր իրեն համար կարելի չէր, ու աղաղակեց. « Ա՛լ սուրբ Կոյս, հիմա կ'իմանամ թէ բժշկեց զիս քու աղօթքդ ու բարեխօսութիւնդ. ահա Լուսանիկ իմ ցուպերս՝ զորս քեզի կը նուիրեմ, և զորոնք անձամբ պիտի տանիմ ի Լուսա »:

Ընտանիք վրայ հասան՝ հռչակելու սուրբ Կուսին բարիքն, և շնորհակալ ըլլալու հիւանդին հետ՝ եղած մեծ սքանչելեաց համար, ու փետրուարի 13ին կատարեցին իրենց ուխտը՝ երթալով ի Լուսա:

ԺԴ

Կիսատարիաւագ մը և վեց տղայք:

Հանրի Յ. Կրէնիէ, Պելճիոյ Լիէժ քաղաքէն, կիսատարիաւագութեան սուրբ աստիճանն ընդունելէն ետքը՝ հիւծողական հիւանդութեամբ մեռնելու վրայ էր՝ երբ աւագ չորեքշաբթի օր մը, 13 ապրիլ 1870, մեկէնմեկ բժշկուեցաւ Լուսաի ջրով:

« Յունուտարի սեկտեմբերի 11 լսէ, հազով մը կը նեղուէի, և զար դարմանելու ամբողջ առիս մը անհոգութիւն ըրի: Մերթ ընդ մերթ կարգէ դուրս անօթութիւն կը գտայի, և շունչս ալ մեծ գժուարութեամբ կ'առնուի: Փետրուարի առջի օրերը հասկըցայ թէ որչափ կարօտութիւն ունիմ՝ դարմանուելու: Իժիշկը որ առջի բերան ծանր հարբուխ մը կը տեսնէր վրաս, զարմացաւ զիս այնչափ ակարացած տեսնելուն: Սասմաբաց ակարութեան և ալյալուծութեան դէմ կուտեցաւ. բայց հազով կրճոց բորբքման պարծաւ. հարբիսային ջերմ սկսաւ նեղել զիս, և որ երկար ժուժկաութեամբ ի կերակրոց հաղել թէ անհետացաւ: Չէրմս անցնելէն ետքը կրցայ քիչ մը բան ունել. և որովհետեւ նեղութիւն սը չէի զբարձր կարծեցի թէ հիւանդութիւնս անցաւ. ու մեկէն սկսայ ուսմանցս պարագիւլ բայց կարգէ դուրս ուժէ ընկած ըլլալուս՝ չկրցայ շարունակել: Անօթութիւն, սիրտ-խառնուք, ակարութիւն, գլխի ցաւ, մարտուղութեան գժուարութիւն, ամէնքն կրկին երեցան:

« Ինչուան մարտի 13 կղերանոցին մէջ էի. բայց տեսնելով թէ ալ յառաջ երթալն անկա-

րելի է, ընտանեացս քով դարձայ՝ ի Հերմալ
 դիւղ, Աիեժ քաղաքէն քիչ հեռու, հանդէտու ե
 օրինաւորապէս դարձանուելու համար: Գրեթէ
 երեք եօթնեակ՝ ախորժակս սեղն էր, բայց ա
 աւնց ամենեւին ոյժ մը առնու: Բժշկին պա
 սուելրած դեղերն ու դարմանն տասնըջինք օր
 կատարելէն ետքը, երբ կրկին դարձաւ զիս սեւ
 նելու, ալ աւելի ակարացած գտաւ: Ապրիլի
 Յին խաբէական ախորժակս ալ կորուսեր էի. և
 կ'իմանայի թէ ուժոյս հետ կեանքս ալ ինծմէ
 վերնալու վրայ մը: Ուստի ձգեցի բժշկին դե
 ղերն. և իմ՝ արգէն ինծմէ յոյսերնին կարած
 ծնողացս առաջարկութեամբ՝ յանձն առի որ
 սրբոյ Կուսին բարեխօսութեանն գիմելով՝ Լուս
 աի ջուրը սկսիմ գործածել:

«Մաքերնիս գրինք՝ սարիւի 13ին, աւադ չո
 բեքաբթի օրուքնէ սիսեալ իննօրեայ պաղա
 տանք մը ընէլ առ սուրբ Կոյսն: Կը խոստովա
 նիմ որ շատ դժուարութեամբ յանձն առի այս
 բանս. որովհետեւ երբէք Աստուծոյ իմ առող
 ջութիւնս խնդրած չէի, առաջդրած ըլլալով՝
 բոլորովին իր սուրբ կամայն յանձնուել: Այն
 չորեքաբթին՝ ամէն օրուքնէ աւելի խեղճ ու
 ակար էի. հաղու կրցեր էի խոստովանանքս ըլ
 լալ, և միջքս դրած որ երկրորդ օրուան սուրբ
 հաղորդութիւնս վերջին թոռակի դիտմամբ ըն
 դունիմ: Ժամը ուժեւ մեկ քառօրգին՝ բոլոր ըն
 տանիքս ժողովուած էր իննօրեայ պաղատանքն
 սկսելու. «Ո՛վ սուրբ Կոյս, կ'ըսէի ինքնիրենս,
 կը հաւատամ որ եթէ դու կ'ուզես՝ կրնաս զիս
 բժշկել. և եթէ ընդունիմ այս բժշկութիւնս՝ կը
 խոստանամ ուխտս երթալ ի Մոնդէկիւ, (որ
 մեր գեղէն տասնըջորս փարսիս հետու է):»

«Աղօթքն որ ընչցաւ, պզտի գգաւով քանի
 մը կաթիլ Լուսաի ջրէն խմէցի: Մէկէնիմէկ ա
 ւանդ տագնապի ու ցաւի, աղէկութիւն մը ըլլ

գացի վրաս. փոխանակ մահամերձ ակարութեան
 որ վայրկեան մը յառաջ տեսած էր վրաս, հան
 դբստութիւն մը, ոյժ մը կ'իմանայի, որուն ետ
 ալ չէի կրնար հաւատալ. թողուցի ծնողքս և ըն
 տանիքս որ կ'աղօթէին, կամայց կամայց սենեկիս
 սանդուխէն ինչայ. ու գիւրութեամբ իջնելովս՝
 կ'իմանայի վրաս եղած փոփոխութիւնը: Կրկին
 սանդուխտէն վեր ելայ, ու վաղելով ինկայ
 իմ զարմացած ու պահուցեալ ծնողացս գիրիւր:
 Առ Լուսէր հեղինակին Լուսաի Աստուածամօր
 սքանչելեաց գիրքը, ու բարձր ձայնով երկար
 տանէ կարգացի. ուժով և հանդստեամբ սուրբ
 Կուսին պատկը զրուցեցի, մինչ առջի իրկիւն
 կարող չէի եղած և ոչ իսկ ողջոյն մը զրուցել:
 Յետոյ փութացի առ ժողովրդապետն՝ իմացը
 նելու իրեն եղածը. ու տուն գառնալով կերպ
 կուրս կերայ, գրեցի և աղօթեցի: Ժամը տաս
 նուժեկ ու կիսուն խորունկ, հանդիսա ու հան
 դարա քնով մը հանդէսցայ. ու առտուան ժա
 մը տասնին եկան զիս արթնցնելու: Ետ ա
 տենէ ի վեր՝ այնպիսի հանգիստ քուն եղած չէի:

«Աւադ հինգաբթի օրն էր: Գնացի յեկեղե
 ցի զատակական հաղորդութիւնս առնլու. ձայ
 նաւոր պատարազին սպասաւորեցի. ու առանց
 ամենեւին նեղուելու՝ սուրբ շաբթուան երեք վե
 րի օրերուն ծոմապահութիւնն թռնեցի: Կանո
 նական ժամերգութիւններս՝ զոր շատ ատենէ ի
 վեր ակարութեանս պատճառաւ ստիպուած էի
 զանց առնել, հանդիսա և դո՛հ սրտով սկսայ կա
 տարել: Ամէն նեղութիւններս և ակարութիւն
 ներ՝ իննօրեայ պաղատանացս առաջին օրէն,
 ջրոյ առաջին կաթիլը կու՛լ ապէս ետքը՝ բոլո
 րովին անհետացան: Առողջութիւնս մէյմ՝ ալ
 չեանդարեցաւ: Ապրիլի 13էն այնպիսի օրեր ան
 ցուցի՝ որ ամենէն աւելի առողջ ատենս զիս հի
 ւանդ պիտի ընէին. ու նոյն ամսոյն 19ին հետի

կատարեցի ուխտս ի Մանթէկիւն. ու ի դարձին՝
քսանևութ փարսախ ճամբոյ քաշելէն ետքը՝
գեւո այնչափ հանդիստ էի և կորովի՝ ինչպէս
ճամբոյ ելած ասեհիս: Գոհուածիւն Աստուծոյ,
գոհուածիւն սրբոյ Կուսին »:

Հանրի Միշէլ՝ Լուսիվ (Հերոյ) քաղքէն, վեց
տարուան հասակին վնասակար և մահառիթ
ջերմամբ մը կենաց վերջը հասեր էր: Բժիշկն
հիւանդագարհին և աղուռն քրոջն ըսաւ թէ « Ա՛լ
ոյս չկայ. գնացէք մեզմով վաանդը մօրը իմա-
ցուցէք, և թէ քիչ ասեհէն ա՛լ իր գաւակը չը-
կայ »: Նոյն ժիշկին մայրն առանձնացած՝ երեք
երկար ժամերէ ի վեր աղօթքի հետ էր, Լուստի
Աստուածամօր ուխտեր գնելով՝ թէ է իրեն պար-
զեւէ զաւակին առողջութիւնը: Երբ բժշկին
խօսքը լսեց, հառաւելով « Աստուծոյ կամքն՝ ըւ-
լայ, ըսաւ. կ'երթամ հիմա զաւակիս Լուստի ալ-
բուրին ջրէն աղու. ծնած ասեհին՝ ամէն բանէ
առաջ այն ջրէն խմեց, չմեռած ա՛լ այն ըլլայ
վերջին խմածը »: Իրէք ամիս ետքը՝ Հանրի և իր
մայրը Լուստի անձաւին մէջ սրբոյ Կուսին ի-
րենց շնորհակարութեան աղօթքը կը մատուցա-
նէին:

Թուրուզ քաղքին կուսաստանի մը գիշերօ-
թիկ աշակերտուհեաց մէկն աչքին լոյսը կոր-
սընցուց, և զինք դարմանող չաբբոյժք վկայե-
ցին թէ բժշկուեցու ամէն ոյսս անհետացած էր՝
սրովհետեւ աչքերուն եական մասերն վիրք խան-
դարուեր էին: Բոյրը, ընկերակիցք և կուսանք
մասնաւոր իննորեայ պաղատանօք գիմեցին առ
սուրբ Կոսմ Լուստի, և վերջն օրը հիւանդին
հետ ամէնքն ալ հաղորդուեցան սուրբ խորհրդ-
դոյն: Սուրբ պատարագէն ետքը՝ վարպետն
ընէ մէկը ուղեց անձաւին ջրովը հիւանդին աչ-
քերը թրջել. իսկ անիկայ պատասուելով կ'ըսէր.
« Հիմա կը անանմ. հաղորդուեցէս ետքը սեապ

որ լոյս էր՝ և վախոյ. այդ լոյսը ինչուան հիմա
կը շարունակէ »: Մանր գրերով ապագրուած
գրքեր առին, զորս առանց դժուարութեան
կարգալով, եռանդեամբ սկսաւ յառաջ վարել
ուսմանց ընթացքը, զոր բռնադատած էր ընդ-
հատել:

Բարեպաշտ անձ մը՝ Լուստի առաքելական
քարոզաց մէկուն՝ իր եղբորօրդեկին բժշկու-
թեան պատմութիւնն կ'ընէ հետեւեալ խօսքե-
րով. « Այս սիրելի զաւակը, կ'ըսէ, տասնամեայ
էր, երբ որ ծանր հիւանդութեամբ մը անկողին
իյնելով՝ այնպիսի վիճակի մը հասած որ զինք իննա-
մոյ էր կու բժիշկը յուռինս 11 շաբաթ օրը (1870)
յայտնապէս ըսին թէ բժշկուելու համար՝ միայն
հրաշքի մը կարօտութիւն կար: Կիրակի առա-
ւօտ վերջին թողակը և եկեղեցւոյ խորհուրդ-
ներն ընդունեցէն ետքը՝ երբ իր սայրն, մայրը
ու ես յետին շունչը ապուռն կը սպասէինք ցա-
ւօք, ներքին աղգեցութիւն մը եկաւ ինձ գիմելու
առ սուրբ Աստուածամայրն Լուստի, ու մըս-
քէս այս պարզ ու համառօտ աղօթքն անցուցի.
« Մայր սուրբ, ըսի, անարատ յղացեալ և ե-
րեւալ ի Լուստ, որովհետեւ հրաշքի մը կարօտ
ենք, գուց ցոյց մեզ զայն. լսէ մեր աղօթիցը,
և բժշկէ այս մանիկիկը »: Ետքը հրաշալի ջրէն
չէ մը առնելով, զոր աղգակամներէս մէկէն ըն-
դունած էի, մահամբձ հիւանդին քանի մը կա-
թիլ խմել առի. իրէք անդամ նոյն ջրով՝ կարգէ
դուրս սուած երեսը չիեցի, ու ամէն անգամուն
ուռեցքը նուաղելով՝ քիչ ասեհէն բողորովին
անհետացաւ: Այն վայրկեանէն կարգէ դուրս
բարեպօրում մը երեցաւ վրան, ու գիշերը խիստ
հանդարտ անցուց: Երկուշաբթի առաւօտ բժշ-
կաց մեծ դարմանքովը՝ որ ոչ իրենց աչքին
և ոչ ալ ականջաց կրնային հաւատալ, աղան
կերակուր ուղեց ու առանց գոյնն անհանգստու-

Թեան մը կերուս։ Մակայն բժշկուածիւնը դեռ կատարեալ չէր։ Վասն զի հիւանդուածեան ատեն տղան աչքի լոյսը կորուսեր էր, անանկ որ գիշերը ցերեկէն չէր կրնար զննազանել։ Արդէն ստացուած սքանչելեօք քաջալերուած, և մեծ հաւատք ունենալով թէ սուրբ Կոյան իր գործն անկատար պիտի չձգէր, կը շարունակէի նոյն ջրով անոր աչքերը շփել։ և երբբայբթի առաւօտ՝ արթնցած ատեն, սիրելի մանկիկը ուրախուածեամբ կ'աղաղակէր. « Մայնիկ կը տեսնեմ ինչպէս հիւանդանալէս յառաջ »։ Իսկ հիմա, կ'ըսէ պատմողը, ամենևին հիւանդուածեան նշան մը չկայ վրան, կատարելագոյն առողջացած ըլլալով »։

Իկ քաղաքին մտ եղող վարժարանի մը գիշերօթիկ աշակերտուհեաց մէկը տասնըմէկ տարուան հասակէն կաղուծիւն մը կը կրէր, և ակտացեալ ոտքին վրայ պալար մը որ շատ վախ կուտար։ Ընտանիքն իննօրեայ պառնտանօք գիւմեցին առ սուրբ Աստուածամայրն Լուռտի. ու երբ երկրորդ անգամ այրին ջրովը ոտքը կը շփէին, հիւանդն մէկէն ցառքեց անկողնէն և սկսաւ սենեկին մէջ վազվզել։ Տասուերկու բժիշկք և դպրոցին բոլոր աշակերտ ընկերակիցք վկայեցին այս գէպքին ստուգուածեանը։

Նորալանդ կնօջ մը ի Մոռնաք քաղաքէ՛ պղտի զուակը կորեակ կոչուած հիւանդուածեամբ ակտանալով՝ բոլոր երեսը մէկ չարհոտ վէրք մը դարձեր էր և քաղցկեղի կերպարանք առած։ Խեղճ և յուսահատ մայրը գոնէ զուս կը վազէր՝ օգնուծիւն և դարման խնդրելով իր գրկաց մէջ եղող պղտի հոգեվարքին համար։ Յուլիս 4 (1870) ուղղափառ կին մը հիւանդին Լուռտի ջրէն քանի մը կաթիլ խմել տուաւ, ու մէկէն ի մէկ առողջացաւ ի մեծ չարմանա և ի հաճուածիւն նորալանդ մօրը՝ որ ամէն տեղ հուսակեց եղած հրաշքը։

Լուի Մոնթբասէն՝ երէք տարուան տղայ մը, մեջացը ակարուածեան համար՝ չէր կրնար ոտքի վրայ կենալ, և Թուրուզ ու Պիկոր քաղաքաց բժիշկք անդամանելի հրատարակած էին զայն։ Մայրը զուակը Լուռտ տանելով՝ երկու անգամ խոթեց զինքը այրին աւազանին մէջ, մէջքը շփեց այն ջրով, ու բոլոր հաւասարով դիմեց առ Աստուածամայրն սուրբ։ Ի 26 սեպտեմբերի (1870) պատարագ մը տեսնելէն և հաղորդուէլէն ետքը երբ տուն դարձաւ՝ տեսաւ ուրախուածեամբ որ զուակն վազվզելով գէպ իրեն կուգար, ամենևին հիւանդուածիւն մը չուներալով։ Այս վեց օրինակէն ալ յայտնի կը տեսնուի թէ ինչպէս մտնկացեալ Յիսուսի մայրը իր բարեգորով խնամքն ու սէրը կը ցուցնէ նաև այն պղտի և անմեղ տրարածներուն վրայ ալ՝ որոնց ցաւագին մայրերը վստահուածեամբ, ետանդուն աղօթքով և սրտով իրեն կը դիմեն։

ԺԵ

Եպիսկոպոս մի ու Համրի Լուսեր։

Գեօրգ Գագիմիր Իսաքիէվի՛ Անթետոնի Եպիսկոպոս ու Մոհիէվի մեաքապոլտական փոխանորդը իր անձին վրայ հրաշալի բժշկուածեան շնորհք մը ընդունելով Լուռտի սուրբ Աստուածամօր բարեխօսուածեամբ, ի սփոփանս բարեպաշտ հաւատացելոց իւր վիճակին՝ փութաց մասնաւոր նամակաւ մը հուսակել զայն երախտագիտուածեամբ։

« Երկար տարիներէ ի վեր, կ'ըսէ, շնչարգելուածեան հիւանդուածեամբ կը նեղուէի, ու թէթեւ շարժմունք մ'ալ բաւական չէր կարգէ դուրս անհանգիստ ընելու։ Անոր վրայ ա-

ւեցաւ նաև ջրդողութեան անար: Ձիս դար-
մանող ճարտար բժիշկք քննելով անասն որ
սիրտս, փայծաղը ու երկկամուռք վնասուած
էին, յորոց զիս ազատելու ճար մը չունենալով,
մահս անհրաժեշտ էր: Հիւանդութիւնն այն աս-
տիճան բռնացած էր վրաս որ անկարելի կ'ը-
լար վայրկեան մը քնով հանդչել, կամ ամենա-
թեթև սնունդ մը առնուլ: Այլ կենաց յոյսը վեր-
ցուած էր յիսկէն:

« Գանուած անհանդուրժելի դիրքիս մէջ կա-
րելի եղած ջերմեանդուութեամբ դիմեցի ի բա-
րեխօսութիւնն սրբոյ Կուսին, ու 1874 տարու-
այս յուշիսի քամըհինգերորդ օրը՝ Լուստի
անձաւին հրաշագործ ջրէն քանի մը կաթիլ
խմեցի: Գրեթէ երկու ամիս ամէն առաւօտ իմ
առաջին խնամքս էր՝ այն ջրէն քիչ մը առնուլ
առանց զանց ընելու նաև բժշկութեան պա-
տուիրած դեղագրոց ճիշդ գործածութիւնն:
Հազիւ քանի մը օր վրան անցաւ, թէ չնչարգե-
լութիւնս և թէ զիս տագնապող ուրիշ հիւան-
դութիւնք՝ բոլորովին անհետացեր էին. շան-
գիսս շունչ կ'առնուի, ուժով կը քայլէի ա-
ռանց ամենևին նեղուելու, ու կրնամ ըսել թէ
առողջութեանս ժամանակէն աւելի զօրաւոր
էի. անանկ որ տկարութեանս ատեն զիս տես-
նողները ու բժիշկք, ապշութեան ու զարման-
քի մէջ էին:

« Այսպիսի բարեբաօտիկ ու անակնկալ փո-
փոխութիւն մը՝ չկրնալով ուրիշ պատճառի ըն-
ծայել, բայց եթէ Աստուծոյ մասնաւոր ու
կարգէ գուրս սրբմութեան, որ իր սուրբ ու
անարաս Մօր բարեխօսութեամբ՝ բժշկաց մըս-
քին լոյս, և առած դեղերուն ոյժ և ազդե-
ցութիւն չնորհեց՝ մահաբխիժ հիւանդութենէ
մը զիս խալըսելով, չնորհակալութիւնս ցու-
ցընելու համար առ Կոյսն սուրբ, կը համարձա-

կիմ հինգ հարեւր ֆրանքի աննչան գումարի
մը նուէրը յանձնել Լուստի եկեղեցւոյն պա-
հարան քահանայից, ու ի հաւատարմութիւն
այս խօսքերուն՝ թուղթս ուղղելով առ հաւա-
տացեալս, կը գնեիք մեր ստորագրութիւնն ու
կնքանանք »:

Թուղթէն ետքը Տիարքովքի մետրապոլիտն
ալ քանի մը խօսք կը յաւելու, վկայելով իր օ-
գիտկան եպիսկոպոսին մահացու հիւանդու-
թեանն՝ և սրբոյ Կուսին բարեխօսութեամբ
ձեռք բերած անակնկալ բժշկութեան ստու-
գութեանը:

Հանրի Լասեր՝ գրականական երկասիրու-
թեամբք նշանաւոր անձ մը ի Գաղղիա, 1862
թուականէն ի վեր նկատեր էր աչքերուն վրայ
անսովոր ակուրթիւն մը, որով զժուրու-
թեամբ կրնար պարասիլ իր սիրելի ուսմանց, մա-
նաւանդ ճրագի լրուսով: Յաւը այն աստիճանի
ծանրացաւ, որ կարգան ու գրելը բռնադատե-
ցաւ բոլորովին մէկգի թողուլ. վասն զի միայն
քանի մը տողերու ընթերցումս ալ՝ անհնարին
ցաւ և յոգնութիւն կը պատճառէր: Բժշկաց ու
աչաբուժից ճարտար արուեստին դիմելով, անոնց
մատուցած դեղոց և հնարից արգիւնք՝ առժա-
մանակեայ սփոփանք մը կը մատուցանէին իր
հիւանդ աչքիւնք. մասնաւանդ թէ զինք խնա-
մողք՝ ամէն ջանքն ու արուեստը ի գործ գնելէն
ետքը՝ խստաովանեցան թէ ակտը անդարմանելի
կերպարանք մը կ'առնուր, և ելքը բոլորովին
անտոյգ և երկիւղալի: Լասեր գրագիր մը վար-
ձելով, կ'ուղէր սրտին արտմութիւնը փարատել
անոր կարգալ ու գրել առլով. և այս առթով
իր բարեկամներէն մէկուն նամակ մը գրեց՝ հա-
ղորդելով սրտին ցաւը և տագնապ՝ սպառնա-
ցուած վերահաս վտանգին մտածութեամբը:

Բարեկամը պատասխանեց իրեն թէ. Գոթը-

բէի հանքային ջրոց գարմանէն վերագարձին ա-
տեն՝ ուզէր էր Լուստի հաշակաւոր անձաւին
ալ այցելուութիւն մը ընել, և լսեր էր հօն բոլսող
ջրէն եղած զարմանահրաշ զէպքերը. ու խոր-
հուրդ կու տար իրեն այն գարմանին գիմել,
մանաւանդ որ օգուտ մը չտեսած ատենին՝ աչ-
քերուն համար վախճաւոր բան մը չունէր: Լա-
սէր զարմացաւ այնպիսի թելադրութեան մը
վրայ, որովհետեւ զայն ընողը՝ նորազանդ էր
կրօնքով. իսկ ինքը թէպէտ հաւատք ունէր, ու
ամենեւին չէր տարակուսեր թէ այն հրաշալի
ջրով կրնար իր բժշկութիւնը ստանալ, բայց կը
վախնար այնպիսի մեծ շնորհքի մը իրեն վրայ
գնելէք պարտաւորութիւններէն, ուստի և ա-
ւելի մտադիւրութեամբ յոյսը դրած էր մարդ-
կային արուեստին հնարելը վրայ: Փարիզ դաւ-
նալով այցելուութիւն մը ըրաւ բարեկամին, որ ըն-
տանեօք և բարեկամներով այնչափ վրայ տուաւ
և յորդորեց, որ վերջապէս Լասէր յանձն ա-
ռաւ և գրեց առ ժողովրդապետ քահանայն
Լուստի՝ խնդրելով աղբիւրին ջրէն:

Նոյն տարւոյն հոկտեմբերի 10ին՝ հասաւ արկ-
ղիկ մը Լուստի ջրով: Լասէր նոյն միջոցին իր
խոստովանահօր գնացած էր՝ աւելի արժանաւոր
կերպով ջանալով պատրաստուել յընդունելու-
թիւն փափաքելի երկիւստոր այցելութեանն.
բայց տեսնելով որ իրմէ յառաջագոյն եկողաց
համար հարկ պիտի ըլլայ յերկար սպասել, գար-
ձաւ ի տուն, ու լի հաւատքով և յուսով խո-
նարհելով ի ծունկս արթեց. ու ջրոյն մէջ լսթ
մը թաթախելով, « Ո՛վ սուրբ Կոյս, բաւ, գթա՛
իմ՝ վրաս, բժշկէ՛ թէ բնական և թէ բարոյական
կեւրութիւնս », ու երեսուն վայրկեանի միջոց՝
սկսաւ ետևէ ետև նոյն սուրբ ջրով լրուալ աչքե-
րը: Բացաւ, և ահա իր ցանկալի բժշկութիւնն
արգէն գտած էր: Այնչափ անկանկալ ու զար-

մանալի էր այդ շնորհքը՝ որ ինք բարեբաւտ աւ-
արկայն ալ չէր ուզէր հաւատալ: Գիրք մը առա-
ձեռքը, Լուստի երևմանն պատմութիւնը. ա-
ռանց յոգնելու, առանց ամենեւին նեղուելու 104
էջ կարգաց այն գրքէն, ճրագի լուսով, ու միայն
այն ատեն դագրեցաւ՝ էրբ գրքին վերջին էրեսն
հասնելով ընթերցումը աւարտեց:

Գիւրբին է գուշակել թէ որպիսի ուրախու-
թեամբ և երախտագէտ սրաի զգացմամբ փու-
թաց նա առ խոստովանահայրն և առ բարեկամս
իւր՝ աւետելու այդ մեծ սքանչելիքը. և եօթն
տարի ետքը յօրինած գրքին մէջ անոր պատմու-
թիւնն ընելով կ'ըսէր. « Աջուրներուս վիճակը
այնպիսի է՝ որ անկէ աւելի չեմ կրնար փափա-
քել. ոչ ընթերցումս, ոչ յարատև աշխատու-
թիւնք, և ոչ գիշերային երկար հսկմունք ամե-
նեւին չեն յոգնեցնէր »:

Երախտապարտ առ Կոյսն սուրբ՝ Ստոռաստա-
մայրն ի Լուստ կոչուած սիրելի գրուածքն եր-
կասիրելով հրատարակեց, և որ մեծ ընդունե-
լութիւն գտաւ ընդ միայն աշխարհ, տասը
տարուան մէջ միայն հարիւրէն աւելի տպա-
գրութիւն ունենալով, բաց ի զանազան թարգ-
մանութիւններէն:

Ժ. Զ

Ժիշիկի Ծռակի և Սյրիսի առաջապիր:

1871ի սկզբնաւորութեան ատենէն՝ Ժիւլիէզ
Ծռակիէ չորեքտասանամեայ օրիորդը խիստ վը-
տանդաւոր հիւանդութեամբ մը ախտացած էր:
Ընտանիքն բրուսիական յարձակմանէն փախ-
չելով Ալանսոն քաղաքէն ելէր էին՝ երթալ Պոր-
այ ապաստանելու համար: Ժիւլիէզի հիւան-

դու թիւնը որ օրուան վրայ ծանրանալով՝ անկարելի եղաւ իրենց՝ զինադադարէն ետքը, Կարօնի ափոճիքէն անդին յառաջ երթալ, ու Պուսաք քաղաքաւանին մէջ գիւղական տուն մը ինջան: Հիւանդն սկսաւ ստամբքաց կարգէ դուռս ակառու թիւն մը իմանալ, ուսելլիքէ զգուռում մը, բովանդակ մարմնով ուժէ կարիւլ մը և կրծոց սաստիկ ցաւ: Ենչառութիւնն ալ այն ստիճանի դժուարին եղաւ որ հորիզոնական գիրքով անկարելի ըլլալով անկողնոյն մէջ հանգչել, բռնա նարդատուած էր նստած քուն ըլլալ: Քիչ ատենէն ալ կողմն ալ կաթուածաճար եղաւ:

Պորտոյի ամենէն աւելի հուշահանուռ բժիշկներ և ի մասնաւորի Գոնիէ և Տընտէ՛ իրենց ամէն շարտարութեամբն ու գեղեցիկ չկրցան սփոփանք մը մատուցանել խեղճ հիւանդին, թէ պէտեւ իրենց ամէն գեղարդիւններն հաւատարմութեամբ և փութով կը կատարուէին՝ զինքը սիրող բայց առողջանալուն վրայ յուսաճատ ընտանեաց կողմանէ:

Յունիսի 13ին ժիւլիէք բերանը բռն մը չկըրցաւ զնէլ, և ալ կենաց վերջի վայրկեանն հասած կ'երեւնար: Իր յուսաճատութեանը մէջ՝ հիւանդին մայրը եղբորը աղաչանքովը և ժողովրդապետին թելադրութեամբ սուրբ Կուսին սկսաւ դիմել պաղաատօք, և Լուուի աղբիւրին ջրէն բերել տուաւ: Առանց ամենեւին իմացընէլու իր երկանն և երկայնոյն օրգւոյն, երկուքն ալ թշուառաբար կանգաղուած իրենց աղտախօհական սկզբանց մէջ, հրաշք մը խնդրեց ի սուրբ Կուսին՝ իր սիրելի դասեր բժշկութիւնը: Աւելի բերան չհամարձակեցաւ աղբիւրին հրաշարի ջուրը տալ հիւանդին. « Այսպիսի շնորհաց արժանի չենք » կ'ըսէր իր կրտսեր ու բարեպաշտ օրգւոյն, և հրեշտակային ետանդեամբ էրկուքն ալ կ'աղօթէին առ սուրբ Կյոյն:

Որոշեցին որ ասոր փորձն ընեն՝ ժիւլիէքի առաջին հաղորդութեան տարեգարձին երկրորդ օրը: Իրենց գիտմանն սուրբ պատարագ մը մատուցանել տալով սուրբ Կուսին խորանին վրայ, հիւանդն իր մօրն ու եղբոր հետ հաղորդութենէն ետքը՝ Լուուի ջրէն դաւած մը խմեց քիչ քիչ: Փափաքելէ հրաշք չեղաւ, ու ժիւլիէք տեսնելով որ վրան փոփոխութիւն մը չեղաւ սկսաւ դառնապէս արատուելլ: Իր ցաւոցն հաղորդեղան նաև ընտանիքն, և բոլոր օրն ըուութեամբ և արտասուօք անցաւ:

Երեկոյեան աղօթքէն ետքը՝ ժիւլիէք ջանաց սուրբ Կուսին պսակն գործընէլ. ու առաջին տանեակն ըննցընելուն պէս՝ կարծես թէ երկնային աղբեցութիւն մը իմանալով, խնդրեց մօրմէն որ նոյն ջրէն սոյ կրեն. « Աղաչով եմ, կ'ըսէր, որ պիտի բժշկուիմ: — Խեղճ զաւակս, պատասխան տուաւ մայրը, եթէ սուրբ Կյոյն կ'ուզէր քու բժշկութիւնդ, այս առաւօտ կը պարգևէր մեզ այդ շնորհքը: — Իսկ ես, կ'ըսէր հիւանդը, վստահ եմ որ այս երեկոյ պիտի բժշկուիմ. սուր կնձ ջրէն »:

Պլաի եղբայրը ծնկան վրայ աղօթքի կեցած, քրոջը յուսոյն հաղորդ էր. « Մայրիմ, կ'ըսէր, տուր ջրէն. ես ալ իր վստահութիւնն ունիմ. ես ալ դիտեմ որ ժիւլիէք պիտի առողջանայ »: Մայրը գողգոջուն ձեռքով առաւ ջուր, և հրաշարի ջրէն դաւած մը մատոյց աղկանք. սակայն նոյն միջոցին անբացատրելի տագնապով մը յուզուած էր մօրը սիրտը. կը վստիք որ չըլլայ թէ այն երկրորդ փորձն ալ առաջնոյն անցաղորդութիւնն ունենայ:

Ժիւլիէք սուրբ խաչին նշանն ընելով, պուտ պուտ անձաւին աղբիւրին ջրէն խմեց, ու մէկէն նոյն վայրկենին իմացաւ թէ շուճ մտաւ իր կըրծոցը մէջ, ու ինչուան այն ատեն սովորական

հարնչեւնին անդ ազատ շնչառութիւն մը .
 « Սուրբ Կոյն զիս բժշկեց », ազազակեց ու
 րախուժեամբ . և ուղեց լաթի կտոր մը՝ որպէս
 զի շոյն մէջ թաթխելով՝ անով սրբէ կուրծքը
 և մարմնոյն բոլոր հիւանդ կողմանքը : Մայրը
 արգիլեց իրեն այդպիսի անխոչեմութիւն մը .
 որովհետեւ բժշկաց խիստ պատուէրն էր որ հիւ
 ւանդն ասքցուցած լաթերով պատասի ու խո
 նառութեան ամէն նշանակ հեռու ըլլայ իրմէ :
 Բայց ժիւլիէդ պնդելով իր փափաքանաց վրայ ,
 բոլոր մարմինը կը շփէր , ու կ'ըսէր մօրը .
 « Մայր իմ, բոլոր ցաւերս կ'անհետանան , մէ
 կը մէկալին ետեւէն . կարծես թէ սպունգով մը
 կը մաքրեմ կը վերցընեմ զանոնք » :

Պզօի եղբայրն ուրախութեամբ քովն սե
 նեակներն վազեց՝ այս ուրախելի լուրը աւետե
 ռւ . ու բոլոր ուժովը կը պոռար ու կ'ըսէր .
 « Ժիւլիէդ բժշկուեցեալ » : Հայրը այս ազազա
 կէն արթըննալով՝ հիւանդին խուցը դնաց , որ
 ձեռուներն իրեն ապրածելով՝ « Հայր իմ, կ'ը
 սէր , անս թէ ինչպէս սուրբ Կոյնն առւաւ ինձ
 զառողջութիւն » : Մերուրնի հայրը , անկեղծ բա
 րուք , իր զաւակը գտնելով՝ գառնեաւ հաւա
 քը . ու խուցին մէջ եղողներն բոլոր դուրս հա
 նելով՝ պատուիրեց դասերը որ հանգչէ : Բարե
 բաստիկ զաւակը՝ որ ինչուանոնոյն ժամը՝ հանդ
 չէրու համար բռնուգառուած էր նստիլ , ուրա
 խութեամբ երկնցուց սոսուներն անկողնոյն
 մէջ , ու խորունկ ու անոյշ քնն մը քաշեց :
 Ամբողջ փշերը քովն էին իր մայրը՝ որ անգա
 դար կ'աղթէր շնորհակալ ըլլալով Աստուծոյ ,
 և հայրը՝ որ ուրախութեան արցունք թափելով՝
 կ'իմասար թէ ինչպէս անհաւաստութիւնը փշէ
 երազի մը նման կ'անհետանար իր սրտէն :

Երէց որդին , Էռնեստ , ներկայ չէր այս խան
 գազատալեց տեսարանին , վասն զի այն օրերուն

Վիշիի հանքային ջրերուն բաղանեաց քացեր էր .
 սակայն ճամբայ չըլած խոստացեր էր՝ որ եթէ
 իւր քոյրը Լուսաի ջուրը խմելով բժշկուի , ոչ
 միայն ամենեաց վրայէն պիտի հուշակէր այն սքան
 չեղիքն , այլ նաև խոստովանանքի ալ երթար :
 Տուած խոսքին վրայ կեցաւ . և բոլանդակ
 Ֆուանիէ գերգաստանն երեցաւ եռանդուն
 հաւատացեալ՝ շնորհակալ ըլլալով սրբոյ Կու
 սին , և Մազապիէի անձաւին մէջ նուիրելով
 ինքզինքն իրեն ծառայութեանը : Աւելորդ է ը
 սելը թէ Ժիւլիէի սառողջութիւնն հաստատուն
 և անկասկա եղաւ :

Ֆուանիէ տիկնոջ եղբայրն Արթիւս՝ որ
 Լուսաի ջուրը իրեն խրկողն էր , կրծնական լրա
 գրաց մէջ հրատարակեց իր քեռորդուոյն բժշ
 կութեան հրաշքը , և սպասեց ատենէլ թէ ինչ
 պատասխան պիտի տան հախառակասն ըրադիւ
 ներ : Երբ անոնք իրենց սովորութեանն համեմատ
 ծաղու նիւթ ըրին , և պնդեցին թէ իննեատանե
 րորդ դարու յառաջագեմ և ազատաստն մտաց
 համար անկարելի են հրաշք , Արթիւս իր հա
 մոզմանն և հաւատեց վրայ վստահ , աերութենէ
 ճանչցուած նոտարի մը քով տասը հազար Փրանք
 դրաւ , անկէ զատ նաև հինգ հազար Փրանք ծա
 յուց համար , և սպադրութեամբ հրատարու
 կեց որ ասիկ աւելի գուժարի մը առաջարկու
 թեան գրաւը պատրաստ էր ընդունելլ , եթէ հա
 կառակարգք այ նոյնպի գուժար յանձն առ
 նուն գնէլ իրենց կողմանէ . և Արթիւսի աւան
 դը պիտի արուէր անոնց որ Լուսաի սուրբ Աս
 տուածածնի անուամբ կատարուած և իբրև վա
 ւերտանն ընդունուած հրաշքի մը խաբէական
 ըլլալը կարենային ցուցնելլ , ու կարող չէղած
 ասեմնին՝ իրենց աւանդը պիտի յանձնուէր Ար
 թիւսի կամ եկեղեցական իշխանութեան՝ որ
 պէս զի բարեպաշտական նպատակի մը գործա
 ծուի :

Այս յոյտարարութիւնն և առաջարկ հրատարակուեցաւ ամէն կրօնական լրագրաց մէջ: Աղատախոհ համարուած կուսակցութեան և Երեսնց բերան եղող օրագրաց համար՝ գեղեցիկ առիթ մ'էր կարծեցեալ աւելորդապաշտութեան և սոսեթեամբ հռչակուած հրաշից մտահախթ հարուած մը սալ: Սակայն ոչ ոք ի նոցանէ, Ռընան, Վափրոյ, Այուս, Սարսէյ, չհամարձակեցան ձայն մը հանել. Պիայն Գաղչ՝ Արթիւսի առաջարկը ընդունել ձևացուց. ու երբ բռնագաղտուեցաւ պահանջուած գումարը նոտարին յանձնել, ձայնին հետ ինքն ալ անհետացաւ: Արթիւս՝ սահմանուած երկու ամիսն ընդունայն սպասելէն ետքը՝ երբ ինքզինքը միայնակ գտաւ ասպարիղին մէջ, լրագրաց մէջ Գաղչի վատաբար փախուստը ծանուցելէն ետքը, աւելցուց. « Ես իմ գրուելիս և սուսած խօսքիս վրայ հաստատուն կեցած եմ. ու թէ փախստական եղողը և թէ իրեն համախոհ ազատամտաց դասը կրկին կը հրաւիրեմ յասպրեկ »:

Արթիւս գէտ պատասխանի կը սպասէ, և հակաակորաց լռութիւնը մեծադուս հռչակ մըն է հաւատացեալ աշխարհին համազման ճշմարտութեանը, որ սուրբ Առուսին առջևը կը խնայրձի եռանդեամբ, առաջի Մօր Աստուծոյ մորգացիւոյ, և գթալիը Մօր մորդկային ազգի:

Այդ սուրբ և գերազրաջ Մօր գովութիւնքը սիրելի և ցանկալի են մեզ. և անոնց վրայ յերկաւրէն՝ երկնախառն զմայրման մը և յուսոյ առհաւատչեայ: Սակայն գրուածքին նպատակէն պիտի հեռանայինք, եթէ ուղեւայինք գէթ հարեւանցի կերպով յիշել Առուսի անունով մեծարուած Աստուածամօր միջնորդութեամբ կատարուած անթիւ հրաշքներն, որոնք ամէն օր հաւատացեալ սրտերը կը սփռոպեն, և յորոց ոմանց բարեբանտիկ ականատես և վայելող է նաև մեր Պողոս

ոյ ժողովուրդը: Ասիկայ մեր դիտած վախճանէն դուրս էր. մեր նպատակն էր՝ խնարհ բայց եւանդուն փափաքանօք կատարուած ուխտաղիացութեան մը ազդեցութեան ձայնին հրատակելով, իրեն մեծութեան անարժան բայց հաճոյ նուէրս զնեւ սուրբ Առուսին օտիցն առջև, որուն երկնահարաջ գարշապարաց հեաքն համբուրելու բարեբաստութիւնն ունեցանք, մեզի հետ իրեն խնամոցն և զորաւոր բարեխօսութեան յանձնելով իր ամէն պաշտօնատեքնն, և արժանաւոր օրգեգիրքն ըլլալու փափաքողք:

ԺԷ

Միւս հսկայն մը ի Լուռոս:

Սրբազան քահանայապետն Պիոս Թ' Լուռոսի անձաւին մէջ ու Աստուածամօր բարեխօսութեամբ կատարուած հրաշալի գիպուածոց առջև չուղեց անտարբեր մտալ. իր ջերմեանդ ու վշտահար սիրով՝ անոնց մէջ գտեր էր անսպասափոփանաց առիթ մը: Առանց ուղեւու լեցընել իր վարդապետական որօջիչ խօսքն ու կարծիքը, ու պահելով այն իմաստուն զգուշաւորութիւնն՝ որ սուրբ Եղեղեցւոյ յատուկ է գերբնական գիպուածոց մէջ, այլեւայ նշանակներով ցըցուց մամնաւոր ջերմեանդութիւնն առ Աստուածամայրն սուրբ Երեւեալ ի Լուռոս:

1874 թուականին՝ նոյն սուրբ անձաւին ճիշտ նմանութիւնն շինել առով իր Վատիկանի արքունեաց մէջ, ուղղափառ աշխարհին բազմագում թու ու սիրելի հայրը ինք ալ իր բազմաթիւ որդւոց հետ խոնարհեցաւ ընկաւ առաջի սուրբ Առուսին, և ուխտը կատարեց իր հայրապետ

տական արքունիքը կազմող բովանդակ անձանց հետ, ու անկէ ետքը՝ յեղափոխութեան սուրբ կարանաւորը՝ յաճախ այցելութեամբ իր ու քրիստոնէայ աշխարհին համար՝ երկնաւոր այցելութիւնն կը թախանձէր արտասուօք՝ անարատ ու սուրբ Կուսին կարող բարեխօսութեամբը: Բարեպաշտ անձէ մը իրեն ընծայուած՝ Լուսաբի Աստուածամօր գեղեցիկ արձան մ'ալ իր առանձնական մատարանը մէջ դնել տալով, շատ անգամ կը համբուրէր զայն ու կ'ըսէր. « Իմ սրախ յուզմանց ու տագնապներուն մէջ՝ էրբ թախանձագին պաղատանաց ձայնին անլուր կը գտնեմ Աստուծոյ գթութիւնն, աչուրներս այս սուրբ Կուսին դարձնելով՝ կը մխթարուիմ և կը քաջալերուիմ յուսով »:

Լուսա քաղաքին մէջ՝ բոլոր ուղղափառ աշխարհի յօժարափոյթ հանգանակութեամբ բարձրացած գեղեցիկ սաճարին այլևայլ արտունութիւնք և եկեղեցական ներդրութեանց շնորհք բաշխելէն զաս, մասնաւոր վճուով մ'ալ որ ի 1 փետրուարի 1876՝ հրատպեց որ տաճարին օծումը մեծահասոգէս կերպով կուտարուի, ու անձաւին մէջ՝ երեւման սեղը դրուած արձանն ալ պսակուի:

Վիճակին եպիսկոպոսը՝ Գեր. Ժուստան մասնաւոր պատուիրանագրով մը քահանայապետական այս կարգադրութիւնն ծանուցանելով՝ նոյն 1876 ասրէոյն յուլիսի 2 ու 3 օրերուն մէջ այն հանդիսին կատարուելը կ'իմացընէր: Գաղղիոյ ամէն ծիբանաւորք, արքեպիսկոպոսունք և եպիսկոպոսներ հրաւիրուեցան, ու անոնցմէ երեսուն և հինգ հոգի, իրեք հազար քահանայք ու հարիւր հազարէն աւելի հաւատացեալք հոն զիմեցին:

Այս խուռն բաղմունքիւնն, որոց մէջ էին Փարմայի դուքան և գքսուհին, Նրմուրի դուք-

սը, Պուրպոնի Պանշ Ելխանուհին, Ալանտնի դուքան ու գքսուհին, Կոմսն Ֆրանքլիլ, Երնի դուքան ու իր ամուսինն, Լորտ Գլիշըր և բաղմունքիւ նշանաւոր անձինքն, ուրիշ աշխարհական գումարմանց ամենեւնի նմանութիւն չունէր: Չկար հոն աղմուկ խանձայն և շփոթութիւն. ամէնքն հաւասար եռանդեամբ վառուած և զգածուած. ամենուն շքեանց վրայ աղօթք, և սիրաք՝ երկնահարշ մխթարութեամբ լի: Ամէնքն մէկ հաւատքով և մի և նոյն յուսով ու սիրալիբ փութով աշխարհի զանազան կողմէն հոն եկեր հասեր էին՝ իրենց պաշտօնասէր մեծարանաց հաւասարքն ընծայելու սրբոյ Կուսին:

Յուլիսի 1 շաբաթ՝ օրը, որ օծման հանդիսին նախընթացն էր, կէսօրուինէ ետքը ժամը հինգին՝ եպիսկոպոսունք իրենց հայրապետական զգեստներով թափօրապէս ելան վիճակաւորին անէն՝ կրելով ըստ արարողութեան, իրենց ձեռքին մէջ սրբոյ մատունքը, զորոնք մատուռ ամենեւի կնչուան երկրորդ օրուան լուսնալը, պիտի հսկէին անոնց առջև աղօթիւք և սաղմուտերով թեամբ: Գեր. Ժուստան ընդունեցաւ զիրենք՝ ստորերկրեայ մատարան դրան առջեւը, և համառօտ շնորհակալութեան խօսք մը ուղղելով առ Գեր. Կիպէր արքեպիսկոպոսն Փարիզու, որ սրբազան քահանայապետին կողմանէ երեսփոխան և ներկայացուցիչ սահմանուած էր այն հանդիսին մէջ, և առ այլ եպիսկոպոսունս հոն գումարեալս, աներկբայ յոյս և վատահունքիւն յայտնեց՝ թէ հոն գտնուող բաղմունքեան եռանդուն մաղթանք, քահանայապետին և եպիսկոպոսաց աղօթքն և օրհնութիւն՝ ոչ միայն նոր յաղթանակ մը պիտի ըլլային սրբոյ Կուսին և եկեղեցւոյ աննիազ և անկարօտ փառաց, այլ նաև՝ Գաղղիոյ, իրենց սիրելի ու թշուառ հոյ-

րենեացն ալ փրկութիւն: Թափօրը ստորերկրեայ եկեղեցին մանելով, ի լուր ամենեցուն կարգացուցան քահանայապետական կոնգակք. և տամբլէց եպիսկոպոսունք որոնք երկրորդ օրը եկեղեցուն նոյնաթիւ խորաններն պիտի օժէին, իրենց յատուկ կնքով նոյն խորանաց համար սահմանուած սրբոց նշխարաց տուփերը կնքեցին: Միտնաւոր արքեպիսկոպոսն ալ օրհնեց՝ անոնց երկրորդ օրը դործածելու ջուրը, շաղախը, խոսնին ու մամը. և Թոյլ տուաւ հաւատացելոց որ բովանդակ գիշերը հսկեն աղօթիւք այն սուրբ նշխարաց առջև:

Այս գիշերուընէ սկսեալ՝ ստորերկրեայ եկեղեցւոյն խորաններուն, ու աստեղազարդ գեղեցիկ երկնքի մը տակ բարձրացած բացօթեայ սեղաններուն վրայ՝ յանձաւին ու եպիսկոպոսաց օժեւան տներուն մէջ կը մատուցուէին սուրբ պատարագք՝ ինչուան կէսօրուընէ ետքը ժամը մէկին, հազար երկու հարիւրէն աւելի. և բազմաթիւ քահանայք իրենց սրտին ցառով բռնադատուած էին՝ աղբոյ ու խորանի պակասութեան համար, այնպիսի նշանաւոր օրուան մը մէջ սուրբ զոհը մատուցանելու միևթարութեան զրկուել:

Յուլիսի 3, կիրակի օրը, առաւօտեան ժամը եօթնին՝ եպիսկոպոսունք և քահանայք Թափօրով հայրապետանոցն գնացին յեկեղեցին. քաղաքին ամէն զանգակներն սկսան հնչել, ու ճամբուն վրայ խուան զիջուած հաւատացելոց բազմութիւնն՝ այն մեծազայեւոջ տեսարանէն յափըշտակուած և յուզուած՝ խոնարհեցան ընկան յերկիր արտասուօք ընդունելու անոնց օրհնութիւնն: Ըստ արարողութեան արեւմտեան եկեղեցւոյ՝ օծման հանդէսը գարննիպ կատարուեցաւ. միայն իշխանազունք՝ մասնաւոր Թոյլ տուութեամբ կարող եղան ներկայ գտնուել:

Հանգիսէն ետքը բացան դրունք. ու ի վայրկեան ժամանակի ընդարձակ եկեղեցին լի և հոծ էր բազմութեամբ. և միշտակարգ եպիսկոպոսն՝ նուագուեցողոց ընտիր խմբի մը հրաշալուր քաղցրաձայնութեամբ սկսաւ ձայնաւոր պատարագը մատուցանել: Աւետարանի ընթերցմանէն ետքը՝ Գեր. Մէրմիոյ, Գնեսւայի ճարտարախօս առաքեալն ու Թէոնէյի սքսորականն՝ բեմն էլաւ, ու Եսայեայ մարգարէական խօսքն իրեն բնաբան զնելով՝ «Յաւուր յայնմիկ երգեսցեն երգս ի Յուդայ», յիշեց ու յիշեցուց Լուստի երեւման առաջին օրերն, անհաւատ ու անաբարք սրտերու դժամուէքը, ու այս օրուան հանդիսին մեծվայելութիւնը. ու զրաւոր փաստերով ցըցուց Թէ անձաւին հրաշալի դէպքը՝ նոր ու անդիմադարձ հաստատութիւն մըն էր քրիստոնեական սուրբ կրօնից վարդապետութեան ամբողջական սրբանութեան, և ընկերականութեան բարեոքման վրայ ունեցած ազդեցութեան: Անոնց գէմ որ կ'ուրանան զգերբնականն, ու կրօնքը տաճարաց մէջ միայն կ'ուզեն սահմանել ու ամփոփել ցըցուց Թէ ուղղափառ Գաղղիոյ կեանքն է գերբնականն. զոր Յովհաննաս՝ Արք. և սրբուհին Ժրնրէիէժ փրկեցին, զոր Ժէրմէն Գուղէն առաքինակրօն վարուէր հրաշացուց, և զոր Պրիենիայց ուրիշ հովուուհի մը կուէց յապաշխարութիւն: «Աստուած, ըստ, ամենէն աւելի տկար միջոցները կը դործածէ իր հրաշակերաբը կատարելու համար. կը խոնարհի կիջնէ առ աղքատն և խոնարհ՝ որպէս զի ցուցնէ Թէ ինչ կերպով կ'ուզէ նուիրագործել Ժողովրդականութեան բերմունքը՝ բրիտանեական կրօնից սրբարար աղուականութեան հետ»:

Նոյն միջոցին յորում ճարտարախօս եպիսկոպոսը իր հրաշալի խօսքերովը կը զմայելցնէր ու կը միևթարէր եկեղեցւոյն մէջ գուժարուած

բաղմունքները, բացառապէս մէջ ալ՝ զինուորական երաժշտաց խմբին ձայնակցութեամբ, ուրիշ հանդիսական ձայնաւոր պատարագ մ'ալ կը մատուցուէր՝ այն անթիւ և անհամար բաղմունքեան համար՝ որոնց անկարելի էր տաճարին մուտքը: Հոն ալ ուրիշ նշանաւոր բեմասաց մը՝ Աստուածամոր հզոր բարեխօսութեան վրայ խօսելով՝ անձաւին դէպքը կը հռչակէր. ցուցնելով զսուրբ Կոյսն՝ իբրև նոր զոմն Եսթեր՝ խոնարհած առաջն ամենաթագաւորին՝ իր ժողովրդի բեան փրկութիւնը խնդրելով: Սուրբ պատարագին մատուցման հանդիսէն ետքը՝ եպիսկոպոսունք և կղերը եկեղեցիէն դուրս ելլելով՝ ամէնք կարգաւ շարուեցան ընդարձակ բացավայրին մէջ, ու հայրապետը՝ իրենց նուիրական ձեռուրնէն տարածելով առ Աստուած և առ ժողովուրդն, օրհնեցին հոն եղող ուխտաւորաց բաղմունքներն:

Ժամը հինգին՝ եպիսկոպոսունք առանց նայելու արեգական կիզիչ ջերմութեան, միւսանդամ թափօր կառնելով գնացին հանդիսապէս ի բացավայրն՝ ուր բարձրացած է սրբոյ Կուսին ուրիշ հիւսքանչ և սրտադրաւ արձան մ'ալ. ուխտաւորք հոն ալ լսեցին զբանն Աստուծոյ. յորում քարոզիչն՝ զօրաւոր ձայնով մը, ու զօրաւորագոյն խօսքով ու սրտով բացատրեց թէ ինչպէս անարատ Աստուածամօրն ի պատիւ եղած հանդէսք, ուխտագնացութիւնք և եռանդուն բարեպաշտութիւնք՝ ապագային համար մեծ ու անհրաժեշտ յուսոյ դրաւականք էին: Զինուորական երաժշտաց խումբը հոն ալ խառնեցին իրենց պատերազմագո զօրձեղ ձայնն ու երգերը՝ ժողովրդեան օրհնաբանութեանց հետ, ու թարալի եպիսկոպոսն սրբութեամբ սրբոց օրհնեց զբաղմունքներն: Երեկոյն ալ բովանդակ լեւոր, անձաւն, ու մօտերը եղող շէնքեր ա-

րուեստական գեղեցիկ և բաղմագունեան հրավառութեամբ լուսաւորուեցան: Ուխտաւորաց անթիւ բաղմունքեան ձեռքն եղած վառ ջահերն և մոմեղէնք՝ լուսոյ ծով մը դարձուցած էին այն տեղուսները:

Երկրորդ օրը, յուլիս 3, նախընթացին պէս՝ բաղմունքի սուրբ պատարագաց մատուցմանէն ետքը, ժամը իննին քահանայապետական Նուիրակը հանդիսական ձայնաւորը զրուցեց ի գաշտավայրին կառուցուած խորանին վրայ՝ ի լուր և ի տես համայն ուխտաւոր բարեպաշտից: Սուրբ աւետարանէն ետքը՝ բեմին վրայ երևցաւ Կեր. Փի՝ Փռակթիէ քաղքին բաղմունչուցակ եպիսկոպոսը. և իր հրաշալի խօսքերովը միւս անգամ մ'ալ արժանաւոր երևցաւ սրբոյն Հիւսրիոնի, իր մեծանուն նախորդին, որ իրամամբ լատինական ճարտարիսուսութեան Հոռոգանոս գետ կոչուած է: Իրեն բնաբան գնելով Յովէլէայ մէկ խօսքը, զոր սուրբ առաքելապետն ալ յիշեցուցեր էր պնտակոստէից հրաշալի երբ « Հեղից յօգույ իմմէ ի վերայ ամենայն մարմնոյ, և մարդաբեասցին ուստերք ձեր և դասերք, և երիտասարդք ձեր տեխիլ տեսցեն», վրայ կը բերէր՝ աստուածարեալ հայրապետը. « Այդչափ բաղմունքեան անջև, ի ներկայութեան այդպիսի տեսարանս՝ մարդկային խօսքը կարծես թէ կը պակսի և կը տկարանայ: Ի՞նչպէս ուրեմն իմ անդօր ձայն կրնայ լսելի ըլլալու յոյս ունենալ, երբ զօրաւորագոյն և քաջահոգի գօրծիք պիտի խոստովանին զպարտութիւն: Չէք լսեր թէ ինչպէս հոս զմեզ շրջապատող առարկաներէն, անհուն ազգազակի ձայն մը կը հնչէ, իրարու հետ զրուցատրութեան ձայն մը. ուր հարցմունք և պատասխանք իրարու կը խառնուին: Ես իսկ այս տեղուսները ասկէ տասուերկու տարի յառաջ տեսեր էի. որպիսի գերբնական զօրութիւն էր

որ այսչափ և այսպիսի փոփոխութիւն գործեց անոնց վրայ: Ի՞նչ եղաւ քեզ, ո՞վ կա՞մ գէտ, որ փախար ու ընթացքէդ ետ կեցար: Լեբրնը, որ պիտի ոյժ մը խաղաց վրանիդ, զձեզ տեղերնէդ սաստաեղով տեղափոխելու, ձեր բարձանց վրայ յէն կախուած խոյրուռ նման. և զձեզ բլակիք՝ խայտալու ձեր վրայ թափառող դառանց պէս: Կարծես թէ այս հորիզոնին ընդարձակութեան մէջ եղող միջոցը հրաշարուր ձայնով մը կը խօսի ձեռերնիս. Այս երկիրը, կըսէ, այս դաւառը բարձրացաւ, ի հիմանց իւրոց սասանեցաւ՝ յերեսաց երևմանն Աստուծոյ. «Յերեսաց տեանն սասանեցաւ երկիր»։ Վասն զի ինքն իսկ աստուածահրաշ րջսն կը ճառագայթէր աստէն՝ անարատ Կուսին սրբամաքուր կերպարանաց վրայ: Բովանդակ աշխարհ զբաց՝ իմացաւ այս սասանութիւնն այն օրէն յորում երկնաւոր հրամանի մը զօրութեամբ՝ քարը փոխուեցաւ հոս յաւազան, և ժայռը յաղբիւր ճանապաղաբուս ջրոյ. «Իրարձոյց զէ՛մն ի վտախ ջուրը, և զպայառածն յաղբերակունս»: Այս ձայնը երկու կիսագունտին մէջ տարածուեցաւ. անիկայ կերպարանափոխ ըրաւ այս տեղուանքը, և ըզլուսա՝ աննման քաղաք մը, հրաշալի վայր մը ըրաւ տիեզերաց մէջ»:

Երբ Փուսթիէի եպիսկոպոսը այս ոճով ու որով շարունակեց ու լմնցուց իր աննման աւտենախօսութիւնը, քահանայապետական նուիրակը բացավայրին մէջ կառուցուած սանդուխին աստիճաններէն վեր ելելով, սրբը Կուսին արձանին գլուխը պսակեց դեղեցիկ ու ճոխ թափով մը: Ամեն ուխտաւորաց ուրախութեան արտասուօք լի աչքերն այդ արձանին վրայ սեւուած էին. զանգուկներու, երաժշտական գործեաց նուագաւոր ձայներ ժողովագէան ցնծութեան աղաղակին հետ կը խառնուէր, ուղղա-

փառ Գաղղից մտղթանաց ձայնն էր, սրտից ուխար, յուսոյ լուս և վստահ հառաջանքը՝ որ կը բարձրանար մինչև յաթուռ Տիրուհոյն երկնից և երկրի:

Զարմանալի արուեստով շինուած երկու արգաղիք նուէր մնացած են ի Լուսա՝ յիշատակ և յուշարար այն օրերուն մեծ տոնախմբութեանց, և նշանակք երախտագիտութեան հոն զիմով՝ և անոնց ներկայ սւ հանդիսատես դառնող ուխտաւորաց բարեպաշտութեան. պսակ մը՝ ձոյլ ոսկի և ագամանդ քարերով զարդարուած, վարդիւք՝ շուշաններով և սասեղք յեռեալ. և սըրբութեան սրբոց ճաճանջ մը՝ որուն վրայ արուեստագէտը ամբողջ ջորս տարի աշխատեցաւ, երեսունհետեւ գործաւորաց օժանդակութեամբ, և որ կրօնական ոսկերչական արուեստի հրաշալիք կրնայ սեպուիլ, և միակ իր տեսակին մէջ. մէկ մէքը և յիսուներհինգ հարիւրորդ մեքը բարձրութեամբ, և տամուկէց քլիւկրամ կշիւքով: Երբ բացօթեաց տեղ մը դրուելով այս ճաճանջը՝ արեգական ճառագայթք կը փայլեցնէն վրան եղած անհամար ագամանդ քարերը, կարծես թէ Մովսէսի տեսած մորենին է, երկրորդ արեգակ մը՝ որուն վրայ անմարթ է երկար ատեն յառիչ աջօք:

Երբ քահանայապետական նուիրակին ձեւքով սուրբ Կուսին արձանը կը պսակուէր ի Լուսա՝ նմանօրինակ հանդէս մ'ալ կը կատարուէր Փարիզու եկեղեցեաց մեկուն մէջ՝ ծիրանաւորին օգնական Ռիշար եպիսկոպոսէն: Ի Եւեպագրես, ի Ուսչինկլթն, ի Պեւճիս և յԱնգլիս՝ ուղղափառք ձայնակից կ'ըլլային չաւատոց և սիրոյ այն մեծ յայտարարութեան:

ԺԸ

Ուխտաւորաց բազմութիւնը:

Սուրբ Կոյնն Բեռնարդինէի երեցած ատեն՝ յայտնեց թէ իր կամքն էր որ հաւատացեալք հոն ուխտի յաճախեն: Երբեք հրաման մը եղած չէ՝ որ այնպիսի կատարեալ գործադրութիւն ունեցած ըլլայ և անվերջ յօժարափոյթ հնազանդութեամբ: Հոն գիմող ուխտաւորաց հարեանցի յիշատակութիւնն ճարտարախօս և համազօր և քան դամնայն բան: Սենք միայն վերջի քանի մը տարուան թիւերը մէջ բերելով գոհ ըլլանք:

1872ին ազգային կոչուած ուխտազնացութեան մասնակից եղողներուն թիւն՝ հարիւր հազարէն աւելի էր, ինչպէս յիշատակեցինք, և որոնք երկու հարիւր յիսուն դրոշ ձգեցին եկեղեցւոյն մէջ առ յիշատակէ:

Հետագայ տարին՝ ապրիլէ մինչև ի հոկտեմբեր՝ հարիւր քառասուն հազար անձինք ուխտի գընացեր էին ի Ղոււա, հին հաւատացելոց արժանի արիական համարձակութեամբ արհամարհելով ամէն նեղութիւն, ու իրենց եղած նախատանաց ու ծաղուն՝ ուրախ և գոհութեամբ օրօի համբերելով:

1874 տարւոյն մէջ՝ երկաթուղեաց տեսչութեան կողմանէ հրատարակուած տեղեկագրին համեմատ՝ ինսուլտուէօթն հազար եղեր է Ղոււտի ուխտաւորաց թիւը, և միայն մէկ ամսուան միջոցի մէջ, (13 օգոստ. ց13 սեպտ.) քառասուն երկու հազար անձինք իրենց բարեպաշտ այցելութիւնն ըրած են: Հետեւեալ ամէն տարիներուն վիճակագիրք ալ յայտնապէս կը ցուցը-

նեն թէ այս ջերմեանդն ուխտազնացութիւնք միշտ աւելնալու վրայ էն եւանդուն հաւատքով ու սիրալիր յուսով և վստահութեամբ,

Սյապիսի ընդհանուր ցոյցի մը առջև, մանաւանդ իննևատաներորդ գտրու մէջ, ուր հասարակ ժողովորդականին հետ կը խառնուին թագակիր գրուելք և իշխանք, աղքատին հետ ճոխը, ագիտին հետ իմաստունը, հարկ է որ խոնարհին ի լուծութիւն անտարբեր ու անհաւատ ձայնք ու ազատախօս մնաք: Աստուածահրօշ ձայն մ'է որ կը խօսի և կը գործէ. և այդ մեծագոյ ձայնին ու անոր հետեանք սքանչելի դիպուածոց իրականութեան առջև՝ քաղցր ու սփոփական է խոնարհիլ լինալ յերկրպագութիւն:

6304

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

2013

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0933025

